

Dokument nr. 5.

(1975—76)

Forsvarets ombudsmannsnemnds innberetning til Stortinget om virksomheten i tiden 1. januar—31. desember 1975.

Register.

I. Innledning	3
Generelle synspunkter	3
II. Saker som er behandlet	6
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	7
Opptjening, godskriving, tjenestetidens lengde etc.	9
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	12
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr	13
Kosthold	15
Tjenesteforhold	16
Permisjoner	17
Disiplinærsaker	20
Forholdet mellom befal og menige	23
Tillitsmannsordningen	24
Økonomiske forhold	30
Sykesaker	32
Sosiale saker	35
Forsvarets skolevirksomhet	36
Vervet personell	38
Befalssaker	38
Sivilt personell i Forsvaret	46
III. Ombudsmannsnemndas befaringer	47

I. Innledning.

Ombudsmannsnemnda har i 1975 bestått av:

Ombudsmann Edg. Andreassen, Oslo, formann
Sekretær Kåre Hansen, Oslo
Sekretær Hans Nordahl Jensen, Bodø
Disponent Eystein Bardal, Snåsa
Sosialsjef Odd Holøs, Rakkestad
Redaktør Erlend Rian, Tromsø
Redaktør Lars Alldén, Oslo.

Nemnda har i 1975 holdt følgende møter:

12.—13. februar
27. mai
6. november
8.— 9. desember.

Av saker som har vært behandlet på møtene kan nevnes:

Det nye tillitsmannsreglement.
Ombudsmannens forhold til landsutvalget.
Tjenestens innhold.
Saker i sammenheng med tillitsmannsreglementets pkt. 62.
Fremtidig virksomhet.
Valg av vernepliktige medlemmer til landsutvalgets sekretariat.
Valg av avdelingenes representanter til landskonferanser.
Det er dessuten referert en del saker av mer prinsippell betydning som Ombudsmannen har hatt til behandling.

De saker Nemnda har hatt til behandling er omtalt under de respektive avsnitt i beretningen:

Nemnda har i 1975 foretatt følgende befaringer:

8.—10. april: Avdelinger i Østlandsområdet.
28.—29. mai: Avdelinger i Østlandsområdet.
21.—27. sept.: Avdelinger i Finnmark.
4.— 5. nov.: Avdelinger i Østlandsområdet.

Under disse befaringer er 18 avdelinger besøkt. Fortegnelse over disse og en nærmere omtale av besøkene er gitt i avsnittet Nemndas befaringer.

Protokoll fra Nemndas møter og befaringer følger beretningen som uttrykt bilag.

Generelle synspunkter.

De nye regler for tillitsmannsutvalgenes virksomhet ble behandlet av Stortinget den 12. mai 1975 og satt i verk fra 15. juni.

I skriv av 4. nov. 1974 gjorde Ombudsmannen Stortingets forsvarskomite oppmerksom på at enkelte av de nye bestemmelser sammenholdt med ombudsmannsnemndas instruks kunne skape uklarhet om landsutvalgets og Ombudsmannens arbeidsområde og ba om at dette forhold måtte bli avklaret under Stortingets behandling av St. meld. nr. 73.

Stortingets forsvarskomite uttalte om dette i sin innstilling S. nr. 261 (1974—75) følgende:

«Komitéen vil understreke at denne revisjon av bestemmelsene for tillitsmannsordningen ikke skal føre til noen endret status for Ombudsmannen for Forsvaret.

Saker som hører inn under arbeidsområdet til Ombudsmannen for Forsvaret skal videreføres Ombudsmannen uten realitetsbehandling.

Komitéen vil anbefale at departementet under utarbeidelsen av retningslinjer for tillitsmannsordningen finner fram til en nærmere klargjøring av forholdet mellom tillitsmannsorganene og Ombudsmannen for Forsvaret.»

I skriv til Forsvarsdepartementet av 6. juni 1975 foreslo Ombudsmannen en arbeidsfordeling som senere ble drøftet i landsutvalget. Landsutvalgets vernepliktige medlemmer godtok ikke Ombudsmannens forslag, idet dette ble sett på som et forsøk på en innskrenkning i landsutvalgets arbeidsmuligheter i tillegg til de innskrenkninger de vernepliktige hevdet at departementet allerede hadde gjennomført. Saken ble behandlet på flere landsutvalgsmøter utover høsten uten at det lyktes å komme til enighet. Ombudsmannen foreslo i siste omgang at pkt. 57 i bestemmelsene ble gitt denne ordlyd:

«Saker som angår enkeltpersoner eller grupper av personell hører inn under Ombudsmannens ansvars- og arbeidsområde.

Lokale tillitsmannsutvalg og fellesutvalg

kan ta saker opp med LTF og/eller Ombudsmannen for Forsvaret.

Saker som angår vernepliktige generelt skal som hovedregel behandles av LTF, mens saker som angår enkelte avdelinger behandles av Ombudsmannen.

Saker som etter foranstående hører inn under Ombudsmannens ansvarsområde skal ikke realitetsbehandles av sekretariatet selv om de blir sendt frem til eller blir tatt opp med sekretariatet.

Ombudsmannen og sekretariatet holder hverandre gjensidig orientert om saker som er reist av lokale tillitsmannsutvalg eller fellesutvalg.»

Saken ble drøftet på ny i landsutvalgets møte den 18. og 19. desember hvor de vernepliktige vedtok følgende uttalelse:

«OFF har kome med framlegg til nytt pkt. 57 i TMO. Vi tek endringene til etterretning, men konstaterer at de vil føre til enda fleire instramningar i TMO. LTF vil framleis handsame saker som vedkjem grupper av personell eller einsskilde avdelinger hvis vi får tilsendt slike saker (jfr. reglane pkt. 46). Vi vil også oppmode vernepliktige om å sende slike saker til LTF hvis de ønsker at LTF, og ikkje OFF skal handsame sakene.»

På landsutvalgets møte den 6. februar var de vernepliktige medlemmer enige i at pkt. 57 gis en formulering overensstemmende med Ombudsmannens forslag, men forutsetter at det kan bli aktuelt for landsutvalget å drøfte enkelte av de saker som etter pkt. 57 nå skal behandles av Ombudsmannen. Det gjelder spesielt saker om praktiseringen og forståelsen av tillitsmannsbestemmelsene. Ombudsmannen er innforstått med dette. Slike saker må forøvrig også behandles i samråd med Forsvarsdepartementet som etter pkt. 10 skal fortolke bestemmelsene.

Det synes i dag å herske en viss uklarhet om forståelsen av tillitsmannsbestemmelsenes pkt. 2 som lyder slik:

«Tillitsmannsordningens virkeområde omfatter forhold som har betydning for samhold og for trivsel under tjeneste og i fritid, og tiltak som kan øke avdelingenes effektivitet og bidra til en best mulig utnyttning av tjenestetiden. Saker som faller utenfor Forsvarets virkeområde kan ikke behandles i tillitsmannsordningen. Heller ikke kan partipolitiske eller forsvars- og sikkerhetspolitiske spørsmål tas opp. Spørsmål som har direkte med de vernepliktiges forhold under militærtjenesten å gjøre, kan behandles.

Den praktiske ramme for arbeidet i tillitsmannsutvalgene vil være saker som:

- har tilknytning til velferdstjenesten
- er av betydning for menneskapenes økonomiske og sosiale kår
- angår permisjon og fritid
- vedrører den daglige tjeneste og tjenestens innhold
- bidrar til et godt forhold mellom avdelingen og lokalbefolkningen.

Saker og klager vedrørende enkeltpersoner tas ikke opp i møter i tillitsmannsutvalgene.

Utvalg eller møter kan selv ikke utvide saksområdet i forhold til de retningslinjer som er fastlagt i disse bestemmelser.»

Ombudsmannsnemnda har forstått denne bestemmelse slik at politiske spørsmål som har direkte betydning for menneskapenes hverdag skulle kunne behandles i tillitsmannsutvalgene. Denne oppfatning kom til uttrykk i ombudsmannsnemndas uttalelse om de nye tillitsmannsregler og som er inntatt i sin helhet i St. meld. nr. 73. Departementet synes å legge en strengere forståelse av bestemmelsene til grunn. Etter at Stortinget hadde sendt St. meld. nr. 74 om politisk virksomhet tilbake til departementet, ønsket de vernepliktige i landsutvalget å ta dette spørsmål opp i landsutvalget for å gi uttrykk for uenighet i den avgjørelse som var truffet i Stortinget. Dette avslø departementet med den begrunnelse at en protest mot Stortingets behandling av St. meld. nr. 74 var en politisk uttalelse som falt utenfor tillitsmannsordningens ramme. Ombudsmannsnemnda mener at dette er en for streng forståelse av pkt. 2. Spørsmålet om politisk virksomhet har lenge og på alle plan vært behandlet i tillitsmannsapparatet. Tillitsmennene har også på andre områder gitt uttrykk for uenighet i Stortingets syn, uten at dette er blitt ansett for å ligge utenfor tillitsmennenes arbeidsområde. Det er Nemndas oppfatning at dette spørsmål bør klarlegges.

Tillitsmennene i landsutvalget har i forbindelse med behandlingen av forskjellige saker satt i gang forskjellige former for aksjoner til støtte for sitt syn. Forsvarsdepartementet har gitt klart uttrykk for at aksjoner ikke er en arbeidsform tillitsmennene kan benytte seg av. Det er nå nedlagt forbud mot aksjoner av enhver art, med mindre departementet på forhånd har gitt sitt samtykke. Tillitsmennene på sin side har hevdet at de selv må avgjøre om de finner det formålstjenlig med aksjoner eller ikke. Nemnda er forsåvidt enig med departementet i at aksjonslinjen neppe kan være den riktige. Den praksis som er fulgt hittil synes imidlertid å ha skapt en viss uklarhet. Det gjelder f.eks. spørsmålet om andre enn tillitsmenn kan sette i gang aksjoner, kan det gjøres innenfor leirene, eller må det skje utenfor? Det er etter Nemndas oppfatning tvilsomt om det kan være riktig å stoppe enhver form for meningsyttringer utenom tillitsmannsutvalgenes møter slik menneskapene oppfatter at situasjonen er i dag.

Det er mange tillitsmenn i dag som hevder at tillitsmannsarbeidet skjer på Forsvarets egne premisser. Begrunnelsen for dette syn er

at myndighetene på forskjellige plan treffer avgjørelser i spørsmål som angår mannskapene og som har vært behandlet i tillitsmannsutvalgene uten at man er blitt enige om hvordan sakene burde avgjøres. Det må imidlertid være klart for mannskapene at tillitsmannsutvalgene ikke er tillagt hverken forvaltningsmyndighet eller -ansvar bortsett fra de områder hvor utvalgene er tillagt avgjørelsesmyndighet. Gjennom tillitsmannsutvalgene kan mannskapene få gitt uttrykk for sitt syn. Kan man ikke gjennom drøftinger bli enige om hvordan en sak skal løses, må det være de militære myndigheter på de forskjellige plan som treffer avgjørelsen.

Det synes å herske en viss usikkerhet om hvordan de nye bestemmelser skal praktiseres. Nemnda går imidlertid ut fra at etter hvert som en vinner erfaringer, bl. a. i forbindelse med utdannelsen av tillitsmenn og får departementets tolkning av punkter i bestemmelsene som det kan være tvil om, vil arbeidet i utvalgene gå bedre.

I beretningen for i fjor viste Nemnda til det Forsvarsdepartementet hadde uttalt i St. meld. nr. 9 for 1973 hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet i tiden 1974—78 om de vernepliktige mannskapers økonomiske forhold. Det var departementets syn at ytelsene til mannskapene var kommet opp på et rimelig nivå. Med de endringer som ble gjort gjeldende fra 1. januar 1975 erklærte Nemnda seg enig i departementets syn, men presiserte at det var viktig med særlig hjelp til de mannskaper som av forskjellige grunner var spesielt vanskelig stillet. Senere er de generelle økonomiske forhold for mannskapene ytterligere forbedret, bl. a. er dimisjonsgodtgjørelsen økt til kr. 800,—. Det synes imidlertid som om antall søknader fra vanskelig stilte mannskaper øker. Dette er saker som i det alt vesentlige avgjøres etter de regler som gjelder for den økonomiske sosialhjelpen. Det ligger kanskje i disse bestemmelser en viss mulighet for å skaffe seg økonomisk støtte man strengt tatt ikke er berettiget til. Nemnda kan derfor forstå at praksis må være noe restriktiv. Imidlertid synes det som om departementet i enkelte saker kan være noe for streng i sin vurdering av søknadene. Etter Nemndas oppfatning må det være den behovsprøvede økonomiske hjelpen man først og fremst bør konsentrere seg om i tiden fremover.

Nemnda har i flere beretninger omtalt de spesielle vanskeligheter som oppstår for de mannskaper som blir syke eller skadet i tjenesten og som midlertidig blir dimittert. De fleste av disse må greie seg med det minimumsbeløp som utbetales i sykepenger av

trygdekassen. Det er med hjemmel i folkestrygdlovens § 15—11 inngått en avtale mellom Rikstrygdeverket og LO/NAF om administrasjon av en tilleggsforsikring for dagpenger under sykdom for arbeidstakere som på nærmere bestemte vilkår vil gi rett til 90 pst. av netto arbeidsinntekt i sykepenger. Denne avtale gjelder under tvungen militærtjeneste som ikke er av lengre varighet enn 28 dager og er således bare aktuell for mannskaper på repetisjonsøvelse. Nå er det vel relativt få i førstegangstjeneste som ville komme inn under ordningen, men Forsvarsdepartementet har allikevel anmodet LO/NAF om å oppheve begrensningen på 28 dager. Denne anmodning er avslått. Departementet har deretter anmodet Forbruker- og administrasjonsdepartementet om hjemmel til å utbetale differansen mellom trygdekontorets sykepenger og 90 pst. av netto arbeidsinntekt til menig personell som dimitteres som arbeidsuføre og som ved innrykk til førstegangstjenesten var trygdet med rett til 90 pst. av netto arbeidsinntekt. Forbruker- og administrasjonsdepartementet har ennå ikke tatt standpunkt til dette spørsmål.

Nemnda er i tvil om dette er den riktige måten å bedre disse mannskapers økonomiske kår på. Det vil bare være et fåtall av de vernepliktige som vil nyte godt av denne ordningen. Dessuten legges det her opp til en forskjellsbehandling av mannskapene avhengig av den sivile status de har. Det er Nemndas oppfatning at man bør finne frem til en løsning som holder de vernepliktige mannskaper som dimitteres midlertidig på grunn av sykdom økonomisk skadesløse.

En gruppe personell som er enda uheldigere stillet er de som blir skadet under tjenesten. Disse mannskaper får også bare utbetalt sykepenger og trygd etter folkestrygdlovens bestemmelser om de blir varig skadet, et forhold Nemnda i flere beretninger har pekt på som urimelig. Det ble i 1971 gitt spesielle regler for Forsvarets vedkommende om økonomisk hjelp til vernepliktige ved ulykker under militærtjenesten. I henhold til disse bestemmelser kunne det ytes stønad begrenset oppad til kr. 50 000,— til etterlatte etter personell som forulykket eller til personell som ble påført betydelig invaliditet ved ulykke under militær tjenestgjøring. Alle de øvrige som ble påført større eller mindre skader uten å få varig mén måtte nøye seg med vanlige sykepenger med mindre ulykken skyldtes forsett eller grov uaktsomhet fra Forsvarets side. I Ot. prp. nr. 2 for 1975—76 har Justisdepartementet lagt frem forslag til nye lovregler om erstatningsansvar for yrkesskader som også såvidt Nemnda kan forstå vil få betydning

for vernepliktige mannskaper. Det er foreslått at den særregel man hittil har hatt for yrkesskader oppheves, og at yrkesskader settes i samme erstatningsrettslige stilling som andre skader. Forslaget går også ut på at arbeidsgiver kan bli gjort ansvarlig for yrkesskader etter de ikke lovfestede regler om objektivt ansvar for risikofylt virksomhet, en endring som kan være av særlig betydning for Forsvarets personell. Begrunnelsen for disse endringer er at ytelsene etter vår trygdelovgivning ikke har gitt full erstatning og at dette har virket urimelig i et frivillig arbeidsforhold. Har bestemmelsene virket urimelige i et frivillig arbeidsforhold, må det være åpenbart, som Nemnda har pekt på flere ganger, at gjeldende bestemmelser har virket enda urimeligere for mannskaper som er blitt påført skade under pliktig militærtjeneste. Etter de nye bestemmelsene, om de blir vedtatt av Stortinget, vil det bli lettere også for personell i Forsvaret å få erstatning for det tap de blir påført. En viser forøvrig til det som er uttalt i avsnittet: Opptjening, godskriving, tjenestetidens lengde etc.

Nemnda pekte i beretningen i fjor på en del problemer som skapte misnøye blant befal som Nemnda kom i kontakt med rundt om i avdelingene. Det har ikke skjedd store endringer i befalets situasjon i 1975, men Forsvarets overkommando har i året gjennomført en arbeidsmiljøundersøkelse blant befal som i hovedsak bekrefter det inntrykk Nemnda har fått gjennom sine samtaler med befal. Fremdeles er det misnøye med visse sider av befalsordningen, og Nemnda har inntrykk av at misnøyen for en stor del skyldes enkelte bestemmelser i beordringssystemet og måten dette systemet blir praktisert på. Særlig misnøye blir skapt når eldre befal blir beordret bort fra tjenestested de har vært ved en rekke år og blir revet bort fra det miljø de har levet i kanskje i 15—20 år.

Forhold som skaper misnøye er forøvrig tjenesteplaner, lønnsforhold, avansementsord-

ning, boligforhold, kompensasjon for ulemper o.l. Misnøye med disse forhold får en del befal til å forlate Forsvaret og gå over i sivile stillinger.

Ovennevnte arbeidsmiljøundersøkelse konkluderer da også med at de problemområder som fremtrer særlig markert, og som det synes naturlig å vurdere nærmere ved prioritering av tiltak, ansees å være:

- beordringssystemet og tjenesteplanene
- avansementssystemet, inkludert kretsinn- delingen
- ordningen med tjenesteuttalelser for grads- opprykk
- kommunikasjon og informasjon
- boligforholdene
- kompensasjon for overtid/vakt og bered- skap
- større desentralisering av beslutningspro- sessen, og større fleksibilitet i organisasjon og regelverk.

Nemnda pekte også på at enkelte grupper befal kom dårligere ut økonomisk enn vernepliktige menige. Det ble spesielt nevnt at vernepliktige som avtjener sin førstegangstjeneste som offiserer, som f. eks. leger, veteri- nærer og prester med familie kunne komme dårligere ut som løytnant enn som menige i samme familiesituasjon. Fra 1. januar 1976 vil dette forhold være endret, idet løytnants lønn fra 1. januar 1976 vil bli hevet betraktelig med tilbakevirkende kraft fra 1. mai 1975.

I løpet av året ble det også gjennomført en ordning hvor befal bosatt f. eks. i Sør-Norge med tjenestested i Nord-Norge vil få en gratis permisjonsreise i året.

Befalsproblemen vil i årene fremover bli mer og mer alvorlige. Det befal som ble ut- dannet under og like etter krigen faller etter hvert for aldersgrensen, og det må være en viktig oppgave for Forsvaret å legge forholdene til rette for å hindre for stor avgang, samtidig som rekrutteringsmulighetene blir så gode som mulig.

II. Saker som er behandlet.

Ombudsmannen har i 1975 behandlet 216 nye saker samt 67 fra tidligere år, i alt 283 saker. Av disse er 36 saker ikke ferdig be- handlet i 1975. I 79 saker er avgjørelsen end- ret.

Når det gjelder fordelingen på forsvars- grenene og kommandoområdene, samt forde-

lingen av sakene på de forskjellige saksom- råder er forholdet i år stort sett som tid- ligere.

De nye sakene som er behandlet i 1975 er tatt opp av:

Enkelte soldater	129
Grupper av soldater, tillitsmenn, avdelinger eller offiserer på vegne av mannskapene	26
Vervede	1
Befal	49
Sivilt personell	7
FD og div. høyere staber	0
Ombudsmannen	4
	216

Sakenes fordeling på forsvarsgrenene er følgende:

FD og diverse høyere staber	20
Hæren:	
Distriktskommando Østlandet	59
Distriktskommando Sørlandet	2
Distriktskommando Vestlandet	2
Distriktskommando Trøndelag	7
6. Divisjon	32
Heimevernet	9
Sjøforsvaret:	
Sjøforsvarskommando Østlandet	6
Sjøforsvarskommando Sørlandet	5
Sjøforsvarskommando Vestlandet	8
Sjøforsvarskommando Trøndelag	0
Sjøforsvarskommando Nord-Norge ..	4
Fartøyer	3
Luftforsvaret:	
Avdelinger i Sør-Norge	38
Avdelinger i Nord-Norge	21
	216

1973 1974 1975

Menige mannskaper:

Verneplikt, utskrivning, rulleføring	0	3	1
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	41	41	29
Opptjening, godskrivning, tjenestetidens lengde, tjenesteløstelser	2	3	2
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	38	23	28
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr ..	4	4	6
Forlegningsforhold	0	4	0
Kosthold	0	0	1
Tjenesteforhold	5	16	8
Permisjoner	10	13	16
Velferd	2	0	0
Kantiner	0	0	0
Disiplinær- og straffesaker ...	17	14	11
Forholdet mellom befal og menige	1	4	5
Tillitsmannsutvalg	6	5	11
Økonomiske forhold	13	13	9
Sykesaker, tannpleie, ulykker..	15	13	17

	1973	1974	1975
Sosiale saker	3	4	4
Forsvarets skolevirksomhet ...	8	9	11
Vervede	5	3	1

Befal og sivilt personell:

Utnevnelse, fast ansettelse, konstitusjon etc.	2	4	2
Engasjement, åremål etc.	2	3	3
Beordring, frabeordring, forflytning, plikttjeneste, avansement, ansiennitet	16	16	19
Aldersgrense, avskjed, oppsigelse	9	2	11
Tjenesteforhold	2	6	3
Permisjoner, ferie	1	0	1
Sykesaker, legetjeneste	2	1	1
Disiplinær- og straffesaker	0	0	0
Erstatning	1	1	0
Underbringelse	1	0	0
Familieboliger	10	2	5
Lønn	5	9	8
Godtgjøringer	3	4	1
Pensjon	6	1	2

Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse.

Det er behandlet 29 saker samt 5 fra tidligere år. De fleste saker gjelder utsettelse med forskjellige former for tjeneste, 19 saker gjelder utsettelse med førstegangstjenesten, 4 saker gjelder resttjeneste, 6 gjelder repetisjonsøvelser, 5 saker gjelder andre forhold, bl. a. utsettelse med HV-tjeneste. I 15 saker er avgjørelsen endret.

En vernepliktig som hadde hatt utsettelse med tjenesten for å fullføre sin utdannelse i utlandet hadde i studietiden giftet seg med en utenlandsk pike. Hun ville få adskillige vanskeligheter om mannen ble innkalt til tjeneste med det samme de kom tilbake til landet. Han fikk derfor en kort utsettelse til, slik at hustruen kunne få tid til å gjøre seg kjent med sine nye leveforhold.

En vernepliktig som hadde hatt utsettelse hadde selv anmodet om innkalling våren 1975. I mellomtiden hadde han imidlertid skaffet seg studieplass for et treårig studium i fotografet i England. På grunn av personellmangel fant ikke vedkommende forsvarsgren at den generelle regel om at førstegangstjenesten bør gjennomføres før et flerårig studium påbegynnes burde fravikes. Ombudsmannen fant ikke denne avgjørelse åpenbart urimelig.

En vernepliktig som var opptatt som elev på en teknisk skole, hadde søkt om utsettelse. Hans anke over rulleførende avdelings avslag

på søknaden om utsettelse ble ikke tatt til følge. Vedkommende forsvarsgren uttalte at den prinsipielle linje var at utsettelse ble innvilget bare i de tilfelle hvor studiet var påbegynt og ikke avsluttet ved innkallingen. Det var på grunn av personellsituasjonen ikke anledning til å innvilge utsettelse hvor det var tale om å påbegynne et nytt studium selv om dette hadde direkte tilknytning til tidligere avsluttet utdanning. Ombudsmannen hadde intet å bemerke.

En vernepliktig som var elev ved en yrkes-skole hadde søkt om utsettelse for å gjøre seg ferdig med det siste året på yrkesskolen. Søknaden var avslått med den begrunnelse at han hadde søkt om utsettelse etter at søknadsfristen var gått ut. Han hadde imidlertid mottatt innkallingen etter at søknadsfristen var ute og hadde således ikke hatt noen mulighet for å søke tidligere. Dette hadde han to ganger tatt opp med rulleførende avdeling uten å få svar. Da tiden for fremmøte nærmet seg anmodet han om Ombudsmannens bistand.

Hans opplysninger om dato for mottakelse av innkallingen var riktige, og han fikk utsettelse i ett år.

En vernepliktig som var tatt opp som elev ved Norges tekniske høyskole anmodet om Ombudsmannens bistand til å få utsettelse med førstegangstjenesten, idet hans søknad var avslått.

Den vernepliktige hadde akkurat startet med studiet, han hadde etter meget strev fått seg hybel, han hadde betalt semesteravgift og kjøpt bøker. Ble innkallingen opprettholdt ville han også bli dimittert på et slikt tidspunkt at studiet ble forlenget med ett år. Ombudsmannen anmodet derfor om at søknaden måtte bli vurdert på ny.

Det viste seg at han selv tidligere hadde anmodet om å bli innkalt på dette tidspunkt, han hadde begynt på studiet etter at hans søknad om utsettelse var avslått første gang, han ville få sitt opptaksløfte overført til neste år. Han ville også få utsettelse med den siste del av tjenesten slik at studietiden ikke ville bli forlenget.

Under disse omstendigheter fant ikke Ombudsmannen avslaget på søknaden om utsettelse åpenbart urimelig.

En vernepliktig hadde startet på førstegangstjenesten med det håp at han ville få tjeneste i Oslo slik at han kunne fortsette sin økonomiske utdanning. Han hadde fått tjeneste i Oslo, men tjenesten var såpass hard at han fikk vanskeligheter med sine studier. Han søkte derfor om utsettelse med resttje-

nesten hvis ikke forholdene kunne legges bedre til rette for ham under resten av tjenesten.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som redegjorde for hvorfor det ikke hadde vært mulig å legge forholdene bedre til rette. Det ble bl. a. opplyst at skulle avdelingen legge studieforholdene til rette for alle mannskaper som var interessert i det, ville ikke avdelingen kunne løse sine egentlige oppgaver. Avdelingen skulle imidlertid i den utstrekning det var mulig ta hensyn til vedkommendes studiesituasjon.

Ombudsmannen fant ikke noe grunnlag for å bebreide avdelingen.

En vernepliktig som var utdannet som fysioterapeut hadde mens han gjorde sin førstegangstjeneste fått kjøpt et lokalt som ville gjøre det mulig for ham å starte sitt eget institutt. Dette ville føre til store økonomiske uttelling, adskillig arbeid med innredning som han p. g. a. økonomien måtte være med på selv, bestilling av utstyr etc. Søknaden om utsettelse var avslått.

Ombudsmannen pekte på at den vernepliktige her hadde fått en sjanse som kanskje ville være helt avgjørende for hans fremtid. Han ville ikke kunne gjennomføre denne etableringen om han skulle gjøre ferdig sin tjeneste i Nord-Norge. Utsettelse ble gitt.

En vernepliktig som drev egen anleggsvirksomhet hadde søkt om utsettelse med repetisjonsøvelse. Han var i en meget vanskelig situasjon. Det var truet med anmeldelse til politiet for ikke innbetalt skattetrekk og arbeidsgiveravgift. Det var holdt utpantingsforretning for et betydelig beløp, og skattefogden hadde sendt konkurvarsels. Med en måneds fravær på militærtjeneste var det nokså opplagt at hans forretning ville gå overende.

Søknaden om utsettelse var avslått både av rulleførende avdeling og ankeinstansen. Dokumentene i saken viste at han tidligere hadde fått meget velvillig behandling av myndighetene. Han hadde fått en rekke utsettelse på grunn av sin vanskelige økonomi. Han hadde hver gang fått klar beskjed om at han til neste innkalling måtte få innrettet seg slik at han kunne møte uten at dette hadde lyktes.

Ombudsmannen fant ingen grunn til å bebreide avdelingen at søknaden var avslått, men fant allikevel saken så alvorlig at den ble tatt opp med Forsvarets overkommando/Hærstaben. Den vernepliktige fikk utsettelse enda en gang, men Hærstaben uttalte følgende i sakens anledning:

«Ombudsmannen for Forsvaret ba i skriv av 20. august 1975 Hærstaben vurdere de avgjørelser som var truffet i saken.

Ut fra de retningslinjer som gjelder for behandling av søknader om utsettelse har saken vært forelagt Distriktskommando X som har innvilget Y utsettelse med høstens repetisjonsøvelse, og pålagt Infanteriregiment nr. Z å vurdere om han bør stilles til disposisjon for fellesuttak.

Prinsipielt sett mener imidlertid Hærstaben at forutsetningen må være at alle skal oppfylle den tjenesteplikt Stortinget har fastsatt, og at utsettelse kun skal være til hjelp i unntakstilfeller, og det må ved avgjørelsene tas hensyn til Forsvarets behov og det øvrige personell.

Den foreliggende sak synes på flere måter ganske spesiell, og Hærstaben finner at det forelå momenter som talte for at Y avtjente høstens repetisjonsøvelse, og som kunne gi tvil om han egentlig var i en vanskeligere stilling enn mange andre selvstendige næringsdrivende.

Bl. a. vil en peke på at Y ved hver innkalling gjennom de senere år har fått utsettelse på de samme premisser, og det kan synes noe merkelig at en bedrift med 6—8 mann i arbeid, hver gang skulle måtte innstille driften selv om lederen var fraværende en kortere tid, og at dette da skulle være den egentlige årsaken til eventuell økonomisk ruin. Dette spesielt i lys av at han har hatt minst 4 mndr. til å forberede fraværet.

Hærstaben anser derfor saken for så vidt åpen at det ikke er noe sikkert svar på hva som er den rette løsning totalt sett.

Hærstaben vil også nevne at forholdene ved de forskjellige avdelinger og øvelser vil variere, slik at enkelte avgjørelser ikke bør tillegges for stor policymessig betydning.

Det er imidlertid Hærstabens inntrykk at søknadene blir samvittighetsfullt behandlet, og at Forsvaret i mange tilfeller strekker seg lenger enn reglene tilsier.

Et annet forhold kan være at avdelingene under tidspress og med et stort antall søknader til behandling kanskje ikke begrunner avslagene på en slik måte at alle forstår bakgrunnen for avslaget, og derfor oppfatter det som «lettvtint» behandling.»

En heimevernspliktig som var innkalt til lagførerkurs klaget over dette, idet han mente det ikke var hjemmel for å kalle ham inn til denne tjenesten som ikke kunne betraktes som befalsutdannelse.

Heimevernslovens § 12 gir hjemmel for å innkalle heimevernspliktige til kurs av inntil 14 dagers varighet for opplæring til befal eller spesialist. Lagfører og nestlagfører med korporals og visekorporals grad blir i Heimevernet utpekt av trosssjefen i samråd med tilitsmannsutvalget og utdannet etter planer som skal approberes av Generalinspektøren for Heimevernet.

Etter Ombudsmannens oppfatning kunne det ikke være tvil om at det her var tale om befal i relasjon til HV-lovens § 12 og at det

således var hjemmel for innkalling til lagførerkurs.

I beretningen for i fjor omtalte Ombudsmannen de vanskeligheter de vernepliktige mannskaper får som skal dimitteres i oktober og som skal begynne på eller fortsette sin utdannelse ved universiteter eller andre læreanstalter som starter undervisningen i august/september. Det ble opplyst at saken var tatt opp med Forsvarets overkommando. Det er fremmet et forslag om nye regler om utsettelse med førstegangstjeneste. Forslaget er imidlertid ikke ferdig behandlet.

Fra tidligere har Hærstaben gitt Brigaden i Nord-Norge anledning til å behandle og avgjøre søknader om utsettelse for å kunne begynne på skole. Det ble fastsatt følgende retningslinjer:

«Ordningen omfatter kun kontingent IV og bare søknader som er begrunnet med påbegynnelse av utdannelse.

Ordningen omfatter kun søknader om maksimum en måneds utsettelse.

Brigaden skal ta kontakt med den enkelte skole for å innhente opplysninger om nødvendigheten av at søkeren møter ved skolestart.

Rulleførende avdeling skal orienteres om avgjørelsen ved gjenpart.

Ankeinstans er respektive DK/DIV.»

Hensikten med denne ordning var å sikre rask og mest mulig ensartet behandling av søknader og ivaretagelse av avdelingens interesse ut fra beredskaps- og øvingsmessige forhold.

Forsvarets overkommando har nå bestemt at denne ordningen også skal omfatte Garnisonen i Sør-Varanger, Garnisonen i Porsanger og HM Kongens garde. Det er presisert:

«— at ordningen kun gjelder kontingent IV, og kun for søknader som er begrunnet med påbegynnelse av utdannelse

— at den enkelte avdeling for å begrense antallet skal ta kontakt med den enkelte skole og undersøke nødvendigheten av at søkeren må møte ved skoleårets/semestrets begynnelse.

Ordningen gjøres gjeldende inntil videre.»

Opptjening, godskriving, tjenestetidens lengde etc.

Det er behandlet 2 saker samt en fra tidligere år.

En heimevernspliktig som hadde avtjent 18 mndr. førstegangstjeneste hevdet at det ikke var hjemmel for å kalle ham inn til HV-tjeneste. Ombudsmannen gjorde det klart for ham at det var hjemmel for å pålegge ham HV-tjeneste slik at han totalt fikk 19 mndr. tjeneste.

Noen måneder senere klaget han på ny til Ombudsmannen fordi han nå var innkalt til HV-tjeneste til tross for at han hadde søkt om utenrikspermisjon i forbindelse med sin agenturforretning. Han drev i en bransje hvor det var mest å gjøre i de perioder i året HV-tjenesten var lagt til og som passet best for de fleste andre. Fravær fra forretningen nettopp i disse perioder ville få alvorlige følger. Han mente det måtte være mulig å legge tjenesten til andre tider som passet ham bedre, og han ba om hjelp til å få til det.

Distriktet redegjorde for opplegg av tjenesten og hva som var gjort for å hjelpe vedkommende. Han var gjentatte ganger forklart hvordan han skulle gå frem for å få utenrikspermisjon, men hadde ikke fulgt anvisningene. Han hadde også fått beskjed om at han på et meget tidlig tidspunkt kunne få beskjed om når årets øvelser skulle holdes slik at han kunne innrette seg etter det. Han hadde også fått hjelp i forbindelse med fremstilling for legenemnd slik at han to ganger var kjent midlertidig udyktig for et år. Distriktet opplyste at han på grunn av arroganse og ubehagelig opptreden var en meget vanskelig HV-mann. Man hadde imidlertid ikke noen hjemmel for å frita ham for tjeneste.

Ombudsmannen anbefalte ham å forsøke og innrette seg slik at han kunne gjennomføre i alle fall endel av tjenesten til tider som bestemt av HV-myndighetene, idet det ikke var hjemmel for å frita ham for tjenesten.

Tillitsmannen ved en av Hærens avdelinger tok opp spørsmålet om dimisjonsdato for en av avdelingens soldater som var aktiv idrettsmann og som hadde hatt ganske mye idrettspermisjon. Den egentlige dimisjonsdato var den 7. juli. På grunn av forskjellige forhold ville mannskapene bli dimittert den 27.—28. juni, mens vedkommende idrettsmann ville bli dimittert først den 7. juli. Dette fant tillitsmannen urettferdig.

Ved fremmøte til den avdeling han skulle dimittre fra hadde han hatt 20 dagers idrettspermisjon. Han fikk ytterligere 5 permisjonsdager. Etter dette fikk han skriftlig beskjed om at ytterligere idrettspermisjon måtte tas igjen i forbindelse med dimisjon. Dette ble bestemt av hensyn til hans militære utdanning og fordi det ikke skulle bli for store skjevheter ved avdelingen når det gjaldt innvilgelse av permisjoner. Senere søkte han og fikk enda 11 idrettspermisjonsdager slik at han totalt kom opp i 36 dager, i tillegg til dette hadde han brukt 6 av sine langpermisjonsdager til representasjon utenlands.

Ombudsmannen fant det på denne bakgrunn ikke urimelig at han ble pålagt tjeneste frem

til den egentlige dimisjonsdato selv om de øvrige mannskaper ble dimittert en uke tidligere. Saken ble likevel tatt opp med Hærstaben for å få dens mer generelle syn på praktiseringen av bestemmelsene om idrettspermisjon. Ombudsmannen pekte i sin henvendelse på at en utstrakt innvilgelse av idrettspermisjon av og til skapte irritasjon blant de andre mannskapene som, ofte med tungtveiende velferdsgrunner, ikke like lett fikk permisjon. Hærstaben svarte slik:

«Det vises til Ombudsmannen for Forsvarets skriv av 6. mai 1975.

Gjeldende regler for permisjoner er gitt i «Direktiv om permisjon for militært personell». Generelt gjelder at de fleste typer permisjoner kun kan tilstås i den utstrekning tjenestemessige forhold tillater det. Idrettspermisjoner er spesielt behandlet i direktivets vedlegg 6. Noe forenklet kan en si at det for personell som er uttatt til å representere Norge på toppnivå ikke er satt som noen fast grense for i hvilken utstrekning permisjoner kan innvilges, mens det for deltakere i andre konkurranser kan innvilges idrettspermisjon i inntil 6 virkedager pr. år.

Idrettspermisjoner for personell som er uttatt til å representere Norge utad forutsettes ikke å kunne gå til fradrag i fremtidige langpermisjoner, og i h.h.t. gjeldende bestemmelser for opptjening (BUV Del II, kap. X, vedlegg 4) kan ikke permisjoner som er innvilget etter gjeldende bestemmelser — bortsett fra sykepermisjoner — pålegges opptjent.

Forsvarsgrenenes og avdelingenes oppgave er stort sett å søke å praktisere reglene i samsvar med reglenes ånd, og på en mest mulig rettferdig måte, og det er vel egentlig ikke forutsetningen at idrettspermisjoner skal stilles opp mot velferdspermisjoner, idet det også er fastsatt bestemte regler for å innvilge velferdspermisjoner. HST kan imidlertid være enig i at det kan synes urettferdig om en idrettsmann får permisjon mens personell med forholdsvis vektige velferdsgrunner ikke får permisjon. En har imidlertid ikke fått seg forelagt noen konkrete saker som kan gi grunnlag for å ta saken opp med høyere myndighet med tanke på å få reglene endret.

HST har også inntrykk av at de fleste aksepterer at de som virkelig representerer Norge utad får nødvendig permisjon.

Med den form og det omfang forberedelser m. v. har fått kan det imidlertid for avdelingene i mange tilfeller være vanskelig å finne grenser for når en mann er uttatt og hvilke forberedelser han bør delta i, og avgjørelsene må ofte treffes på grunnlag av idrettsorganisasjonenes uttalelser og anbefalinger. Muligheten for uheldige tilfeller vil derfor alltid være til stede.

M. h. t. X så fremgår det at han møtte 8. juli 1974. Generell dimisjonsdato for såvel X som andre som møtte denne dag vil da være 7. juli 1975. Forskjellige forhold som transportkapasitet, forlegning o. l. medfører imidlertid at et kontingent skifte må spres over et visst tidsrom. Ved hver avsløsning vil det derfor gå ca. 1 uke mellom dimisjonen av første- og sistemann. Det er imidlertid forutsetningen at avkortingene i forhold til den fast-

satte tjenestetid skal være minst mulig og tjenestlig begrunnet.

Ut fra dette kan en ikke se at X er pålagt noen opptjening av forsømt tjeneste, slik begrepet opptjening tolkes, idet det vil være fullt tillatt å holde enhver som møtte 8. juli 1974 til 7. juli 1975 uansett om de har forsømt noen tjeneste eller ikke.

Hvorvidt det vil være nødvendig og hensiktsmessig å holde X om de øvrige blir dimittert før tiden vil være et tjenestlig spørsmål. Uansett hvorledes en ser dette synes det imidlertid rettferdig at X holdes tjenestetiden ut. Dette desto mer fordi avdelingssjefen gjorde X oppmerksom på dette allerede i januar slik at det var opp til ham selv å treffe sitt valg. HST har således ingen merknader til den avgjørelse som er truffet, og så vidt en forstår har da heller ikke X anket avgjørelsen.»

En vernepliktig var innkalt til tjeneste den 9. juli 1974. Han var utsatt for et uhell under rekruttskolen som resulterte i et benbrudd. Han ble kjent midlertidig udyktig i 3 mndr. Han ble innkalt igjen 1. november 1974 og dimisjonen ble fastsatt til sept./okt. 1975. Han skulle fortsette sin skoleutdanning fra august 1975. Dette ble nå ikke mulig, og han fant det meget urimelig at han skulle få forlenget sin tjeneste når avbruddet skyldtes ulykke under tjenesten.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende avdeling og pekte på at forutsetningen for opptjening av forsømt tjeneste var at vedkommende manglet militær utdanning og at dette skulle rettes på under opptjeningen. Dette var imidlertid ikke aktuelt i denne saken fordi vedkommende som hadde MP-utdanning, nå gjorde ren vakttjeneste og skulle fortsette med det inntil dimisjon. Denne tjeneste hadde han forøvrig utført meget tilfredsstillende.

I samråd med rulleførende avdeling og vedkommendes distriktskommando ble saken ordnet slik at han ble dimittert 10. august for at han kunne komme igang med sin videreutdanning som opprinnelig planlagt.

Denne saken berører et forhold som Ombudsmannnemnda har vært meget opptatt av og som er omtalt i flere tidligere beretninger til Stortinget, en viser for så vidt til avsnittet «Sykesaker» i beretningene for 1970 og 1972.

Mannskaper som blir utsatt for skader eller sykdom som medfører noen tids sykdom blir dimittert for et halvt eller helt år. I denne tiden mottar de ingen godtgjørelse fra Forsvaret, men får syketrygd etter vanlige bestemmelser så lenge de er syke. Etter at vedkommende er friskmeldt vil det gå kortere eller lengre tid innen han blir innkalt til tjeneste igjen. I denne tiden vil han vanligvis ikke kunne gjenoppta sin utdanning, han vil vanskelig kunne komme tilbake til sin arbeidsplass, han vil ikke så lett kunne skaffe seg

annet arbeid. Han blir gående uten inntekt til han blir innkalt igjen. Når han så begynner sin tjeneste igjen tas det som regel ikke hensyn til den tiden han har vært kjent midlertidig udyktig. Han får således den totale tjenestetid forlenget med de problemer det skaper. Foreldrene ser det ofte slik at de får en syk sønn hjem, det blir deres oppgave å få sønnen frisk igjen, uten annen økonomisk støtte enn ordinære sykepenger som regel etter minstesatsen, inntil han kan kalles inn på ny. Dette virker åpenbart urimelig, særlig i de tilfelle hvor vedkommende er skadet som en følge av tjenesten.

Det er skjedd visse endringer i situasjonen siden Nemnda tok opp denne saken første gang. Det er innskjerpet overfor avdelingene at man skal vise varsomhet når det gjelder midlertidige udyktighetskjenninger. Dimitterte mannskaper som er gifte og har forsørgelsesbyrde får forsørgertillegg i inntil 12 mndr. Forsvarsdepartementet har nå tatt opp med Forbruker- og administrasjonsdepartementet spørsmålet om adgang til å utbetale differansen mellom trygdekontoets sykepenger og 90 pst. arbeidsinntekt til menig personell som dimitteres som arbeidsuføre og som ved innrykk til førstegangstjenesten var trygdet med rett til 90 pst. av netto arbeidsinntekt i henhold til avtalen mellom LO og NAF om tilleggsforsikring for dagpenger. Denne ordningen vil imidlertid gjelde et fåtall av de vernepliktige. De bestemmelser om engangserstatning fra Forsvaret som ble gitt i 1971 får sjelden betydning for denne kategori personell, idet denne erstatning bare utbetales ved dødsfall eller varig invaliditet på 25 pst. eller mer.

Det som først og fremst skaper problemer er den økonomiske situasjon i den tiden de går sykmeldte og inntil de blir innkalt til tjeneste igjen. Her bør det skje endringer, f. eks. ved at dagpenger, kost- og kvartergodtgjørelse blir utbetalt i tillegg til sykepenger.

Det andre forhold som skaper vanskeligheter er at den totale tid som går med til å gjøre seg ferdig med førstegangstjenesten blir forlenget med den tid vedkommende er dimittert som udyktig. Etter gjeldende bestemmelser skal dette fravær vurderes etter bestemmelsene om opptjening av forsømt tjeneste. Dette betyr at opptjening bare skal pålegges når det er nødvendig for at vedkommende skal få den opplæring han må ha for å dekke sin stilling i mobiliseringsavdelingen. Det er imidlertid Ombudsmannens erfaring at mannskaper som har vært dimittert som midlertidig udyktige innkalles igjen uten hensyn til denne bestemmelse. Dessuten vil selvsagt de fleste med et halvt års fravær mangle den

nødvendige opplæring hvis de etter dimisjonen igjen blir stridende. Det burde derfor vurderes om de kan plasseres i stilling de kan dekke med den utdannelse de har etter at sykefraværet er godkjent som tjeneste, eller om de etter sykefraværet kan overføres til Heimevernet og få sin resterende tjeneste etter Heimevernets tjenestemønster. Dette vil for de flestes vedkommende være en gunstig løsning.

Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering.

Det er behandlet 28 saker samt 4 fra tidligere år. Ti saker gjelder overføring fra Nord-Norge, 11 saker gjelder andre overføringer, bl. a. til andre former for tjeneste. Seks saker gjelder overføring til Heimevernet, 5 saker gjelder andre forhold. I 13 saker er avgjørelsen endret.

En vernepliktig som gjorde tjeneste i Nord-Norge hadde søkt om overføring til Sør-Norge i nærheten av sitt hjemsted. Han var ved siste kommunevalg valgt inn i bystyret i sin hjemby. Han hadde også en rekke andre verv som han gjerne ville ivareta.

Saken var forelagt for avdelingen som fant at hans problemer var relativt små i forhold til mange andres og i forhold til det lille antall soldater man på grunn av personellsituasjonen hadde anledning til å overføre.

Ombudsmannen uttalte at han forsto ønskeligheten av å delta i det kommunalpolitiske arbeid fra periodens begynnelse, men var enig med Brigaden i at det var mange med langt mer tungtveiende personlige velferdsgrunner som ikke ble hjulpet. På den bakgrunn syntes ikke avgjørelsen å være åpenbart urimelig, spesielt fordi det bare ville dreie seg om en periode på 4 mndr.

En vernepliktig som arbeidet hjemme på farens gård søkte om overføring til tjenestested nærmere hjemmet slik at han lettere kunne komme hjem og hjelpe til. Virksomheten var ganske omfattende, foruten sin egen gård forpaktet faren 5 andre gårdsbruk hvorav det ene lå ca. 9 km unna. Det var ca. 100 storfe på hovedbruket.

Av den vernepliktiges kontingent var det sendt 13 mann med hans utdannelse til forsvarsgrenens forskjellige avdelinger i Nord-Norge, mens man skulle hatt 22. Av de 13 hadde 4 søkt overføring til Sør-Norge, men samtlige søknader var avslått.

Ombudsmannen var enig i at situasjonen for faren nok var vanskelig. På høsten/vintren kunne imidlertid behovet for arbeidskraft

ikke være så kritisk at hensynet til gårdsdriften måtte veie tyngre enn Forsvarets behov for å beholde den vernepliktige i Nord-Norge. Ombudsmannen hadde derfor intet å bemerke til at søknaden om overføring var avslått.

En vernepliktig som var innkalt til tjeneste i Luftforsvaret søkte om overføring til Heimevernet. Hans begrunnelse var at han skulle begynne på lærerskole når han var ferdig med militærtjenesten. For ikke å få for stor studiegjeld ville han overføres til HV slik at han kunne ta seg arbeid og spare penger frem til han skulle begynne på lærerskolen. Søknaden var avslått.

Ombudsmannen hadde intet å bemerke til avgjørelsen. I lov om verneplikt er det riktig nok åpnet adgang til overføring av mannskaper til annen forsvarsgren når vektige velferdsgrunner foreligger og tjenestlige hensyn ikke er i veien. Denne vernepliktige var imidlertid ikke i noen annen situasjon enn mange andre vernepliktige. Velferdsgrunnen var etter Ombudsmannens oppfatning ikke så tungtveiende at det var grunnlag for overføring.

En vernepliktig var 10 år etter førstegangstjenesten overført til Heimevernet. Han fant det urimelig at han skulle overføres til en ny forsvarsgren. Dessuten hadde han gjort 15 mndr. tjeneste og mente at han dermed skulle være fritatt for ytterligere tjeneste.

Den vernepliktige ble gjort kjent med bestemmelsene for overføring av personell fra de øvrige forsvarsgrener til Heimevernet. Han ble videre orientert om at han totalt kunne pålegges 19 mndr. tjeneste.

En vernepliktig hadde på grunn av sin hustrus helsetilstand søkt om å bli plassert slik etter rekruttskolen at han kunne bo hjemme og hjelpe sin hustru. Hustruens helsetilstand var bekreftet med legeattest. Han hadde samtidig antydnet overføring til Sivilforsvaret som den beste løsning. Noe senere fikk han beskjed om at han ikke kunne få utsettelse. Han gjorde oppmerksom på at han ikke hadde søkt om utsettelse. Han fikk så beskjed om at han ikke kunne overføres til Sivilforsvaret, mens spørsmålet om muligheten for å bli plassert slik at han kunne bo hjemme ikke ble besvart. I den rulleførende avdelings svar var det anført at man hadde mottatt en legeattest som angikk hans kone. Avdelingen gjorde oppmerksom på at militærtjenesten angikk den vernepliktige og at man derfor ikke hadde anledning til å vurdere en legeattest som ikke angikk ham.

Ombudsmannen tok saken opp med den rul-

leførende avdeling og pekte på at denne, som andre rulleførende avdelinger, ganske sikkert mottok søknader om utsettelse, overføring etc. som ikke var begrunnet i den vernepliktiges men i enkelte familiemedlemmers forhold, og at man i den sammenheng måtte ta standpunkt til de attester som ble lagt frem. Den vernepliktige fikk tjeneste ved en slik avdeling at han kunne søke om å få bo hjemme.

En vernepliktig var plaget av allergi. Han reagerte bl. a. på husstøv. Han måtte i det sivile liv være meget forsiktig i sitt levesett og ta hensyn som det ikke var lett å i ta i Forsvaret. I de første fire uker av tjenesten hadde han hatt tilbakefall som gjorde foreldrene bekymret. Han ble forlagt på enerom og fikk terylenetilvirket sengetøy og dette hadde redusert hans plager.

Ombudsmannen tok saken opp med den avdeling han skulle overføres til etter rekruttskolen for å undersøke om man der kunne ta de samme hensyn. Det ble bekreftet at man ikke kunne gjøre det, og avdelingen ba om ikke å få soldaten overført. Noe senere ble soldaten nedskrevet til Arbeidsdyktig B og dimittert på grunn av sine allergiplager.

En vernepliktig ble dimittert to dager før den egentlige dimisjonsdato fordi en av hans besteforeldre var død. Han kunne ikke følge den oppsatte dimisjonstransport og måtte betale hjemreisen fra Nord-Norge selv. Dette hadde avdelingen før han reiste gjort den vernepliktige kjent med. Saken ble senere tatt opp med Ombudsmannen av den vernepliktiges mor som ga uttrykk for at hun fant det urimelig at sønnen skulle betale hjemreisen fra tjenesten selv.

Avdelingen fastholdt sin avgjørelse og hevdet at saken var avgjort overensstemmende med gjeldende instruksjer og bestemmelser. Dette standpunkt ble fastholdt fra avdelingens side også etter at Forsvarsdepartementet var bragt inn i saken. Departementet var ikke enig med avdelingen og beklaget at ikke avdelingen ved fornyet vurdering hadde funnet å kunne legge rimelighetsbetraktninger til grunn når velferdspermisjonen var innvilget to dager før den formelle dimisjon skulle ha funnet sted. Departementet fant at soldaten burde få utbetalt det soldaten ville ha kostet Forsvaret om han hadde fulgt den oppsatte dimisjonstransport.

Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr.

Det er behandlet 6 saker samt 2 fra tidligere år. I 5 saker er avgjørelsen endret.

Ved en av Forsvarets avdelinger var det gjennomført en kontroll av bensinen på private biler som var parkert innenfor leirområdet. Mannskapene hadde reagert sterkt på dette, og hovedtillitsmannen ba om Ombudsmannens vurdering. Tillitsmannen hevdet at ingen av de vernepliktige visste om at kontrollen skulle gjennomføres. Eierne av bilene var heller ikke til stede under kontrollen. Mannskapene var klar over at de måtte finne seg i kontroll når de parkerte inne på leirområdet, men de ville ikke godta at en slik kontroll ble gjennomført bak deres rygg. Mannskapene hadde hverken under eller etter kontrollen fått noen orientering.

Saken ble tatt opp med avdelingen. Det ble innhentet uttalelser fra avdelingens sjef, fra fungerende sjef som hadde iverksatt kontrollen samt fra den offiser som hadde ledet kontrollen.

Foranledningen var mistanke om at det var forsvunnet 50 l bensin fra en av Forsvarets biler. Dette ble oppdaget ca. kl. 1500. Da en stor del av mannskapene skulle på permisjon samme dag, ble kontrollen satt igang med en gang for at man skulle få kontrollert flest mulig biler før mannskapene reiste. Det var en offiser og 4 vernepliktige som utførte kontrollen. Den ble gjennomført ved at det fra biler med ulåst bensinlokk ble suget opp bensin slik at man kunne kontrollere om det var bensin med den blåfarge Forsvarets bensin er tilsatt. Ca. 50 pst. av bilene i leiren ble kontrollert, de øvrige var låst. Ca. halvparten av de kontrollerte biler tilhørte avdelingens befal. I et tilfelle var et bensinlokk brutt opp. Dette hadde avdelingen beklaget og sagt seg villig til å erstatte den skade som var påført. En halv time etter at kontrollen var påbegynt hadde hovedtillitsmannen kommet og spurt hva som foregikk. Fungerende sjef hadde orientert hovedtillitsmannen om bakgrunnen for kontrollen og at det på det tidspunkt ikke var funnet noe mistenkelig. Etter en time ble kontrollen avsluttet uten at det var funnet stjålet bensin på noen av de kontrollerte biler. Fungerende sjef hadde også referert for tillitsmannen avdelingens stående ordre som hjemlet en slik kontroll.

I avdelingens stående ordre med bestemmelser vedrørende private kjøretøyer på avdelingens område er det bestemt følgende om kontroll:

«Personell som tar sitt kjøretøy inn på batteriets område underlegger kjøretøyet for generell kontroll og visitasjon fra batteriets side.»

Både avdelingens stående ordre og de generelle lovbestemmelser om ransaking og beslag

måtte etter Ombudsmannens oppfatning gi hjemmel for den gjennomførte kontroll. Da bare bensintankens innhold, på de biler som ikke hadde låst bensinlokk, ble kontrollert og 4 vernepliktige mannskaper gjennomførte kontrollen, fant ikke Ombudsmannen det nødvendig at bilens eier var varslet om kontrollen.

Hovedtillitsmannen meddelte senere at mannskapene hadde fått tilfredsstillende orientering om saken. Saken var også drøftet i tillitsmannsutvalget. Da saken således hadde fått en skikkelig behandling anså hovedtillitsmannen saken for å være ute av verden.

En vernepliktig hadde søkt om erstatning for den skade som var påført hans private boblejakke. Søknad om erstatning var fremmet, men avslått av Forsvarsdepartementet.

Ved montering av leselamper i den vernepliktiges forlegning ble det boret hull i hans garderobeskap hvor jakken lå. Stoffet i et erme ble revet ut gjennom hullet i skapet. Boringen ble utført av Forsvarets folk. Soldaten hadde ikke fått beskjed om at skapet måtte tømmes. Den forvoldte skade skyldtes utvilsomt skjødesløshet fra den som hadde utført boringen. Soldaten var selv uten skyld.

I gjeldende regler om mannskapers adgang til bruk av sivilt antrekk er det bestemt:

«Tap og skade på sivilt tøy er en privat sak og staten uvedkommende. Eventuell forsikring er et privat anliggende.»

I medhold av denne bestemmelse var søknaden om erstatning avslått. Ombudsmannen fant avgjørelsen åpenbart urimelig og tok saken opp igjen med Forsvarsdepartementet. Ombudsmannen hevdet at tap eller skade ikke kunne være uvedkommende når det påviselig var statens feil at tap eller skade hadde oppstått. Det synes lite rimelig at staten ikke skulle påta seg ansvaret for skaden og yte erstatning i et tilfelle som dette.

Forsvarsdepartementet vurderte saken på nytt og samtykket i at det ble ytet erstatning for det oppståtte tap.

En vernepliktig hadde under en organisert permisjonsreise med militært fly mistet sin bag med sivile effekter.

Baggen var levert inn som reise gods på vanlig måte. På en eller annen måte var den blitt borte uten at soldaten kunne lastes for det. Han hadde søkt om erstatning for det tap han var påført, men søknaden var avslått av Hærstaben. Forsvarsdepartementet hadde opprettholdt Hærstabens avgjørelse.

Ombudsmannen fant avgjørelsen åpenbart urimelig og tok saken opp igjen med departementet, med denne begrunnelse:

«Ovennevnte soldat har anmodet om Ombudsmannens vurdering i anledning av at hans anke over Hærstabens avgjørelse ikke er tatt til følge av departementet.

Departementet viser i sitt svar til «Regler for vernepliktige mannskapers adgang til å bruke sivilt antrekk» — KtF I 1970 s. 54 — hvor det i pkt. 5 heter at oppbevaring og bruk av sivilt tøy er en frivillig sak for det enkelte mannskap. Tap og skade på sivilt tøy er en privatsak og staten uvedkommende.

Ombudsmannen stiller seg tvilende til om det i en sak som denne er riktig å avvise en anke under henvisning til denne bestemmelse som først og fremst må gjelde for oppbevaring i leiren.

I dette tilfelle dreier det seg om reise gods som er blitt borte under transport med militære fly. Soldaten selv kan ikke lastes for tapet. Han har overhodet ikke hatt noen mulighet for å ta vare på effektene selv under transporten, men har vært helt og holdent avhengig av å følge de ordre og pålegg som ble gitt ham av reiselederen.

Hærstaben anfører at Forsvaret ikke har vist uaktsomhet. Det har heller ikke soldaten gjort. Hvis bagasje kommer bort ved sivile flyreiser har flyselskapet erstatningsplikt, og det synes rimelig at Forsvaret må ha et tilsvarende ansvar. Det må virke urimelig at en soldat skal bære tapet ved at hans bagasje blir borte under militær transport selv om bruk av sivilt tøy er en frivillig sak.

Ombudsmannen tør be om at saken blir tatt opp til ny vurdering og at den blir vurdert fra et transportmessig synspunkt.

I «Bestemmelser for transporttjenesten i Forsvaret» er det ikke sagt noe om at tap av bagasje må bæres av den enkelte, og det bør etter Ombudsmannens skjønn gis klare bestemmelser for om Forsvaret skal være ansvarsfri ved slike tap. Ombudsmannens oppfatning er at Forsvaret ved bruk av militært fly bør ha samme erstatningsplikt som sivile flyselskaper.

Vedlagt følger korrespondansen i saken som bes returnert sammen med departementets avgjørelse.»

Etter å ha vurdert saken på ny uttalte departementet:

«Forsvarsdepartementet viser til Ombudsmannen for Forsvarets ekspedisjon av 17. mars d. å.

Etter de opplysninger som er fremkommet i angjeldende sak, har departementet lagt til grunn at tapet er oppstått i forbindelse med transport med Forsvarets fly. Luftfartlovens bestemmelser om fraktførerens ansvar for reise gods er imidlertid ikke anvendelige når det dreier seg om militær luftfart, slik at et eventuelt rettslig ansvar for Forsvaret med hensyn til erstatning for de tapte effekter må vurderes ut fra alminnelige erstatningsregler.

Når departementet i sin avgjørelse i ankesaken, foruten til Hærstabens begrunnelse, viste til bestemmelsene i KtF I 1970, s. 54, må henvisningen ses på bakgrunn av reglene om

«Hjemsending og oppbevaring av soldatenes private klær og effekter», inntatt i Tjenestereglement for Forsvaret 663 B II hvor det i pkt. 1 heter:

«I innkallingsordren til militærtjeneste skal soldaten anmodes om bare å ta med seg det strengt nødvendige gangtøy. Han skal samtidig gjøres oppmerksom på at han for å unngå tap som følge av at sivile klær eller andre private effekter blir skadet eller går tapt under forsendelse eller oppbevaring, selv må sørge for forsikring.»

Videre heter det i pkt. 7 bl. a.:

«Bare i den utstrekning vedkommende avdelings sjef gir tillatelse til det, kan soldaten på eget ansvar gis anledning til å oppbevare private effekter i forlegningen eller ombord. Forsvaret har således intet ansvar for slike effekter hvis de skades eller går tapt.»

Bestemmelsene i Tff 663 B II, som kunn- gjort 1. juni 1966, forutsetter at soldatenes private effekter hjemsendes etter fremmøte til førstegangstjenesten, idet soldatene, med en del unntak, får utlevert de nødvendige effekter av Forsvaret. Imidlertid åpnet man i 1970, KtF I 1970, s. 54, adgang for vernepliktige mannskaper å bruke sivilt antrekk under permisjon, samt å oppbevare effektene på militært område. I denne forbindelse ble det samtidig gjort uttrykkelig oppmerksom på at skader og tap som måtte oppstå var staten uvedkommende, og at forsikring var et privat anliggende.

De omhandlede bestemmelser i KtF 1970 s. 54, sammenholdt med Tff 663 B II, innebærer en ansvarsfraskrivelse som dekker tidsrommet fra fremmøte til førstegangstjeneste til dimisjon.

Departementet finner etter omstendighetene at meget kan tale for at tapet burde dekkes ut fra billighetshensyn. Da gjeldende bestemmelser ikke hjemler erstatning i dette tilfelle, vil departementet forelegge saken for Billighetserstatningsutvalget til avgjørelse.

Man vil få komme tilbake til saken når Billighetserstatningsutvalgets avgjørelse foreligger.»

Den vernepliktige fikk en erstatning på kr. 1 220,—.

Det er Nemndas oppfatning at Forsvaret bør bære det økonomiske ansvar i de tilfelle tap/skade på sivile effekter er en direkte følge av Forsvarets egen virksomhet.

En vernepliktig hadde under arbeid om bord i et av Marinens fartøyer mistet sin giftering. Han hadde søkt om erstatning for tapet, men søknaden var avslått.

Det var en verdifull ring, kjøpt på Bermuda og verdsatt av en gullsmid i Norge til kr. 650,—. Ringen var mistet under arbeid under dørken. Ringen glapp av fingeren og det var ikke mulig å finne den igjen. En offiser hadde bekreftet hendelsesforløpet og soldatens

nærmeste overordnede hadde anbefalt at erstatning ble ytet. Søknaden ble avslått med den begrunnelse at giftering ikke var nevnt blant de gjenstander som det kunne ytes billighetserstatning for.

Ombudsmannen fant avgjørelsen urimelig og tok saken opp med Forsvarsdepartementet. Ombudsmannen uttalte at det ville være urimelig å forlange at mannskapene skulle ta av seg giftingen under militærtjenesten. Under vanlige forhold ville en giftering neppe gå tapt, men under de spesielle forhold det her dreide seg om skjedde det. Det var på det rene at tapet ikke var dekket av forsikring og tapet var behørig attestert. Ombudsmannen betraktet dette som et unntakstilfelle hvor det var rimelig at billighetserstatning ble tilstått.

Forsvarsdepartementet fant å kunne tilstå en erstatning på kr. 300,— med denne begrunnelse:

«Som påpekt av Ombudsmannen for Forsvaret er giftering ikke medtatt i listen over effekter som det i henhold til Tff 663 B II kan ytes billighetserstatning for. Da listen er forutsatt å være uttømmende har Sjøforsvarsstaben således ikke hjemmel for å utbetale erstatning i det foreliggende tilfelle.

Ut fra det samme syn som kommer til uttrykk i Ombudsmannens brev, s. 1, siste avsnitt, jfr. avdelingens påtegning av 25. februar d. å., har departementet i endel tilfelle innvilget søknader om erstatning for tap av skade på giftinger hvor årsaksforholdet har vært analogt med det foreliggende. I samsvar med denne praksis anser man det som rimelig at søknaden imøtekommes.

Vedrørende tapets størrelse vil departementet bemerke at det her dreier seg om en uvanlig kostbar giftering. Av prinsipielle årsaker finner ikke departementet å kunne yte erstatning som går ut over rammen av det økonomiske tap som må anses som påregnelig når en giftering går tapt eller skades. Således må mannskaper som bærer ringer av uvanlig stor verdi enten unnlate å medbringe slike gjenstander ved avtjening av verneplikten eller selv bære risikoen for økonomiske tap som går ut over det påregnelige. I det aktuelle tilfelle har departementet for øvrig vært i tvil om skadelidte har opptrådt aktsomt når han ved utførelsen av det i saken beskrevne arbeid har båret en såvidt kostbar ring, idet arbeid av denne art erfaringsmessig innebærer en ikke uvesentlig risiko for at skade/tap kan inn- treffe.

Forsvarsdepartementet finner etter omstendighetene å kunne gå med på at UM X utbetales en billighetserstatning, skjønnsmessig fastsatt til kr. 300,—, som delvis dekning av tapet. Man vil således herfra be Sjøforsvarsstaben om å foranledige at beløpet blir utbetalt til skadelidte.»

Kosthold.

Det er Ombudsmannens oppfatning at det i år har vært flere klager i tillitsmannsutval-

gene over kostørets størrelse enn det har vært de senere år. Under Nemndas befaringer er det også hyppigere enn tidligere blitt gitt uttrykk for bekymring over den store prisstigning på matvarer fra det personell som er ansvarlig for kostholdet. Det er imidlertid bare blitt tatt opp to saker med Ombudsmannen. Den ene gjelder det ordinære kostøret, den andre gjelder det beløp som utbetales de mannskaper som pengeforpleies. Begge sakene ble tatt opp med Forsvarsdepartementet.

Kostholdet ble også drøftet på årets landskonferanse hvor det ble fattet følgende vedtak:

- at grunnsatsen i kostøret blir betydelig auka
- at tillegget for Nord-Norge blir auka tilsvarende
- at det i tillegg til den reguleringsmåten ein har i dag, regulerer kostøret når konsumindeksen stig mer enn 3 poeng eller GI's indeks stig med meir enn 2 pst. i forhold til siste regulering.

Kostøret for 1975 ble fastsatt til kr. 7,55 pr. dag. Fra 1. juli ble det bestemt at det tilates brukt inntil kr. 0,45 pr. dag i tillegg til det ordinære kostøret for 1975, mens tillegget for de tre nordligste fylker ble økt fra kr. 0,70 til kr. 0,80. Satsene for pengeforpleining ble økt til kr. 15,40 i Sør-Norge og kr. 16,20 i Nord-Norge. Da departementet regnet med at det ikke kunne gis kompensasjon for merutgiftene, måtte dekning finnes innen rammen av tildelte midler.

Til grunn for disse endringer lå beregninger foretatt av Forsvarets intendantturnemnd og Forsvarets overkommando. Sistnevntes forslag, som var noe lavere enn det andre, ble brukt som utgangspunkt for forhøyelsen. Det var en forutsetning at kostholdsstandarden ikke skulle forringes. Selv om ikke kostøret alltid økte i takt med prisstigningen, ville Forsvaret etter departementets oppfatning på grunn av gunstige innkjøp m. v. normalt kunne opprettholde den forutsatte kostholdsstandard. Senere på året syntes det likevel å bli vanskelig å opprettholde kostholdsstandarden, og i september ble det bestemt at det gjennomsnittlige kostøret for hele 1975 skulle fastsettes til kr. 8,05 pr. dag og Nord-Norgetillegget til kr. 0,80 pr. dag. For pengeforpleiede mannskaper skulle satsene fra 1. sept. 1975 økes til kr. 17,05 og 17,90 for henholdsvis Sør- og Nord-Norge. Merutgiftene i 1975 skulle dekkes ved omdisponering/omgruppering.

Ombudsmannen er i tvil om de foretatte forhøyelser har vært tilstrekkelige til å opprettholde koststandarden fullt ut.

Tjenesteforhold.

Det er behandlet 8 saker samt 2 fra tidligere år. Ni saker er ferdig behandlet og av disse er avgjørelsen endret i to saker.

En tillitsmann fra en av Luftforsvarets stasjoner ba om endel opplysninger idet fjernskriverne ved stasjonen var misfornøyd. I den sammenheng var tillitsmannen anmodet om å forsøke å lage et forslag til vaktordning som både stasjonen og fjernskriverne kunne være tjent med. Sentrale spørsmål i den sammenheng var:

- «1. Hvor mange timers arbeidsuke man i gjennomsnitt maksimalt kan bli pålagt under normale tjenesteforhold over f.eks. en fem-ukers periode?
2. I hvor stor utstrekning man fast kan bli kommandert til andre gjøremål f. eks. leirarbeid, vakter på andre steder enn MSO osv.?
3. Hvor lang listefri en vaktliste maksimalt kan bestå av, og hvor mange påfølgende helger man kan gå vakt?
4. Hvem som skal godkjenne en ny vaktlisteordning?
5. Om der skal være lik vaktliste for både MSO og f. eks. OPS?
6. I hvilken utstrekning en stasjonssjef kan utforme egne regler for hvordan et vakt-system skal være?»

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets overkommando som svarte slik til stasjonen:

- «1. Vingsoldat X Lstn Y har den 13. okt. 1975 skrevet til Ombudsmannen for Forsvaret som vedlagte kopi viser.
2. Ombudsmannen for Forsvaret har den 20. okt. 1975, ref. 1254/75 oversendt brevet til Forsvarets overkommando med anmodning om å besvare vingsoldatens henvendelse.
3. FO kan i sakens anledning opplyse at det ikke foreligger noe reglement fra sentralt hold angående utforming av turnus/vaktlisteordninger. Når det gjelder de konkrete spørsmål som er stillet kan disse besvares således:
 - Spm. 1. Det vises til vedlagte direktiv for nedsettelse av mannskapenes ukentlige tjenestetid fra 45 til 42½ time pr. uke.
 - Spm. 2. Ingen formell begrensning men byrdene ved slik kommandering forutsettes jevnt fordelt på mannskapene. Forholdet vil normalt være regulert i stasjonens stående ordre.
 - Spm. 3. Ingen bestemmelser.
 - Spm. 4. Stasjonssjefen godkjenner vaktordningene.
 - Spm. 5. Ingen bestemmelser.
 - Spm. 6. Innenfor de begrensninger som ligger i det under spm. 1 nevnte direktiv og de supplerende bestemmelser som vil bli gitt av generalinspektøren kan stasjonssjefen utforme egne regler for vakt-systemet.
4. FO kan av vingsoldatens brev ikke se hvorledes saken er behandlet på lokalt

plan. Saken faller imidlertid innenfor den praktiske rammen for arbeidet i tillitsmannsutvalgene og bør etter FO's syn behandles der før den eventuelt fremmes for høyere myndighet eller OFF i medhold av Regler for Tillitsmannsordningen i Forsvaret pkt. 25 og 26.

En ber om at vingsoldaten blir orientert om innholdet av dette skriv samt gitt nærmere rettleiding for sitt videre arbeide med saken.»

I sitt svar til tillitsmannen understreket Ombudsmannen det som var sagt fra FO om at det var en forutsetning at byrdene skulle fordeles likt på mannskapene. Ombudsmannen presiserte også muligheten for å ta saken opp med høyere myndighet, eller Ombudsmannen, i tilfelle behandlingen i tillitsmannsutvalget ikke skulle gi et tilfredsstillende resultat slik det er bestemt i tillitsmannsreglementet punktene 25—26.

Det er forøvrig Ombudsmannens erfaring at det er spørsmål som dette mannskapene og tillitsmennene er opptatt av, men som de har for lite kjennskap til.

Kokkene ved en av Hærens avdelinger tok opp spørsmålet om sin ukentlige arbeidstid som de hevdet var lengre enn det som var vanlig for de andre mannskapene. De dagene de hadde fri fra kjøkkentjenesten måtte de stort sett følge den regulære tjeneste. På grunn av langt skift på kjøkkenet og tjeneste lørdag-søndag-mandag annen hver uke, hadde de tidligere fått fri mandag i forbindelse med weekend. Nå var det bebudet en mer restriktiv holdning når det gjaldt permisjon, noe kokkene fant urimelig.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som ga uttrykk for et helt annet syn på kokkenes tjenestetid. Det ble hevdet at kokkene hadde noe i underkant av 80 timer over en fjortendagers periode. De hadde aldri leirvakt, kantinevask eller kaserneordningsmannstjeneste og var forholdsviss sjelden ute på øvelser, slik at de reelt sett hadde mindre tjeneste enn de øvrige mannskaper. Av denne grunn ville en i fremtiden vise en noe mer restriktiv holdning til permittering av kokkene.

Ombudsmannen gjorde kokkene kjent med avdelingens syn og at det sto påstand mot påstand. Ombudsmannen foreslo at kokkene over en 14-dagers periode nøyaktig registrerte den tjenestetid de ble pålagt i tillegg til kokketjenesten, slik at timetallet over en 14-dagers periode kunne dokumenteres. Kokkene har foreløpig ikke tatt saken opp igjen med Ombudsmannen.

En vernepliktig som var gift hadde søkt om å få avvikle sine beredskapsvakter hjemme.

Han bodde en halv times biltur fra leiren og kunne nås over naboens telefon. Han hadde beredskapsvakt annen hver uke. Grunnen til søknaden var at hans hustru leste siste året til artium ved en privat skole. Det ble slitsomt for henne å stelle barnet og ta seg av de andre oppgavene i hjemmet som mannen naturlig burde ta seg av. Den vernepliktige fikk lov å bo hjemme den uken han ikke hadde beredskap. I beredskapsuken fikk han være hjemme fra kl. 1600 til 2200 de kveldene hustruen var på skolen. Avdelingen fant ikke å kunne innrømme ham ytterligere lettelse i tjenesten. Saken ble derfor tatt opp med Ombudsmannen.

Ombudsmannen drøftet saken med avdelingen, men fant ikke at avslaget på søknaden om ytterligere lettelse var åpenbart urimelig.

Utkast til ny arbeidsmiljølov ble forelagt bl. a. Ombudsmannen til uttalelse. I den sammenheng pekte Kommunal- og arbeidsdepartementet på at det var en rekke tilfelle hvor arbeidet foregikk under forhold som hadde mye til felles med vanlige bedrifter, men hvor det ikke forelå noe arbeidstakerforhold i vanlig forstand. Disse tilfelle falt prinsipielt utenfor lovens ramme. Dette gjaldt bl. a. arbeid som ble utført av vernepliktige soldater og befal. Departementet antok at en burde ta sikte på å la deler av den nye lov gjelde også for disse grupper, særlig bestemmelsene om vern mot ulykker og helseskader, og reglene om organiseringen av det interne vernearbeid.

Ombudsmannen erklærte seg enig i at disse spørsmål ble nærmere vurdert.

Permisjoner.

Det er behandlet 16 saker samt to fra tidligere år i denne gruppe. Fire saker er ikke ferdig behandlet. Avgjørelsen er endret i 2 saker. Det synes å være praktisering av reglene om velferdspermisjon som skaper de største problemer for mannskapene, 9 saker gjelder klager over avslag på søknad om slik permisjon. De øvrige saker gjelder forskjellige permisjonsspørsmål.

Det synes særlig å være spørsmålet om «jordbrukspermisjon» — velferdspermisjon kl. B — for å arbeide på egen, eventuelt foreldres gård, som skaper misnøye blant mannskapene med den praksis som følges. I sitt svar til en hovedtillitsmann som stilte endel generelle spørsmål om adgang til å få velferdspermisjon, uttalte Ombudsmannen:

«Jeg har mottatt Deres skriv av 21. des. f. å. På spørsmål 1 må svaret bli at en vernepliktig ikke har ubetinget krav på velferdspermisjon om det oppstår problemer i hjem-

met. Bestemmelsene om velferdspermisjon har gradert velferdsgrunnene for permisjon. Det er bare i de tilfelle som går under klasse A som uten videre gir rett til velferdspermisjon med reiseutgifter dekket etter spesielle bestemmelser. Under klasse A går det som i bestemmelsene er kalt kritiske situasjoner i hjemmet som f. eks. plutselig inntruffet sykdom, ulykke eller dødsfall blant nærmeste pårørende. Velferdspermisjon klasse B kan tilståes når sjefen finner at tjenestlige hensyn må vike for tvingende velferdsgrunner som ikke direkte er av akutt karakter. Klasse C omfatter de tilfelle hvor velferdsgrunnene er mindre tungtveiende, men hvor sjefen likevel finner det tjenestlig forsvarlig å innvilge permisjon. De aller fleste søknader om velferdspermisjon vil høre inn under klasse B og C, og her kommer således sjefens vurdering inn i bildet.

Jordbrukspermisjon kommer i alle tilfelle inn som velferdspermisjon klasse B. Det heter om dette i bestemmelsene:

«Tvingende nødvendig ivaretagelse av levevei, f. eks. konferanse med arbeidsgiver i helt spesielle tilfeller, arbeide på egen eller foreldres gård i en kritisk situasjon etc.»

Det heter videre i pkt. 10 i bestemmelsene: «Velferdspermisjon for arbeide i jordbruket gis bare ved kritiske arbeidssituasjoner og når det dreier seg om arbeide på egen gård, eventuelt foreldres gård i de tilfelle hvor søkeren dokumenterer at han normalt hjelper til hvert år. Permisjon for å muligjøre at nærmeste pårørende skal kunne avvikle lovhjemlet ferie for jordbrukere, skal ikke innvilges.»

Som det fremgår er det satt ganske strenge bestemmelser for innvilgelse av slike permisjoner. For å delta i en normal innhøsting f. eks. er det strengt tatt ikke hjemmel for å innvilge jordbrukspermisjon. Det er vel i den sammenheng sjefene ofte hevder at soldatene bør ordne sine langtidspermisjoner slik at det passer sammen med f. eks. innhøstingen. Nå er nok praksis på dette område noe varierende. Hvis betingelsene for jordbrukspermisjon er til stede, kan denne innvilges med inntil 14 dager uten at dette skal gå av fremtidige langpermisjoner.

Når det gjelder slike permisjoner vil vel sjefens vurdering ofte være avhengig av de attester som jordstyret avgir. En velferdspermisjon kan ikke avslåes med den begrunnelse at vedkommende soldat har beredskap. Etter klasse A skal han i alle tilfelle ha permisjon, og etter klasse B skal de tjenestlige hensyn vurderes. Eskadronassistenten har vel ikke i noe tilfelle anledning til å avgjøre en slik sak alene.

Hvis det blant mannskapene er alminnelig misnøye med behandlingen av saker om velferdspermisjon, vil det være naturlig i første omgang å ta dette spørsmål opp i avdelingens tillitsmannsutvalg.»

En vernepliktig hadde søkt om permisjon for å delta i slåttonna på sine foreldres gård. Han var den eneste i familien som var maskinkyndig, og det var bekreftet fra vedkommende jordstyre at det var praktisk talt umulig å få

leiet arbeidshjelp. Søknaden ble avslått, men han fikk anledning til å ta de langpermisjonsdagene han ville opparbeide i de resterende 7 mndr. av tjenesten. Han reiste hjem på de betingelser, men anmodet senere om Ombudsmannens bistand til å få disse dagene godkjent som velferdspermisjon.

Ombudsmannen tok saken opp og pekte på at soldaten hadde tatt sine langpermisjonsdager til onnearbeidet. Dette innebar at han ville måtte tjenestgjøre i 7 mndr. uten langpermisjoner. Dette tydet på at situasjonen på familiens gårdsbruk var ytterst vanskelig.

Vedkommende forsvarsgren hadde for så vidt ikke så mye å bemerke til at søknaden var avslått. Under henvisning til at soldaten hadde til hensikt å gjøre gårdsdriften til sitt levebrød, fant man under tvil å ville godkjenne permisjonen som velferdspermisjon.

En vernepliktig hadde søkt om velferdspermisjon for å hjelpe til på familiens småbruk på Vestlandet under innhøstingsarbeidet. Søknaden var avslått, men han hadde fått anledning til å bruke 6 langpermisjonsdager. Disse dager anmodet han om Ombudsmannens bistand til å få godkjent som velferdspermisjon.

Soldatens far, som eide og drev gårdsbruket, var i full dags post i kommunen. Han hadde ikke søkt om permisjon eller ferie for å ta seg av gårdsbruket. Situasjonen kunne derfor neppe være så kritisk at avslaget på soldatens søknad kunne sies å være åpenbart urimelig.

En vernepliktig hadde søkt om velferdspermisjon for innhøstingsarbeide på foreldrenes gårdsbruk. Faren var syk og kunne vanskelig greie seg alene. Jordstyret hadde anbefalt at søknaden ble innvilget. Soldaten hadde tidligere søkt om utsettelse med førstegangstjenesten fra april til oktober for å unngå å komme i denne vanskelig situasjon. Denne søknaden var imidlertid avslått. Søknaden om velferdspermisjon ble også avslått. Soldaten skulle overføres til et kurs av 5 ukers varighet. Dette kurset måtte han ha for sin fortsatte tjeneste.

Saken ble ordnet ved at han ble tatt ut av kurset, gitt 14 dagers velferdspermisjon og deretter overført til sitt nye tjenestested hvor man så skulle forsøke å gi ham den utdanning han skulle ha fått på kurset.

En vernepliktig som var innvilget weekendpermisjon fra fredag kl. 1200 til mandag kl. 0700 hadde søkt om utvidet permisjon fra fredag morgen kl. 0600 for å kunne ordne med sin bil som var på verksted på hjemstedet. Søknaden var avslått, og saken ble tatt opp med Ombudsmannen.

Ombudsmannen fant ikke begrunnelsen særlig tungtveiende, dessuten ville han ha mulighet for å rekke frem til hjemstedet før verkstedet stengte med den permisjon som allerede var innvilget.

En vernepliktig som ikke hadde fått velferdspermisjon for å delta i sin mormors begravelse følte seg meget urettferdig behandlet, og ba i den anledning om Ombudsmannens uttalelse.

Nærmere undersøkelser i saken viste at soldaten var innvilget julepermisjon i tidsrommet 11.—27. des. 1974 mot at det ble brukt 4 langpermisjonsdager. Hans mormor døde den 7/12 og skulle gravlegges den 11/12. For å rekke hjem måtte han reise fra avdelingen den 9/12. Han fikk sin permisjon forlenget med to dager mot trekk av ytterligere 1 langpermisjonsdag og kunne dermed rekke hjem til begravelsen.

Med denne permisjon ville han ha hatt 36 langpermisjonsdager istedet for de 15 han har krav på. I tillegg til dette hadde han som følge av sin turnustjeneste hatt 20 permisjonsdager.

Ombudsmannen gjorde det klart for soldaten at han ikke hadde noen grunn til å føle seg urettferdig behandlet i relasjon til permisjonsbestemmelsene.

Under en av Nemndas befaringer ble det reist spørsmål om et mannskap som blir syk under permisjon hjemme burde få denne permisjon igjen senere. En soldat som var blitt syk og hadde gjennomgått en operasjon, hadde søkt om å få igjen permisjonen, men søknaden var avslått.

Permisjonsbestemmelsene inneholder ikke regler om dette. Enkelte avdelinger har visstnok gjennomført den ordning at dokumenterte sykedager under permisjon godskrives og innvilges senere. Da praksis her synes noe forskjellig, har Ombudsmannen tatt saken opp med departementet med forespørsel om det bør gis nærmere regler om dette i det generelle permisjonsdirektivet slik at en blir sikret en lik praksis.

Under Nemndas befarings i Nord-Norge ble spørsmålet om permisjonstransport tatt opp av tillitsmennene ved Garnisonen i Sør-Varanger og av Finnmark landforsvar. Tillitsmennene ved GSV skrev senere slik til Ombudsmannen:

«I begynnelsen av oktober besøkte Ombudsmannsnemnda for Forsvaret GSV. De oppfordret oss til å skrive et brev til Dem angående våre hjemreiseproblemer.

Situasjonen med tilbringerruten Bandak—Kirkenes med Skyvan, er for oss på GSV uholdbar.

På tilbakereise til GSV hender det ofte at soldater må overnatte på Bandak, p. g. a. at det ikke er nok plasser på Skyvan. Dette viser at kapasiteten på tilbringerruten til GSV er alt for liten (ca. 15 personer pr. tur).

Slik ordningen er nå kommer ofte langpermisjonene svært sammenpresset, slik at en risikerer å få to langpermisjoner på to måneder. Dette fører til at soldatene har 6 måneder igjen av tjenesten på GSV, kanskje i en mørketid som kan være hard for mange, og bare en week-end permisjon til gode.

Den nåværende ordning med Skyvan gjør at det alltid blir ventetid på flere timer på Bandak. Samtidig er det umulig å få kjøpt mat på Forsvarets terminal på Bandak. Ettersom Bandak foreløpig er et knutepunkt for Forsvarets flyruter i Finnmark og er derfor meget hardt belastet, er det et stort behov for en kantineordning med salg av billige smørbrød m. m. Slik det nå praktiseres er det ikke mulig å få kjøpt mat på noen av Forsvarets terminaler på våre hjemreiser. Skulle det by seg en mulighet til å få kjøpt mat, noe som er en sjeldenhet, ville allikevel ikke reisepengene strekke til. Vi som flyr helt fra Kirkenes blir derfor ekstra skadelidende p. g. a. langreise.

Vi viser og til forslaget om 6—8 gratis permisjonsreiser fra LTF. For oss på GSV ville det være bedre med lengre permisjoner hjemme, i stedet for et større antall korte permisjoner. Vanlig reisetid i løpet av en langpermisjon her ved GSV er på minst to dager tur/retur. Mange av våre soldater kommer fra Sør-/Vestlandet og bruker opptil to dager en vei. Med dette mener vi her ved Garnisonen, at vi er mye dårligere stillet både når det gjelder økonomien på reisen og fridager hjemme, enn de fleste andre avdelinger i Forsvaret.

Ved å sende en større gruppe soldater samtidig på permisjon, kunne man bruke et større fly direkte til Kirkenes. Da ville vi unngå ventetiden i Bandak og spare flyturene med Skyvan.

Med dette synes vi tydelig å ha vist, at den nåværende hjemreiseordningen er uholdbar for soldatene ved GSV. Vi håper med dette å oppnå en gunstigere ordning snarest mulig.»

Fra FLF fikk Ombudsmannen dette skriv:

- «1. I samsvar med uttalt ønske fra Ombudsmannsnemndas formann under konferanse med Sjef Finnmark landforsvar på Alta-gård 27. sept. 1975, sendes vedlagt gjeldende flyruter.
2. Som det fremgår av ruteopplegget, har personell som tjenestegjør i Alta og Kautokeino følgende muligheter for å nytte militære flytransporter på permisjonsreiser:
 - a) En ukentlig tilbringermaskin (19 seter) (rute 27 og 34) som anløper Alta på Syd hver fredag kl. 1000 og Nord hver mandag kl. 1610.
 - b) Langpermisjoner for personell hjemmehørende på Øst-, Vest- og Sørlandet avvikles normalt med sivil buss til Banak (torsdag) hvor videre transport foretas med en DC-9 maskin til Bergen og Oslo. Retur (neste torsdag) på samme reise-måte.

- Personell hjemmehørende i Trøndelag, Møre og Romsdal er faste avreis dager tirsdag med sivil buss til Banak og videre med BO-737 til Værnes. Fra Værnes til Ålesund nyttes tilbringerruten.
 - For personell fra Nordland og Troms nyttes tilbringermaskin (jfr. pkt. 2 a) til Tromsø, Bardufoss og Bodø.
3. Ukesluttpermisjoner (for mannskapene) nytter tilbringermaskin (jfr. pkt. 2 a). Personellet avreiser fra Alta fredag kl. 1000, overføres til stamrute på Bardufoss (for personell som skal til Syd-Norge) og returnerer Alta på mandag kl. 1610. Normalt får ukesluttpermisjoner over 36 timer på hjemstedet.
4. Hva angår befalet, har man fått innført den såkalte «befalsrute» — en C-130-maskin. Ruten starter fra Fornebu hver onsdag med anløp av Værnes, Bodø, Andøya, Bardufoss og Banak. Maskinen returnerer etter samme rute, med avgang fra Banak hver torsdag kl. 0920. For befal som tjenestegjør i Alta og Kautokeino, medfører dette at en må nytte sivilt transportmiddel til og fra Banak (ca. 180 km). Med de oppsatte ruteforbindelser (sivil) — må befalet som skal benytte ovennevnte fly på Syd overnatte på Banak. Ukesluttordningen for befal er ikke gjennomført. Mulighetene til å nytte nærværende ruteopplegg er forholdsvis små, og befal som finner det tilrådelig må reise som haikepassasjerer.
5. Avstandene tatt i betraktning, synes ordningen å være tilfredsstillende for vernepliktige mannskaper, mens befalets behov ennå ikke kan sies å være tilgodesett på samme måte. Den befalsgruppe som man etter FLE's mening i første rekke bør tenke på i forbindelse med ukeslutt-permfly-muligheter er gift beordringsbefal som har sin familie i Syd-Norge.»

Sakene ble tatt opp med Transport- og forsyningsavdelingen i Forsvarets overkommando som har svart slik:

«Forsvarets overkommando viser til Ombudsmannen for Forsvaret's to refererte skriv.

Det militære rutenett Forsvaret har etablert, er lagt til rette for å dekke behov som eksisterer.

Hovedrutene trafikeres med C-130 og tilsvarende store sivile fly med opptil 120 seter. Det er ikke mulig å gi mindre flyplasser/terminaler (eksempelvis GSV, Banak, Alta) det samme tilbud med bruk av hovedrutene. Tilbringerruter er etablert for å avvikle trafikken fra disse og inn til stamrutene. Forsvarets overkommando er oppmerksom på svakhetene med tilbringerrutene i Nord-Norge. Når det gjelder forbindelsen mellom Garnisonen i Sør-Varanger og Banak (Bardufoss) har FO merket seg de erfaringer som er høstet. FO har likeledes merket seg de problemer befalet ved Finnmark landforsvar har. Det arbeides for tiden med utvidelse av tilbringersystemet i Nord-Norge (og Sør-Norge). Denne utvidelse

tar sikte på å dekke transportbehovene på en bedre måte enn tidligere, og som blant annet vil redusere den enkelte reisendes reisetid.

Dette system vil bli utvidet fra tidlig i 1976. FO antar at utvidelsen vil rette på noen av de svakheter som er registrert, men det vil neppe være mulig å eliminere alle. Det vil f. eks. være økonomisk lite lønnsomt å øke antall militære landinger/avganger i Alta uten i spesielle tilfeller når behovet er stort.

Det er nødvendig å understreke at det i første rekke er de behov som Forsvaret har direkte økonomiske forpliktelser til å utføre, som må prioriteres.»

Ombudsmannen har deretter anmodet om avdelingens kommentar til svaret.

Disiplinærsaker.

Det er behandlet 11 saker samt 1 fra tidligere år.

De fleste klager i denne gruppen er begrunnet med at klageren føler seg urettferdig behandlet ved at han er refset for et forhold som klageren mener ikke er refsbart, eller fordi refselsen er for strengt utmålt.

En vernepliktig som var refset for ordre-nektelse hadde anket til avdelingens sjef. Han hadde opprettholdt refselsen som på ny var anket inn for nest høyere myndighet. Den vernepliktige ville samtidig ha Ombudsmannen til å vurdere om refselsen var berettiget.

Etter at ankesaken var ferdig behandlet fikk Ombudsmannen utlånt saksdokumentene. Krigsadvokaten hadde foreslått gjerningsbeskrivelsen endret, og refselsen endret fra 5 dagers vaktarrest til en bot på kr. 50,—. Dette ble den endelige avgjørelse i saken.

En vernepliktig som var refset med 6 dagers vaktarrest ønsket å slippe soning av refselsen, og skrev i den anledning slik til Ombudsmannen:

«Jeg var på rekruttskole før julen 1974, og der førte forskjellige omstendigheter til at jeg etter jul har brutt med denne militære organisasjon. Fordi den fremgangsmåte jeg valgte for å bli fri igjen ikke var etter reglementet, p. g. a. ufullstendig informasjon fra offiserenes side, venter det meg nå en straffesak. Men da jeg har vært forhørt gjentatte ganger ang. denne saken både av lensmann og offiserer oppe på X, dit jeg etter jul ble deportert og holdt som fange en uke, før jeg slapp fri, vil jeg ikke plage ombudsmannen med dette. De høye herrer får vel likevel sin vilje igjennom, nemlig å straffe et menneske, hvis eneste «forbrytelse» var og nekte og lære å drepe og gjøre seg til en tjener for maktsyke personer.

Imidlertid er det oppstått en annen noget spesiell sak, som grunner seg på rekruttdet på Y. Og jeg vil nevne dette for deg, ikke fordi jeg har noe håp om å slippe den straff de militære vil ha på meg, men for at dette kan være kjent for en instans utenfor denne organisasjon. Og kanskje kan jeg få vite litt

om hvilke grenser som trekkes for min livsegenskap, som denne såkalte verneplikten etter hvert har antatt form etter.

Uten å kunne gå i detalj i denne saken, har det skjedd at de militære har gjort meg hjem-fallen til 6 dagers vaktarrest for dårlig utførelse av guard-stillinger i en time. Jeg skal innrømme at jeg i denne timen på Y hvor vi hadde en korporal, ikke var særlig aktiv. Men grunnen var sykdom, og jeg var såpass skral at jeg måtte støtte meg til geværet enkelte ganger. Etter tilrop fra korporalen, gjorde jeg ham oppmerksom på at det var kvalme og mageonde, som gjorde at jeg ikke maktet øvelsene, og ikke direkte uvilje. Nå hadde vel denne saken glidd hen i det stille, dersom ikke en ærekjær fenrik hadde betraktet skuespillet fra sitt vindu, og etter timen kalte meg inn på kontoret. Selv om jeg forklarte at jeg var dårlig, var det liten forståelse å få. Riktignok fikk jeg ligge til sengs resten av dagen, der jeg i vitners nærvær kastet opp. Jeg var syk i de påfølgende 3—4 dager og klarte nesten ikke å spise på en uke. Med bakgrunn i dette ble jeg noe overrasket da dommen ble lest opp noen dager seinere. Jeg anket den selvsagt, men ingen har siden tatt hensyn til min begrunnelse. En fenrik blir mer lyttet til enn en vanlig menig, og da har en ikke store sjanser til å bli behandlet rettferdig. Som det fremgår av den vedlagte refselsesordre skulle begrunnelsen være at jeg snart ville nekte militærtjeneste. Jeg skal innrømme at dette ble nevnt i min samtale med fenriken, at denne tjenesten forekom med likegyldig, men at jeg ville gjøre så godt jeg kunne til rekruttiden var ute uten å kunne være noen ildsjel. Men angående dette tilfellet var det ikke tvil om at sykdom var skyld i min slapphet og slette utførelse, og det lot jeg han klart forstå. Ved min videre anke fra Kp A-sjefen anførte jeg også at jeg ikke kunne godta straff, for noe jeg ikke selv var særlig skyldig i, nemlig sykdom. Men da fornuften ofte er å etterlyse innen disse rekker, mottok jeg naturlig nok et brev fra selveste regimentsjefen om at min anke var forkastet. Jeg skrev da et svarbrev hvor jeg overlot til dem og ta avgjørelsen fordi jeg betrakter meg som ferdig med det militære system og forsaker alt dets vesen. Svaret på dette brev har jeg lagt ved. Det er de som har fått istand denne saken, det er andre som tvang meg inn i den rekruttskolen. Da skal det også bli deres oppgave å få dette ut av verden. Jeg har ingen interesse lenger av disse irrganger fra sjef til sjef, som antakelig ikke fører ut, og heller vil risikere og måtte gå gjennom rettsforhandlinger med sannsynlige saksomkostninger. Jeg ber om å få være i fred fra dem, det er det eneste. Selvfølgelig vil det være trist om lensmannen enda en gang skulle måtte hente meg og holde meg innesperret, slik det antakelig vil gå. For jeg venter ikke forståelse og hensyn fra de stjernekleddes side, her er det jeg som bestemmer over din kropp, dine tanker, dine idealer og din tro, og du har bare og adlyde, ellers straffer vi deg. Desverre er det etter mitt syn ikke så enkelt. Jeg betrakter meg som ett fritt individ, fri til og velge hvilken herre jeg vil tjene — Gud eller selviske og ufullkomne mennesker. Jeg hadde håpet på en utdannelse fra høsten av — en sjanse til å utrette noe godt i denne mørke verden. Men da må jeg få fred og unngå forbrytelsestemplett, som de truet med etter jul da jeg

ikke lenger klarte det militære liv iallfall inn-til saken har vært oppe om et par års tid. Men dette er visst for mye og forlange. Om jeg skulle få disse 6 dager arrest, fordi jeg ikke svarer på brev av 14/3-75 angående mine ønsker fordi det ikke vedkommer meg, vil jeg likevel ha blitt en erfaring rikere — at en sterk maktgruppe, tilsynelatende innenfor den norske lovs ramme, kan straffe et individ når dette etter deres syn er formålstjenlig. Da har det ikke så mye og si om denne personen er uskyldig. Jeg er bare et eksempel av tusener andre opp gjennom historia. Kanskje forstår du min stilling, at jeg ikke kan føle noen forpliktelse overfor mennesker, hvis eneste interesse sannsynligvis dreier seg om materielle mål og kortsiktig vinning, som for å oppnå en posisjon gjerne forkaster etiske lover og budet: «Du skal ikke drepe.» Kanskje kan jeg håpe på litt støtte i form av opplysninger om mine rettigheter ut fra den situasjon jeg befinner meg i, nemlig at jeg ikke betrakter verneplikten som noen personlig plikt og heller ikke kjenner noen lyst til og blande meg inn i militærstjefens avgjørelser. De kjenner likevel min forklaring og mitt ønske, nemlig å slippe og høre mer fra dem i denne tåpelige saken, som en skal måtte belemres med.

Men kanskje er du en av dem, og da vil vel et svar på dette brev utebli. Likevel — takk for at du ville høre disse ordene, som kanskje var noe uklare og vel frimodige. Imidlertid skulle dette tåles i lys av sannheten, for jeg kan bare si det som jeg tenker. Og hvem kan styre tankene — få av oss skulle jeg tro.»

Den vernepliktige var dimittert fordi han hadde søkt seg fritatt for militærtjeneste av overbevisningsgrunner. Militære myndigheter hadde også begjært tiltale reist mot den vernepliktige for et ulovlig fravær på 8 dager og to tilfelle av ordrenektelse.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommendes rulleførende avdeling som var enig i at det slik saken lå an ikke var noen hensikt i å sone den ilagte vaktarrest før straffesaken i forbindelse med de øvrige straffbare forhold var avgjort.

Hovedtillitsmannen ved en avdeling anmodet om Ombudsmannens bistand i forbindelse med en refselse for vaktforseelse på 6 døgn vaktarrest som mannskapene ved avdelingen mente var urettferdig. Refselsen var anket, men Ombudsmannen ble også anmodet om å se på saken. I hovedtillitsmannens fremstilling av saken ble det bl. a. anført følgende om bakgrunnen for utmåling av en refselse:

«Ein refs skal vere eit middel til å oppnå god disiplin i ei avdeling, og eit av hovudvilkåra for at den skal verke slik, er at den vert oppfatta som rettvís av den refsa og dei andre ved avdelinga. Skulle den i motsett fall framtre som urettvís for desse, vil den tvert om svekke disiplinen gjennom misnøye, murring og open konfrontasjon. Ein skal her merke seg skilnaden på å «ønskje å sleppe unna ein Refs», og å kjenne seg «urettvís refsa». Dette

er to heilt ulike omgrep, og skillet botnar i fundamental rettskjensle.

Ein viktig faktor for at refsane skal synast rettvis, er den referanseramma ein har å bygge på, ein samanliknar uvilkårleg sin eigen refs med det andre har fått for liknande misgjerningar. Skulle skilnaden mellom dei ulike refsane verte for stor, vil dette automatisk medføre at den som har fått den hardaste refsen kjenner seg urettvis dømd. Dette skulle grunnje at det er svært viktig at refsane får ei mest mogleg lik straffeutmåling. Dette gjeld for så vidt for heile landet og frå våpengrein til våpengrein, men dess mindre eining ein har med å gjere, dess viktigare er det, av di det i første rekkje er refsane i eins eige kompani/batteri som lagar kvar mann sitt referanse-system.

Når ein har før seg ei ankesak, er det difor viktig å sjå på dei generelle disiplinære tilhøve innan den aktuelle avdeling, samt kva refsane som er gjeve og kva dei er gjevne for. Her bør ein halde ei mest mogleg konsekvent line.»

Under behandlingen av ankesaken fant kompanisjefen at det forelå nye opplysninger i saken som ga grunn til å endre refselsen til 4 dagers vaktarrest. Denne refselse ble vedtatt.

En refset, som hadde sonet sin refselse, klaget over vedkommende avdelings arrestinstruks som han mente innskrenket en del av de rettigheter som arrestantene var hjemlet i disiplinærreglementet. Han skrev slik til Ombudsmannen:

«I arrestinstruksen i X avd. av februar 1974, synast det å vere nokre «uoverensstemmelser» i høve til Tjenestereglement for Forsvaret (TFF) 560 B, paragraf 11.

Det heter i:

pkt. 27: «Arrestanten kan normalt ikke ta imot besøk. Etter tillatelse fra kpsjef/dagh off kan det gis adgang til korte besøk av nære pårørende i viktige velferdsanliggender. VK innhenter slik tillatelse. Det vises forøvrig til Tff 560 pkt. 85.»

Ifølge pkt. 85 er hovedregelen at ein kan ta imot vitjing. I pkt. 27 er det motsette hovedregel.

pkt. 17, 1. ledd: «Arrestanten kan selv skaffe seg bøker, tidsskrifter og aviser hvis innholdet ikke er av anstøtelig beskaffenhet. I tjenestetiden skal han fratas lesestoff som anses som ren underholdning, tidsfordriv, men skal beholde sivilundervisningsbrev, reglementer og andre dokumenter som brukes til tillatt/pålagt arbeid/studier.»

Dette står vel i motstrid til pkt. 81 i Tff 560 B, der einaste avgrensing er «anstøtelig beskaffenhet».

pkt. 17, 4. ledd: «Dagh off kan gi arrestanter tillatelse til å ha radio i cellen utenfor tjenestetid. Ved misbruk blir tillatelsen inndratt.»

I følge pkt. 83, 1. ledd i Tff 560 B «kan arrestanten selv sørge for sitt underhold på egen bekostning». Dette står vel i motstrid til at 1) Dagh off kan gje tillatelse. 2) det berre gjeld utafør tenestetid?

pkt. 12, siste setning 1. ledd: «10 min. i slut-

ten av luftetimen kan benyttes til røykepause.»

I Tff 560 B pkt. 84, er regelen at tobakksrøyking «kan tillates under opphold i fri luft». Det er vel då ei avgrensing å berre tillate røyking i 10 min.?

På bakgrunn av dei nemnte punkta vil eg be Ombudsmannen greie ut i hvilken grad lokale sjefar kan gje utfyllande bestemmelser til Tff 560 B, § 11. Dersom dei ikkje kan, vil eg be Ombudsmannen vurdere om dei nemnte punkt ligg utafør reglane i Tff 560 B, § 11, samt kva som kan gjerast for ev. å rette X avd. arrestinstruks opp.

Eg ser denne saka som viktig, da instruksen unødig avgrensar ein del av dei rettane arrestantane har, og tør be om snarleg svar.»

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som knyttet følgende kommentarer til klagerens skriv:

«Avdelingen viser til ovennevnte ref. og til vedlagte skriv fra vpl. soldat X, datert 6. juli 1975.

Avdelingen viser forøvrig til:

- Tjenestereglementet for Forsvaret, særtrykk 560 Disiplinærreglementet for Forsvaret.
- Arrestinstruks for avd., datert feb. 1974.

Avd. ønsker å kommentere noen av punktene som soldat X har vist til i Tff grp. 560 og arrestinstruks for avd., datert feb. 1974.

Primært er kommentarene ment å klarlegge punkter i avd. arrestinstruks som må være feiltolket (oppfattet) av ovennevnte soldat.

Avd. kan ikke se at avdelingens arrestinstruks på noe punkt i hovedregel og praksis strider imot bestemmelsene gitt for soning av militær vaktarrest i Tff grp. 560.

Referanse Tff grp. 560, pkt. 85. Avd.s arrestinstruks pkt. 27.

Besøk til arrestanter.

- a) De generelt lite tilfredsstillende etablisementsforhold i leiren og vakt og arrestlokaler spesielt gjør at besøk til arrestantene må begrenses til et minimum. Avdelingen har ikke noe sted egnede lokaler for mottak av evt. besøkende til arrestantene.
- b) Vakt- og RP-styrken ved avd. er dimisjonert for primært å løse klare vakt- og kontrolloppgaver i forbindelse med sikkerhet og kontrolltjeneste av personell og materiell m. v. Den tildels sterke belastningen på avdelingens arrestlokaler av personell fra andre avdelinger i Østlandsområdet (personell fra Hær, Luft, HV og Sjøforsvaret) tilsier at avdelingen fysisk burde ha en vesentlig større styrke til å føre kontroll med arrestantene og arresttjenesten i leiren.
- c) Som kjent er belastningen på den enkelte soldat og befalingsmann meget stor og avd. karakteriserer tjenesten tildels meget hard og krevende. Antall soldater til vakt- og kontrolltjeneste i leiren er således forsøkt begrenset til et forsvarlig minimum uten at dette skal gå utover sikkerheten og utførelsen av vakttjenesten.

Tff grp. 560 pkt. 81:
Arrestinstruks avd. pkt. 17.1.
Anskaffelse av lesestoff.

Avd. viser til ovennevnte ref. og mener at avd.s arrestinstruks pkt. 17.1 er i samsvar med og i henhold til intensjonene med ovennevnte punkt i Tff grp. 560.

Tff grp. 560 pkt. 83.1.
Arrestinstruks avd. pkt. 17.4.
Underhold (forpleining).

Avd. viser til ovennevnte ref. og mener bestemt at ordet «Underhold» kun har bæring på forpleining og dette alene. En kan ikke se av ovennevnte Tff at andre materielle goder i det hele tatt er nevnt som underhold i denne forbindelse.

Avd. forpleier arrestantene gjennom avdelingens kjøkken ved at de under kontroll av vaktmannskapet (RP) føres til og fra spising til fastsatte tider.

Avd. finner denne ordningen meget fornøytig og praktisk. Til underretning kan nevnes at ingen arrestant enda har anmodet om selv å sørge for sitt eget underhold.

Tff grp. 560 pkt. 84 (78).
Arrestinstruks avd. pkt. 12.1.
Tobakksrøyking.

Avd. viser til ovennevnte ref. og til pkt. 78 i Tff grp. 560 om pålegg av tjenesteplikter.

Arrestantene som i henhold til ovennevnte Tff kan taes ut til tjeneste gies anledning til røykepauser på lik linje med andre vpl. soldater i tjeneste så fremt dette er forenlig med arrestantenes pålagte tjenesteoppdrag. En kan ikke se av Tff grp. 560 pkt. 84 at en skal tilståes røykepauser, men dette kan tilståes under opphold i friluft.

Arrestantene i leiren pålegges daglig enkle militære tjenesteoppdrag i arrestlokalet, dette kan f. eks. være:

- Puss av personlig våpen.
- Pressing av personlig uniform.
- Puss og kontroll av personlige utleverte effekter som skal være med i pakningen ved soning av arrest.

Disse gjøremål utføres fysisk inne i arrestlokalet og hjemler således i henhold til Tff grp. 560 ikke tillatelse til å røyke.

I forbindelse med lufting av arrestantene som soner mere enn fire dagers vaktarrest innrømmest arrestantene 10 min. røykepause før de igjen settes i arrest: Se forøvrig avd.s arrestinstruks pkt. 12 og 13 og Tff grp. 560 pkt. 78 om pålegg av militære tjenesteplikter.

Dette må sees på bakgrunn av den praksis som følges for vanlig tjeneste, nemlig at det som hovedregel ikke tillates å røyke i tjenesten, men etter avsluttet 50 minutters undervisning/tjeneste gies det 10 min. fri hvor røyking er tillatt. Avd. ser ingen grunn til å sette arrestanten i en noe mere begunstiget stilling enn andre soldater.

Som en konklusjon vil avd. uttale at avd.s arrestinstruks krever en relativt høy grad av tukt og orden av de innsatte. Dette krav er imidlertid fullt i samsvar med Tjenestereglementet og med den preventive hensikt all refselse har.»

Ombudsmannen svarte klageren slik:

«Jeg viser til tidligere korrespondanse. Avdelingen har den 4. d. m. avgitt en ut-

talelse i saken, fotokopi av uttalelsen følger vedlagt til Deres orientering.

Når det gjelder spørsmålet om besøk til arrestanter inneholder pkt. 85 en rekke forbehold. Besøket skal være forenlig med god orden, det skal ikke volde fare for sikkerheten, tjenestlige hensyn skal ikke være til hinder og det kan være tilsynshavende til stede. Avd. har i sin uttalelse i pkt. 5 gjort rede for hvorfor besøksadgangen er så innskrenket som den er. Etter min oppfatning må pkt. 85 fullt ut hjemle den praksis som avd. har etablert.

Disiplinærreglementet pkt. 81 bestemmer at arrestanten selv kan skaffe seg lesestoff som ikke er av anstøtelig beskaffenhet. Pkt. 81 sier imidlertid intet om når arrestanten skal kunne lese. Dette er gjort i avd.s instruks og jeg kan ikke se at det er i strid med pkt. 81. Praksis på dette område synes i dag å være noe forskjellig. Tidligere var det over alt slik det er i Avd., men enkelte avdelinger har nok senere lempet noe på denne praksis. Jeg kan som nevnt ikke se at avd.s instruks er direkte i strid med disiplinærreglementet.

Avd. instruks pkt. 17. 4. ledd som gir anledning til å ha radio i cellen går lenger enn jeg ellers har sett. Jeg kjenner ikke til noen avdeling som tillater arrestantene å høre radio. Når De sammenlikner pkt. 17.4 med disiplinærreglementets pkt. 83. 1. ledd må dette være en ren misforståelse. Det er klart som påpekt av avd. at «Underhold» i denne sammenheng går på forpleining og ikke underholdning.

Når det gjelder røyking i luftepausen kan det vel diskuteres om en avgrensning på 10 min. er en innskrenkning i relasjon til disiplinærreglementets pkt. 84. Praksis på dette område er nok også noe varierende. Avd. har vist til praksis i den vanlige tjeneste og vil ikke gi arrestantene noe mer begunstiget stilling. Denne sammenlikning synes noe tvilsom fordi soldatene i vanlig tjeneste får en røykepause på 10 min. hver time, mens arrestantene jo bare luftes 1 time pr. dag og dermed også bare får en røykepause pr. dag. På den annen side er det vel også klart at en soning av arrest vil måtte føre til en innskrenkning av de friheter man ellers har.

Etter en sammenlikning av disiplinærreglementet og avd.s arrestinstruks sammenholdt med avd.s bemerkninger, kan jeg ikke se at den praksis som følges av avd. er så åpenbart urimelig at den hjemler adgang til ytterligere forføyninger fra Ombudsmannens side.»

Forholdet mellom befal og menige.

Det er behandlet 5 saker samt 2 fra tidligere år. Ombudsmannen finner grunn til å understreke at klagene som er behandlet i denne gruppe gjelder opptreden fra befalets side som ikke er særlig graverende, men som allikevel skaper såpass irritasjon blant mannskapene at det er naturlig at forholdene blir tatt opp.

En kompanitillitsmann klaget over den måten kompaniets nestkommanderende opptrådte på overfor mannskapene. Det ble nevnt et par eksempler på hans opptreden, som etter Ombudsmannens oppfatning var relativt uskyl-dige. Nestkommanderende hadde hele tiden

påpekt viktigheten av at mannskapene var høflige og viste respekt for befalet, og det var tillitsmannens oppfatning at mannskapene måtte kunne vente den samme opptreden fra befalets side. Saken var tatt opp med kompanisjefen med anmodning om at nestkommanderende beklaget sin opptreden. Da dette ikke hadde ført til noe resultat, ble Ombudsmannen anmodet om å ta opp saken.

Saken ble tatt opp med avdelingen som innhentet forklaring fra kompanisjefen og nestkommanderende. Nestkommanderende ga en annen fremstilling av det faktiske forhold og hevdet at det ikke var noe å bemerke til hans opptreden. Kompanisjefen opplyste at han hadde anmodet nestkommanderende om å beklage sin opptreden, men dette var ikke gjort. Han hadde deretter sørget for at tillitsmannen og nestkommanderende snakket sammen om saken. Avdelingen opplyste at nestkommanderende før denne saken ble tatt opp, av andre grunner var overført til annen tjeneste. I denne tjeneste ville han ikke få ansvar for ledelse og opplæring av soldater. Avdelingen fant nestkommanderendes opptreden klanderverdigg, men ikke særlig graverende. Da han nå var overført til annen tjeneste og både avdelingssjef og kompanisjef hadde forholdt ham det uheldige i hans opptreden, fant avdelingen at det burde bli med det.

Ombudsmannen var enig i dette, og tillitsmannen ble orientert om resultatet.

En kompanitillitsmann oversendte til Ombudsmannen en gjenpart av en rapport på en befalingsmann i forbindelse med hans utøvelse av plikter som vaktkommandør. Saken gjaldt behandlingen av en soldats anmodning om å få fri etter endt vakt, men før inspeksjon for å rekke et bestemt tog. Soldaten skulle på permisjon til Nord-Norge, og hvis han ikke rakk dette toget ville hans permisjonsreise bli utsatt med et døgn. Anmodningen ble avslått, og soldaten anmodet om tillitsmannens bistand. Tillitsmannen tok saken opp med vaktkommandøren som under samtalen med tillitsmannen opptrådte på en slik måte at tillitsmannen fant grunn til å rapportere forholdet. Tillitsmannen hevdet at det ikke var første gang vedkommende befalingsmann opptrådte slik.

Kompanisjefen, som i første omgang behandlet saken, bekreftet at tillitsmannens fremstilling av episoden var korrekt. Under en samtale med vedkommende befalingsmann ble denne meddelt en tilrettevisning for sin opptreden. Avdelingssjefen fant episoder av denne art både beklagelige og unødvendige, og befalingsmannen ville bli meddelt en streng ad-

varsel. Soldaten hadde i siste omgang fått fri slik at han rakk sitt tog.

En elev ved en av Forsvarets skoler hadde søkt om permisjon fra kl. 1500 til kl. 1800 for å ordne forskjellige forhold i forbindelse med en bil han skulle leie i forbindelse med week-end-permisjon. Han ble kalt inn til administrasjonsoffiseren som etter en samtale med eleven avsto søknaden. Samtidig hadde en annen elev levert inn en permisjonssøknad for det samme tidsrom med nøyaktig samme begrunnelse. Denne søknaden var innvilget uten videre. Eleven fant denne forskjellsbehandlingen urettferdig og anmodet Ombudsmannen om å ta opp saken.

Skolen beklaget overfor Ombudsmannen at det var foretatt en forskjellsbehandling som imidlertid ikke var tilsiktet fra skolens side. Skolen beklaget videre at eleven, som ellers ikke hadde noen vanskeligheter med å bringe frem sine problemer for skolens befal, ikke hadde tatt saken opp med skolen. Han burde først tatt saken opp med skolen, før det ble fremsatt klager mot en offiser. Ombudsmannen gjorde skolen oppmerksom på at den enkelte vernepliktige, i dette tilfelle elev, hadde rett til å klage til Ombudsmannen uten først å ta opp saken tjenestevei, og at det således ikke var noen grunn til å bebreide eleven for dette.

Tillitsmannsordningen.

Det er behandlet 13 saker hvorav 3 ikke er ferdig behandlet. Flere av disse sakene gjelder forespørsler og anmodning om fortolkning av tillitsmannsreglementet av 1972, tatt opp både av landsutvalget og lokale tillitsmannsutvalg. Da disse bestemmelser ikke lenger er aktuelle, finner ikke Ombudsmannen grunn til å omtale disse sakene.

En tillitsmann ved en av Luftforsvarets avdelinger reiste spørsmålet om det var nødvendig å foreta nyvalg av representanter til en distriktskonferanse fordi konferansen var utsatt, slik at den ene representanten ville bli overført til en annen avdeling to dager etter at konferansen var avholdt.

Ombudsmannen besvarte henvendelsen slik:

«Det vises til Deres brev av 1. mars i år hvori De ber om Ombudsmannens uttalelse i anledning av at det er foreslått valgt ny utsending til distriktskonferansen istedenfor fls X som like etter konferansen blir overført til Y flystasjon.

Det kan ikke vises til noen bestemmelse i regelverket som dekker et tilfelle som dette.

Ved valg av distriktskonferanser følges samme prinsipp som ved valg til landskonferanser og nyvalg av tillitsmenn til landsutvalget.

Det er vanlig praksis at en tillitsmann er valgbar og kan møte på konferanser så sant han er i tjeneste når konferansen holdes. Det har etter Ombudsmannens skjønn ingen betydning om han etter konferansen blir overført til annen avdeling. Så lenge han er tillitsmann, vil han møte for å ivareta interessene til de mannskaper som har valgt ham.

Når en utsending er valgt på vanlig demokratisk måte innen fristens utløp, kan det ikke være noen grunn til å skifte ham ut selv om konferansen er utsatt så fremt han fortsatt er i tjeneste når konferansen holdes. Det kan ikke være avgjørende om han vender tilbake til avdelingen etter konferansen.

Det er flere eksempler på at tillitsmenn er blitt valgt fra avdelinger i Sør-Norge for umiddelbart etterpå å bli overført til Nord-Norge. Dette gjelder både utsendinger til konferanser og nyvalg til landsutvalget.

Ombudsmannen finner derfor — etter de opplysninger som foreligger — ikke at det er tilstrekkelig grunn til å foreta nyvalg av utsending til distriktskonferansen.»

Av en leiravis fremgikk det av et intervju med en av avdelingens tillitsmenn at det var for dårlig informasjon til mannskapene han representerte. Grunnen til dette var bl. a. at tillitsmennene fikk beskjed om møtene så kort tid i forveien at tillitsmennene nesten ikke rakk å snakke sammen før møtene.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen og pekte på at hvis tillitsmannens fremstilling var korrekt, var den etablerte praksis i strid med pkt. 21 om innkallingsfrister i gjeldende bestemmelser.

Avdelingen opplyste at det var riktig at tillitsmennene i den siste tiden hadde fått kort tid for forberedelse av tillitsmannsmøter. Dette skyldtes ekstraordinære forhold. Man var imidlertid nå blitt enige om at i fellesutvalgets møter skulle neste tillitsmannsmøte og tidspunkt for innlevering av saksliste tidfestes slik at dette problem skulle være løst for fremtiden.

En troppstillitsmann klaget over at troppsjef og kompanisjef blandet seg opp i valg av tillitsmenn på en måte som var i strid med gjeldende regler. Troppen, samlet til troppsmøte, hadde i sakens anledning fattet følgende vedtak:

«X-troppen, Y-kp, samla til troppsmøte 23/10-75 har med 32 stemmer mot en stemme, fatta følgende vedtak:

Omlag den 10/10-75 sa troppsjefen framfor

heile troppa at nåverande tillitsmann, som også var kp-tillitsmann, hadde sete ei kort tid (3 mnd.). Vidare hevda han at det var dumt å skifte tillitsmann for ofte (kvar 3. mnd.). Kp-sjefen sa det same i kp-sjefens time den 17/10-75.

Vi meiner at dette er klare overtramp på tillitsmannsordninga og at troppa vil lett bli manipulert av dette. Det er beklagelig at befal utnytter sine muligheter til å påvirke val av tillitsmenn. Det er tillitsmannsordninga si føresetnad at tillitsmannen som skal representera soldatane, velgjast i frie val utan inngrep frå befalet.

Det er vår oppfatning at det må ei innskjerping til, av dette forholdet.»

Saken ble tatt opp med avdelingen som redegjorde for de spesielle tjenesteforhold i kompaniet. Kompaniet besto av ca. 200 mann, det var inndelt i 6 tropper. Det besto av mannskaper fra tre forskjellige innkallinger, det var mange kategorier personell, hvorav noen med dagtjeneste, noen med turnustjeneste. Dette førte til at mannskapene ble lite kjent med hverandre. På grunn av de mange kategorier personell og de hyppige skiftninger av mannskaper, ble det lite kontinuitet i tillitsmannsarbeidet. På denne bakgrunn var det uttalt at det var uheldig å bytte tillitsmann hver 3. måned. Valg av tillitsmann hadde imidlertid foregått overensstemmende med reglene.

Ombudsmannen svarte troppstillitsmannen slik:

«Jeg viser til tidligere korrespondanse.

Samtidig som jeg skrev til kompaniet den 2. d. m., hadde kompaniet ekspedert saken til Ombudsmannen den 1. des. med en redegjørelse fra troppsjefen.

I denne redegjørelse, som følger vedlagt i fotokopi, er det orientert om X-troppens sammensetning og tjenesteforhold og den betydning dette har for kontinuiteten i tillitsmannsarbeidet. Det er opplyst at valg av tillitsmann er foregått overensstemmende med gjeldende regler. Dette er også bekreftet av fung. kompanisjef.

Gjeldende bestemmelser om tillitsmannsordningen i Forsvaret er generelt formet. Med de meget forskjellige tjenesteforhold vi har i Forsvaret er det ikke sikkert at de generelle bestemmelser passer like godt over alt. Det har derfor alltid vært slik at bestemmelsene kan fravikes noe hvis en annen praksis er bedre på grunn av spesielle forhold. Forutsetningen har imidlertid alltid vært at sjefen og tillitsmennene skulle være enige om eventuelle avvik fra reglene. Dette er også kommet til uttrykk i de någjeldende bestemmelser, f. eks. pkt. 11, 5. avsnitt og pkt. 15, 1. avsnitt. Pkt. 15 er aktuell i denne sak og det er her uttalt at tillitsmenn velges normalt for tjenesteperiodens varighet.

Troppsjefen og kompanisjefen har funnet at det i dette tilfelle ville være fornuftig å fravike det normale. Det må de etter min oppfatning som medlemmer av tillitsmannsutvalget ha anledning til å gjøre.

Mannskapene har ikke vært enig i dette, og valg er foretatt overensstemmende med gjeldende regler. Dette forekommer meg å være en normal saksbehandling av et spørsmål som både befal og mannskaper er opptatt av.

Jeg kan således ikke se at troppsjef og kompanisjef har gjort seg skyldig i noe overtramp i relasjon til tillitsmannsbestemmelsene eller at deres opptreden har gitt muligheter for manipulasjon.»

En kompanisjef ved en av Hærens avdelinger hadde en troppstillitsmann i sitt kompaniutvalg som ikke hadde hans tillit. Han hadde anmodet troppen om å holde nyvalg etter at han hadde redegjort for grunnlaget for sin mistillit. Resultatet av valget ble imidlertid at troppen ville beholde sin tillitsmann. Kompanisjefen sendte deretter saken over til Ombudsmannen i henhold til pkt. 62 i tillitsmannsreglementet som bestemmer behandlingsmåten i slike tilfelle.

Arsaken til kompanisjefens mistillit var tre refselsers tillitsmannen var ilagt på en måned, samt et fjerde refsbart forhold som ikke var avgjort ennå. De refsbare forhold var be-ruselse, ukorrekt antrekk og flere tjenesteforsømmelser.

Ombudsmannen tok saken opp igjen med kompanisjefen, idet de foreliggende opplysninger var for sparsomme til å ta standpunkt til om tillitsmannen burde avsettes. Ombudsmannen ba om nærmere opplysninger om de refsbare forhold. Ombudsmannen ba også om at det ble valgt to mann fra troppen til å redegjøre for mannskapenes syn på hvorfor de ville beholde tillitsmannen. Ombudsmannen ba også om troppssjefens og avdelingssjefens syn på saken.

Ombudsmannen fikk de ønskede opplysninger som bl. a. bekreftet at tillitsmannen flere ganger hadde unndratt seg tjeneste og dermed økt belastningen på de andre mannskapene. Mannskapene hadde da også stillet krav om at tillitsmannen forbedret seg i tjenesten og ikke begikk flere refsbare forhold.

Ombudsmannen ga denne tilråding til Forsvarsdepartementet:

«Kompanisjefen skrev til Ombudsmannen 28. aug. i år som vedlagte fotokopi viser.

Ombudsmannen fant det nødvendig å innhente ytterligere opplysninger, bl. a. refselsedokumentene og uttalelser fra troppssjefen, troppen og avdelingssjefen. En ba spesielt om at troppen måtte velge to rekrutter som kunne redegjøre for troppens syn, først og fremst hvorfor troppen fortsatt ønsket å beholde tillitsmannen og resultatet av avstemningen.

Med brev av 8. sep. fra avdelingssjefen er samtlige opplysninger som Ombudsmannen ba om oversendt. Redegjørelsene og vedleggene oversendes vedlagt.

Ombudsmannen har vurdert saken og er kommet til at det er all grunn for kompani-

sjefen til å ta opp spørsmålet om å få skiftet ut tillitsmannen. Etter de opplysninger som foreligger om tillitsmannens forhold til tjenesten og de gjentatte refselsers, synes det helt klart at tillitsmannen ikke er en verdig representant for mannskapene, og at det må være vanskelig for troppssjefen og kompanisjefen å ha tillit til ham.

Kompanisjefen har gått frem som foreskrevet i bestemmelsene for tillitsmannsordningen i Forsvaret, pkt. 62. Det dreier seg her om gjentatte brudd på disiplinærreglementet, og kompanisjefens mistillit til tillitsmannen synes vel begrunnet.

Når Ombudsmannen tross dette ikke finner å kunne anbefale at tillitsmannen blir fratatt sitt verv på det nåværende tidspunkt, er det fordi det under Stortingets behandling av de nye bestemmelser for tillitsmannsordningen fra flertallets side ble gitt uttrykk for at en så langt som mulig bør følge det prinsipp at det i første rekke er de som har valgt en tillitsmann som også skal kunne frata ham vervet.

Da kompanisjefen henstilte til troppen å foreta nyvalg, stemte 26 eller 28 for at X fortsatt skulle være tillitsmann, 5 eller 6 stemte blankt og 3 stemte imot. Det var således et solid flertall for å beholde tillitsmannen tross kompanisjefens mistillit.

Ombudsmannen legger også vekt på at den ene av de to som ble valgt for å legge frem troppens syn, skriver (vedlegg 2) at troppen har stilt som krav overfor tillitsmannen «at han skal delta aktivt i tjenesten og ikke bli refset mer».

De faktiske forhold Ombudsmannen har lagt til grunn er

- at kompanisjefens vurdering av tillitsmannen som upålitelig med en negativ holdning til tjenesten er berettiget,
- at kompanisjefen har gått frem på foreskrevet måte,
- at troppen tross mistillit fra sjefens side står praktisk talt samlet om å beholde tillitsmannen,
- at troppen skal ha stilt krav om at tillitsmannen skal delta aktivt i tjenesten og ikke pådra seg flere refselsers,
- at avdelingen skal dimitteres ultimo september slik at det er kort tid igjen av funksjonstiden.

På denne bakgrunn er Ombudsmannen kommet til at tillitsmannen ikke bør fratras vervet på det nåværende tidspunkt. Skulle det imidlertid vise seg at tillitsmannen fortsetter sitt dårlige forhold til tjenesten og begår flere refsbare forhold, bør saken tas opp på ny. Hvis troppen mot formodning ikke da skulle være villig til å foreta nyvalg, vil Ombudsmannen ikke ha noen betenkeligheter med å anbefale tillitsmannen skiftet ut.

Ombudsmannen er klar over at en avgjørelse i tråd med Ombudsmannens standpunkt vil kunne få en negativ virkning på tillitsmannsarbeidet i kompaniet. Dette er forhåpentligvis også troppens mannskaper oppmerksom på. Til tross for dette, finner Ombudsmannen å måtte legge så stor vekt på mannskapenes frie adgang til selv å velge sine tillitsmenn at en ikke kan tilrå at tillitsmannen i dette tilfelle blir fratatt sitt verv mot et solid flertalls vilje.»

Forsvarsdepartementet sluttet seg til Ombudsmannens syn. En vesentlig årsak til departementets standpunkt var at troppen selv hadde påtatt seg et ansvar ved å stille krav om at tillitsmannen deltok aktivt i tjenesten og ikke pådro seg flere refselsler.

En kompanitillitsmann ved en av Brig N's avdelinger klaget til Ombudsmannen over kompanisjefens opptreden i forbindelse med valg av ny tillitsmann etter et kontingentskifte.

I sin redegjørelse opplyste klageren bl. a. at tillitsmennene hadde holdt et orienteringsmøte for den nye kontingenten. På dette møte hadde klageren innledet om tillitsmannsordningen og tillitsmannsarbeidet. Han hadde nevnt en del lokale saker man arbeidet med og saker som var behandlet på landskonferansen, bl. a. spørsmålet om en interesseorganisasjon. Det kom en del spørsmål og kommentarer som bidro til å gi møtet en viss politisk tendens.

Noen dager senere hadde kompanisjefen i kompanisjefens time i forbindelse med det forestående tillitsmannsvalg gitt en orientering hvor han bl. a. hadde uttalt at det var en del som motarbeidet Forsvaret gjennom infiltrasjon og undergraving. Han hadde videre rettet beskyldninger mot klageren for ulovlig utdeling av politisk materiell, for oppfordring til streik og for å drive undergraving av Forsvaret. Kompanisjefen hadde indirekte oppfordret mannskapene til ikke å stemme på klageren, idet samarbeidet ville bli kjølig.

På en kompanioppstilling noen dager senere hadde kompanisjefen trukket en del av beskyldningene tilbake, idet disse var bygget på mistanker.

Ved valgene ble klageren gjenvalgt som troppstillitsmann, men ikke som kompanitillitsmann.

Etter å ha fremstillet det faktiske hendelsesforløp slik han så det, stilte han følgende spørsmål til Ombudsmannen:

- «1. Kan forsvaret ut fra de demokratiske grunnidéer vårt samfunn bygger på, akseptere at en avdelingssjef påvirker/manipulerer et tillitsmanns valg på denne måten?
(Kapt X har rettet sterke, godt forberedte angrep på meg overfor et samlet kompani, uten at jeg har fått anledning til å forsvare meg.
De siste årene er det av mange blitt stilt spørsmålstegn ved våre offiserers demokratiske sinnelag. Slike saker som dette bidrar ikke nettopp til å styrke tilliten til vårt offisers-korps.)
2. Er det i tråd med reglene for politisk virksomhet i forsvaret, at en kp.sjef offentlig beskylder lovlige politiske organisasjoner, med tilslutning fra ¼ million

nordmenn for å drive infiltrasjon og undergraving av forsvaret, og for å være landsforrædere?

3. Har Kaptein X brutt den tjenesteplikt han som offiser er pålagt?
(Personlig mener jeg kapt X har brutt reglene for tillitsmanns-ordninga. Reglene sier at kp.tillitsmannen velges av og blant troppstillitsmennene. Dette innebærer vel også at kp.sjefen ikke har anledning til å blande seg inn i valget ved å motarbeide eller støtte enkelte kandidater?)
4. Er det en riktig fortolkning av tillitsmanns-ordningas formålsparagraf, at NATO-motstandere og soldater som mener stortinget stiller for store ressurser til disposisjon for forsvaret, ikke er valg-bare som tillitsmenn.»

Ombudsmannen fant saken så alvorlig at det var nødvendig med nærmere undersøkelser. Det ble derfor anmodet om klagerens samtykke til å ta saken opp med Brig N for å få den grundig undersøkt. Klagerens spørsmål 4 ble samtidig besvart slik:

«Når det gjelder spørsmål 4 må det være helt på det rene at det å være Nato-motstander ikke utelukker noen fra å bli valgt til tillitsmann. Som De riktig bemerker er vårt Nato-medlemskap et politisk spørsmål som ikke hører hjemme i tillitsmannsordningen. Etter min oppfatning skal en tillitsmann vurderes ut fra sine handlinger og ikke ut fra sin politiske overbevisning.»

Klageren hadde samtidig med henvendelsen til Ombudsmannen også gått til to aviser som hadde slått saken stort opp. På denne bakgrunn tok Ombudsmannen saken opp med Brigadesjefen og anmodet om at saken ble grundig undersøkt med avhør av mannskaper og tillitsmenn.

Etterforskningen i saken ble overlatt Militærpolitiet som avhørte 12 soldater, 2 befalingsmenn, kompanisjefen og klageren. Blant de 12 soldatene var samtlige tillitsmenn i kompaniet bortsett fra en som var på permisjon.

Dokumentene i saken ble oversendt Ombudsmannen som i sitt svar til klageren ga et resymé av det som var kommet frem under etterforskningen og besvarte klagerens spørsmål slik:

«Spørsmål 1 og 3. Når det gjelder valget er det av de opplysninger som er gitt noe uklart hva slags valg det dreier seg om. Jeg har imidlertid oppfattet det slik at det dreier seg om et ordinært valg av kompanitillitsmann etter at det på grunn av kontingentskiftet er valgt endel nye tillitsmenn i kompaniet. Jeg kan ikke se av de foreliggende opplysninger at det er dekning for påstanden om at kompanisjefen har manipulert. Det kan derimot ikke herske tvil om at kompanisjefen har forsøkt å påvirke valget. Jeg kan forstå at kompanisjefen på bakgrunn av det som hadde foregått tidligere, med en ny kontingent som ikke kjente forholdene og med ansvaret for at til-

litsmannsarbeidet virket tilfredsstillende, har følt behov for å orientere mannskapene før valg av kompanitillitsmann fant sted. Dette er forsåvidt også hjemlet i de nye bestemmelsers pkt. 64. Jeg synes imidlertid kompanisjefen har gått for langt, særlig uheldig er det at det fremsettes påstander som det ikke kan føres bevis for. Dette har imidlertid kompanisjefen selv beklaget, og de uriktige påstandene er korrigert for et samlet kompani to dager senere. Det er i denne sammenheng også grunn til å legge vekt på at flesteparten av de avhørte har ment det har vært viktig at de ble orientert. De nevnte dog at kompanisjefen gikk for hardt ut. En karakteristikk som jeg for min del er enig i.

Jeg kan ikke se at kompanisjefen har brutt reglene for tillitsmannsordningen. Han har etter det opplyste vært til stede under endel av møtet uten at noen av de øvrige tillitsmenn har hatt noe å bemerke til dette eller til kompanisjefens opptreden. I de tidligere bestemmelser heter det i pkt. 20 at mannskapene velger selv og alene sine representanter. I de nye bestemmelsers pkt. 16 heter det at tillitsmennene i de lokale utvalg velger alene og innen sin midte en kompanitillitsmann. Når det gjelder nærvær av befal under valg møtene synes praksis å være noe forskjellig. Det kan iallefall ikke herske tvil om at tillitsmennene kan få være alene under valget når de forlanger det.

«Spørsmål 2. Jeg kan ikke se at det er på det rene at kompanisjefen har uttalt at noen navngitt politisk organisasjon består av landsforrædere. De har forøvrig selv senere avdempet den beskrivelse av det faktiske forhold som ligger til grunn for dette spørsmål.

Det kompanisjefen har gjort såvidt jeg kan se, er å karakterisere enkelte politiske grupperings retningslinjer for sine medlemmers opptreden under militærtjenesten.»

Klageren kom i et nytt skriv til Ombudsmannen med kommentarer til etterforskningen, til Ombudsmannens svar og imøtegikk det syn på saken Ombudsmannen hadde gitt uttrykk for. Når det gjaldt etterforskningen hevdet han at Militærpolitiet hadde etterforsket saken med det for øyet å bevise en på forhånd definert konklusjon. Han kom også tilbake til det spørsmål som er det vesentlige i saken, om det kan aksepteres at en avdelingssjef påvirker/manipulerer et valg av tillitsmenn. Om dette uttalte han følgende:

«I Deres brev skriver De på forskjellige steder: «Han (kp.sjefen) har ikke oppfordret til ikke å stemme på Dem, men har pekt på at valget av Dem kan få betydning for samarbeidet i utvalget.» «Det kan derimot ikke herske tvil om at Kp.sjefen har forsøkt å påvirke valget.» «Jeg kan ikke se at kp.sjefen har brutt reglene for tillitsmannsordninga.»

Betyr disse 3 uttalelsene at De mener det er i tråd med reglene for tillitsmannsordninga at en kp.sjef kommer med uttalelser som tjener til å motarbeide enkelte av kandidatene i et valg?

Er det i tråd med reglene at en kompanisjef truer med å samarbeide bedre med den ene enn med den andre av kandidatene i et valg?

Mener De som Ombudsmann at det er i tråd med reglene for tillitsmannsordninga, at en kp.sjef forsøker å påvirke et tillitsmannsvalg? Dette stemmer i så fall dårlig overens med Deres uttalelser i Ny Tid Nr. 4: «Vi har tidligere hatt slike saker til behandling, der befal på en utidig måte har blandet seg inn i valgene. Men det går helt klart fram av bestemmelsene i tillitsmannsordninga: Befal har ingen rett til å forsøke å påvirke valgene,» sier Ombudsmannen. Kan De forklare dette nærmere?»

I sitt svar på denne siste henvendelse gikk Ombudsmannen inn på en del av klagerens anførsler. De spørsmål klageren i sin siste henvendelse stilte, besvarte Ombudsmannen slik:

«Når det gjelder Deres bemerkninger til mitt svar på spørsmål 1 og 3 synes det å være klart at det har vært en noe spesiell situasjon ved kompaniet, bl. a. ved at det to ganger har funnet sted ulovlig spredning av politisk propagandamateriell. Kompanisjefen har funnet seg beføyet til å orientere kompaniet og den nye kontingent om forholdene. Jeg har ikke uten videre godtatt kompanisjefens opptreden i denne sammenheng. Jeg har i mitt svar til Dem uttalt at jeg synes kompanisjefen har gått for langt, først og fremst ved å fremsette påstander som det ikke kan føres bevis for. Jeg har også erklært meg enig i det de fleste avhørte har uttalt at kompanisjefen har «gått for hardt ut». Det har alltid vært en forutsetning at mannskapene skal velge sine tillitsmenn uten at befalet skal kunne øve innflytelse på valget. Dette kan imidlertid ikke bety at en sjef som er ansvarlig for at tillitsmannsordningen arbeider tilfredsstillende, ikke skal kunne gi opplysninger og orienteringer om forhold som har betydning for valg av tillitsmenn når situasjonen ved avdelingen er så spesiell som den synes å ha vært i dette tilfelle. Etter en samlet vurdering av den aktuelle situasjon har jeg derfor ikke funnet at kompanisjefens opptreden er i strid med bestemmelsene om tillitsmannsordningen.»

I forbindelse med nyvalg av medlemmer til landsutvalgets sekretariat til erstatning for medlemmer som skulle dimitteres, var det reist tvil om hvem som skulle velge nye medlemmer. Landsutvalgets sekretariat ba om Ombudsmannens vurdering av følgende spørsmål:

- «1. Hvem som var stemmeberettigede ved valgene den 16. des. 1974.
2. Om det formelt er noe til hinder for at tiltredende LTF-medlemmer kan innvelges i LTF's fra det tidspunkt forgjengerne dimitterer.
3. Om det sekretariatvalg som ble foretatt av LTF den 16. des. 1974 på denne bakgrunn er lovlig i henhold til gjeldende regler for tillitsmannsordningen.»

Etter å ha redegjort for de valg av sekretariatsmedlemmer som har funnet sted i 1972 og 1973, ga Ombudsmannen følgende svar på de spørsmål som var stillet:

- «1. Samtlige vernepliktige som er medlemmer av landsutvalget på det tidspunkt valg finner sted har stemmerett. På møtet 16. des. i fjor var alle daværende 8 vernepliktige medlemmer til stede. De to som skulle tiltre landsutvalget etter nyttår var valgbare til sekretariatet, men hadde ikke stemmerett.
2. Det kan ikke reises formelle innvendinger mot at det sittende landsutvalgs vernepliktige medlemmer foretar valg på nye medlemmer til sekretariatet. Det kan for så vidt virke misvisende å tale om «gamle» og «nye» utvalg. Erfaringen viser at av de 8 vernepliktige medlemmer er det bare ett eller to som skiftes ut hver gang. Som ovenfor nevnt har vanlig praksis vært at de vernepliktige i landsutvalget på siste møte før ett eller flere medlemmer av sekretariatet skal dimittere foretar nyvalg. Skal man vente til et sekretariatsmedlem er dimittert før nyvalg blir foretatt, vil en kunne risikere at sekretariatet i en måned eller mer vil bestå av bare to medlemmer. Etter Ombudsmannens skjønn bør det derfor innarbeides i regelverket eller i instruks for landsutvalget, at nyvalg skal foretas før et sekretariatsmedlem dimitterer, slik at den eller de som blir valgt kan tiltre umiddelbart og helst overlappet med den/de som skal dimittere. Nye medlemmer av landsutvalget må selvsagt være valgare til sekretariatet.

Hæren	32 (31)
Sjøforsvarets landstasjoner	22 (25)
Fartøyer	13 (14)
Luftforsvaret	25 (23)

Tallene for 1974 i parentes.

Når det gjelder fordelingen av sakene på de forskjellige saksområder er det ikke store endringer fra tidligere år.

Utvalgene har i år behandlet 4 530 saker (5 290) som fordeler seg slik på forsvarsgrenene:

Hæren	1 797	(2 094)
Sjøforsvarets landstasjoner ...	1 152	(1 366)
Fartøyer	306	(399)
Luftforsvaret	1 275	(1 431)

Fordelingen på de enkelte saksområder er slik:

1. Beordring, overføring m. v., dimittering	62	(58)
2. Kommandert tjeneste	460	(447)
3. Disiplinærsaker. Forholdet mellom befal og menige	28	(47)
4. Uniformer m. v.	271	(295)
5. Underbringelse m. v.	666	(708)
6. Forpleining og hygiene	298	(277)
7. Permisjoner	327	(416)

3. Valget som ble foretatt på møtet 16. des. 1974 må etter Ombudsmannens vurdering ansees lovlig i henhold til regler for tillitsmannsordningen og kan ikke sees å avvike fra tidligere praksis. Det som ovenfor er anført gjelder nyvalg som følge av at sekretariatsmedlemmer trer ut fordi de er ferdige med sin første gangstjeneste. Når det gjelder medlemmer som skal erstattes av andre grunner er det forutsatt at slike valg kan foregå når som helst, jfr. kommentarene til pkt. 82—83—84.»

På landskonferansen 1975 ble det fattet følgende vedtak som et tillegg til tillitsmannsreglementets pkt. 45:

«Det er de vernepliktige representanter som sitter i LTF på det tidspunkt da det nye sekretariat skal tre i funksjon som har stemmerett og er valgare ved valg av sekretariat.»

Virksomheten i tillitsmannsutvalgene har i 1975 stort sett vært av samme omfang som tidligere år. De tall som blir referert nedenfor er bygget på referater fra møter i de sentrale tillitsmannsutvalg som sendes til Ombudsmannen. I tillegg kommer virksomheten i de lokale tillitsmannsutvalg på kompaninivå/tilsvarende.

32 (31) utvalg med 206 møter (230)	
22 (25) » » 156 » (189)	
13 (14) » » 46 » (60)	
25 (23) » » 176 » (200)	
92 (93) utvalg med 584 møter (679)	
8. Kantiner	64 (91)
9. Velferd	954 (1 213)
10. Idrett	126 (141)
11. Kommunikasjoner	119 (143)
12. Økonomiske forhold	44 (43)
13. Sosial- og sykesaker	36 (50)
14. Forsvarets skolevirksomhet	35 (21)
15. Sivilopplæringen (fritids- og obligatorisk)	81 (105)
16. Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen	610 (872)
17. Tjenestlige orienteringer gitt av sjefene	349 (363)

Fra repetisjonsavdelingene har Ombudsmannen i år mottatt referater fra 15 utvalg som har avholdt 21 møter. Det er behandlet 143 saker som fordeler seg slik:

Beordring m. v.	3 saker
Kommandert tjeneste	36 »
Disiplinærsaker	0 »
Uniformer m. v.	14 »
Underbringelse m. v.	26 »
Forpleining	5 »

Permisjoner	5 saker
Kantiner	1 »
Velferd	20 »
Kommunikasjoner	5 »
Økonomiske forhold	7 »
Sosial- og sykesaker	1 »
Tillitsmanns- og ombudsmanns- ordningen	5 »
Orienteringer om tillitsmanns- og ombudsmannsordningen	4 »
Tjenestlige orienteringer	11 »
Saker reist av tillitsmennene	101 »
Saker reist av formennene	42 »

Økonomiske forhold.

Det er behandlet 9 saker samt 2 fra tidligere år. I 4 saker er avgjørelsen endret.

I forbindelse med de forbedringer i økonomiske forhold som er gjennomført for elevene ved befalsskolen, har to andre grupper personell anmodet om Ombudsmannens bistand til å få tilsvarende forbedringer. Det gjaldt UB-korporalene som tjenestgjør som instruktører ved kursavdelingen ved Luftforsvarets skoler Stavern. Disse UB-korporalene opplyste at de arbeidet som selvstendige instruktører på UB-kurs og at de derfor representerte en billig og enkel måte å avhjelpe befalsmangelen på. De var nå overført som instruktører også ved befalsskolen, og de fant det urimelig at de skulle være dårligere stillet enn elevene. Departementet fant ikke å kunne etterkomme anmodningen om høyere tjenestetillegg. Begrunnelsen for dette syn var at UB-korporalene avtjente sin ordinære førstegangstjeneste.

Den andre gruppen var elevene ved Radioskolen/Hærens samband. For disses vedkommende fant departementet det rimelig å bedre de økonomiske vilkår under plikttjenesteperioden. Med virkning fra 1. januar 1976 ble derfor tjenestetillegget fastsatt til kr. 23,25 pr. dag, det samme som for befalsskoleelevene, 1. år. Utdanningsbonus ble ikke tilstått.

En tidligere elev ved Forsvarets gymnas som ikke hadde gjennomført befalsskolen senere, anmodet om Ombudsmannens bistand til å slippe å tilbakebetale tjenestetillegget motatt under skoletiden ved Forsvarets gymnas. Han hadde søkt opptak ved en befalsskole, men hadde etter rekruttskolen søkt om å slippe å fullføre befalsskolen. Dette hadde han fått anledning til mot å forplikte seg til å tilbakebetale kr. 7 400,—.

Han hadde senere hørt at andre hadde fått slippe denne tilbakebetaling. Han var nå elev ved en distriktshøyskole og levde av studielån slik at mulighetene for tilbakebetaling var

små. Beløpet skulle tilbakebetales i 4 terminer, og han hadde måttet oppta et lån for å betale første termin.

Departementet opplyste at det i mai 1974 hadde innskjerpet bestemmelsene om elevers plikt til å gjennomføre befalsutdannelsen og om vilkårene for å bli fritatt for disse plikter. En elev var etter dette fritatt for befalsopplæring. Det skyldtes imidlertid nedsatt dyktighetskjenning. I slike tilfelle er det ikke forutsatt tilbakebetaling. Departementet kunne derfor ikke se at det hadde skjedd noen forskjellsbehandling. Departementet fant ikke å kunne frita vedkommende for tilbakebetaling, men samtykket i at han fikk utsettelse med betalingen inntil han var ferdig med sin utdanning.

Ombudsmannen har fra tid til annen hatt henvendelse fra mannskaper og tillitsmannsutvalg som kunne tyde på at bestemmelsene om dekning av reiseutgifter for mannskaper som bor hjemme ble praktisert noe forskjellig. De opprinnelige bestemmelser ble gitt i 1958. De ble utvidet og delvis endret i 1961, 1966, 1967 og 1968 slik at det kunne være noe uklart når de forskjellige satser skulle brukes.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarsdepartementet og foreslo at man samlet de forskjellige bestemmelser i en ny bestemmelse hvor det klart fremgikk hvordan bestemmelsene skulle praktiseres.

I skriv av 14. nov. ga departementet følgende bestemmelser:

«Ref. Ktf I 1958 s. 104
1961 s. 131
1966 s. 149
1967 s. 42
1968 s. 228

Ovennevnte bestemmelser settes herved ut av kraft og erstattes med følgende:

Når avstanden bopel—tjenestested er minst 3 km, refunderes legitimerede reiseutgifter beregnet på billigste måte (månedskort e. l.) mellom bopel—tjenestested slik:

- Full refusjon til mannskaper som ikke kan skaffes militær innkvartering og som etter avtale bor privat.
- Inntil kr. 100,— pr. mnd. til mannskaper som etter søknad får bo privat. Forsvarsdepartementet kan etter søknad tilstå refusjon ut over kr. 100,— pr. mnd., såfremt legeerklæring bekrefter spesielle medisinske og/eller sosiale årsaker i mannskapets nærmeste familie.

Ovenstående bestemmelser gis virkning fra og med 1. november 1975.

Overgangsbestemmelser:

Mannskaper som er i tjeneste pr. denne KtF's dato kan fortsatt og inntil dimisjon, tilstås refusjon etter de bestemmelser som gjaldt t. o. m. 31. oktober 1975 såfremt disse gir et gunstigere resultat for den enkelte.»

En vernepliktig som var innkalt til repetisjonsøvelse hadde ikke fått den godtgjørelse i forbindelse med reisen til og fra øvelsen som han mente å ha krav på. Han hadde tatt saken opp med sin avdeling, som imidlertid hadde avvist hans krav og meddelt ham at den reiseberegning som var foretatt var overensstemmende med gjeldende regler. Den vernepliktige klaget over at det ikke var gitt noen opplysninger om hvilke rutegående midler han kunne bruke. Det var heller intet sagt om mulighetene for overnatting i leiren før selve tjenesten startet. Dette hadde ført til at han fikk en reisedag som han ikke fikk godtgjøring for.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen, og den vernepliktige fikk etterbetalt godtgjørelse for en reisedag med kr. 52,—.

Mor til en vernepliktig klaget over at sønnens hustru og barn ikke hadde fått utbetalt forsørgertillegg i den tiden av militærtjenesten sønnen hadde sittet i arrest. Sønnens hustru hadde heller ikke fått utbetalt nedkomststønad for det barn hun hadde fått mens mannen gjorde militærtjeneste.

Nærmere undersøkelser i saken viste at sønnen hadde gjort seg skyldig i gjentatte og til dels langvarige ulovlige fravær under tjenesten. Han var refset en rekke ganger for ulovlig fravær og ordrenektelse. Han ble pålagt opptjening av forsømt tjeneste. Militære myndigheter hadde begjært tiltale reist, og etter at han var dimittert ble det av vedkommende politimester utferdiget et forelegg på 30 dagers vaktarrest. Dette forelegg hadde han vedtatt. Under denne soningen hadde han ikke fått utbetalt forsørgertillegg. Etter gjeldende bestemmelser har han heller ikke krav på det. Dette ble moren gjort oppmerksom på.

Når det gjaldt nedkomststønaden var den vernepliktige flere ganger anmodet om å skaffe en erklæring fra syketrygden om at barselstønad ikke var utbetalt, idet han ikke hadde krav på både barselpenger gjennom syketrygden og nedkomststønad fra Forsvaret. Han hadde imidlertid ikke etterkommet denne anmodning. Ombudsmannen anbefalte moren å skaffe en slik bekreftelse, slik at saken kunne tas opp igjen med avdelingen. Siden har Ombudsmannen intet hørt. I de 10 mndr. soldaten hadde tjenestgjort ved sin siste avdeling hadde han fått utbetalt kr. 11 000,— i forsørgertillegg.

En vernepliktig hadde, mens han gjorde sin militærtjeneste, skaffet seg en leilighet som han overtok 1. juni. Han giftet seg den 30. august og fikk fra den dato utbetalt hustrutilllegg og botilllegg. Han hadde søkt om bo-

støtte for tiden før han giftet seg, men søknaden var avslått med den begrunnelse at leieforholdet var inngått under tjenesten og at det ikke var adgang til å yte bostøtte for leieperioden før han inngikk ekteskap.

Den vernepliktige fant denne avgjørelse urimelig og anmodet om Ombudsmannens bistand. I sin henvendelse anførte han bl. a.:

«Fo/Velf ktr har etter min mening slavisk følt seg bundet av et på en annen søknad avgitt svar fra FD, idet det påberopes at denne sak er analog med min, noe jeg naturligvis ikke har noen anledning til å kontrollere/vurdere. Under enhver omstendighet synes FD's syn i foreliggende tilfelle å være såpass kategorisk at jeg finner det i motstrid til det som i TJ 16-1 IV H er sagt om at FD kan fravike 6 mndrs.-regelen for ervervelse av bolig (3d).

Jeg ønsker saken vurdert ut fra de foreliggende opplysninger om inngått leie fra 1. juni d. å. — da jeg hadde 3 mndr. igjen av førstegangstjenesten. Det synes for meg ganske absurd at jeg etter så lang tjenestetid — uten sivil lønn — da skulle være bedre rustet til selv å svare forpliktelser enn hva jeg måtte ha vært tidligere — jfr. 6 mndr. forut for tjenesten. Forøvrig på dette tidlige tidspunkt hadde jeg ikke planer om å inngå ekteskap 30/8-75. Jeg burde sannsynligvis vært såpass beregnende at jeg hadde giftet meg før tjenesten tok til og leid hus før den tok til — for derved på regulær måte å ha oppbeåret såvel forsørger- som botillegget uavkortet i 12 mndr. Dette er imidlertid ting man ikke alltid har den fulle oversikt over — men nå er jeg altså gift fra 30/8 d. å. og har fått de regulære godtgjøringer. Spørsmålet er imidlertid hvor vi skulle bodd om jeg ikke hadde tatt imot den mulighet som bød seg ved boligen vi nå har.»

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarsdepartementet:

«Ovennevnte giftet seg den 30/8-75 og har mottatt husleiestønad og øvrige tillegg fra denne dato. I forbindelse med giftemålet fikk han en leilighet som han måtte overta og betale leie for fra 1/6. Overtakelsen var nødvendig både fordi det var stor konkurranse om å få leiligheten og fordi det skulle utføres oppussingsarbeider før innflytting, arbeid som han selv på grunn av økonomien måtte utføre. Søknaden er anbefalt av avdelingen som finner boliginvesteringen fornuftig og nødvendig.

Søknaden er avslått av Forsvarets overkommando den 30/9-75 under henvisning til en avgjørelse av departementet i en liknende sak hvor bestemmelsene om bostøtte til ugifte mannskaper er trukket inn.

Avgjørelsen synes å være urimelig. Slik situasjonen er på boligmarkedet i dag må det være helt på det rene at en leietaker ikke har noen mulighet for å skaffe seg en leilighet akkurat fra den dag han fyller Forsvarets formelle krav til å få økonomisk støtte. Det er også naturlig at det ved overtakelse av en gammel leilighet trenges noe tid til oppussing før innflytting. Forsvarets strenge krav er satt for å hindre misbruk. Det synes å være nokså åpenbart at det i dette tilfelle ikke er

tale om misbruk. Det dreier seg her om en soldat som er så heldig at han kan få leilighet og dermed gifte seg. På grunn av militærtjenesten er han ikke istand til å betale utgiftene slik han ville kunne gjort om han hadde vært i lønnet arbeid. Det er vel nettopp i et slikt tilfelle Forsvarets støtteordninger skulle kunne komme ham til hjelp. Hvis det i dette tilfelle ikke kan gis støtte etter bestemmelsene om bostønad til ugifte mennskaper, må han vel i alle fall kunne få hjelp av de midler som er bevilget til hjelp for mennskaper med økonomiske problemer på grunn av familie eller andre økonomiske forpliktelser.

Da saken ikke tidligere er vurdert av departementet, oversendes fotokopi av soldatens skriv til Ombudsmannen av 3. d. m. sammen med 12 bilag.

Jeg tør be om departementets uttalelse og ber om at bilagene blir returnert sammen med departementets svar.»

Departementet var uenig i Ombudsmannens syn og opprettholdt det tidligere avslag på søknaden. Det ble gitt denne begrunnelse:

«Gjeldende bestemmelser for bostøtte til ugifte mennskaper inngår som et eget avsnitt H i det samlede regelverk TJ 16-1, kap. IV. Kapittel IV omhandler behovsprøvet sosial stønad til vernepliktige mennskaper.

Hvorvidt et ugift mennskap skal tilstås behovsprøvet bostønad har ingen direkte relevans til verken boligsituasjonen i sin alminnelighet eller det forhold at misbruk ikke kan påvises.

At et mennskap under militærtjenesten faktisk har anskaffet seg en leilighet som vil bli hans fremtidige hjem, er heller ikke noe avgjørende kriterium for hvorvidt stønad skal tilstås.

Hovedregelen er at mennskapet må ha bodd i boligen minst 6 måneder før militærtjenesten ble påbegynt.

Forsvarsdepartementet anser det følgelig i utgangspunktet ikke rimelig at Forsvaret skal dekke utgifter ved bolig anskaffet umiddelbart før eller under militærtjenesten.

De omstendigheter som skal kunne gi grunnlag for dispensasjon må derfor være meget spesielle. Dette ikke minst fordi det i hovedsak er spørsmål om å dekke utgifter til en bolig som ikke bebos i 12—15 mndr.

For så vidt angår den konkrete søknad fra X er Forsvarsdepartementet enig i den avgjørelse som tidligere er truffet av Forsvarets overkommando.

For sin del legger departementet vekt på den omstendighet at Forsvaret fra 30. august 1975 uten behovsprøving utbetaler mennskapet hustrutilllegg og bostønad, mens hustruen er i fullt arbeid og således må kunne betraktes som selvforsørgende.

I relasjon til den sterke konkurranse om leiligheten har departementet også notert at utleieren er hustruens onkel.»

En vernepliktig som ikke var gift, men hadde egen leilighet, hadde fått utbetalt bostøtte for de tre første måneder av sin tjeneste overensstemmende med gjeldende regler på det tidspunkt. Han begynte sin militær-

tjeneste i juli 1974 og hadde således fått bostøtte med kr. 527,45 pr. måned frem til oktober. Han hadde søkt om fortsatt bostøtte, men hadde fått denne søknaden avslått. I desember anmodet han om Ombudsmannens bistand idet han på grunn av dårlig økonomi ikke hadde fått betalt husleien, han var derfor redd for at utkastelse ble iverksatt.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarsdepartementet. Fra 1. januar 1975 skulle det settes iverk nye bestemmelser om bostøtte til ugifte mennskaper. Ombudsmannen gikk ut fra at den vernepliktige fylte kravene fra dette tidspunkt, slik at saken nå bare gjaldt de tre siste måneder av 1974. Ut fra de opplysninger den vernepliktige hadde gitt om grunnen til at han hadde egen leilighet, anskaffet ca. 1 år før han begynte tjenesten, og sin økonomiske situasjon, fant Ombudsmannen det rimelig at han fikk bostøtte for de tre månedene.

Departementet var imidlertid ikke enig med Ombudsmannen, og avslaget ble opprettholdt. Departementet begrunnet sitt avslag slik:

«Forsvarsdepartementet er ikke enig i Ombudsmannens vurdering av hvorvidt mennskapet skal innvilges husleiestønad for okt.—nov.—des. 1974. De nye bestemmelsene om husleiestønad til ugifte mennskaper ble gjort gjeldende pr. 1. jan. 1975. En kan ikke se at det i denne saken foreligger spesielle forhold som tilsier at bestemmelsene også skal gjøres gjeldende før dette tidspunkt.

Hva gjelder husleiestønad for tiden etter 1. jan. 1975, er vilkåret at leiligheten av spesielle årsaker ikke kan fremleies. Det forhold at mennskapet benytter leiligheten under permisjoner er ikke i denne relasjon årsak av en slik karakter.»

Den vernepliktige fikk således i første omgang heller ikke bostøtte fra 1. januar 1975. Det ble imidlertid dokumentert at huseieren nektet den vernepliktige å fremleie leiligheten for den tiden han gjorde militærtjeneste. Departementet samtykket deretter i at husleiestønad ble innvilget med kr. 500,— pr. mnd. fra 1. januar 1975.

Sykesaker.

Det er behandlet 17 saker samt 7 saker fra tidligere år.

En vernepliktig, som var skadet under tjenesten med varig mén, hadde søkt om erstatning, men søknaden var avslått. Han hadde under tjeneste hoppet ned fra en militær lastebil. Den ene hånden var blitt hengende igjen i bilens lastelem med den følge at en finger måtte amputeres. Hånden var etter operasjonen blitt meget stygg.

I forbindelse med avgjørelsen var det fra myndighetenes side anført følgende:

«Ut fra de foreliggende opplysninger anser jeg det klarlagt at den skadelidte ikke har noe erstatningskrav å gjøre gjeldende mot Staten v/Forsvarsdepartementet. Jeg viser i den anledning til yrkesskadetrygdlovens § 42 nr. 1. Skadelidte går i. h. t. samme lovs § 1 pkt. k inn under yrkesskadetrygdlovens regler. Et eventuelt erstatningskrav må tas opp med Rikstrygdeverket gjennom trygdekontoret. Det er da spørsmål om saken vil komme inn under stønadsreglene. Fra Forsvarets side er det ikke begått noen feil som skulle begrunne erstatningskrav. Jeg finner heller ikke grunnlag for å tilråde noen billighetserstatning.»

Saken ble tatt opp med Ombudsmannen, og anmodningen om Ombudsmannens bistand ble bl. a. begrunnet slik:

«Når det gjelder den moralske side ved denne saken, så virker det for skadede og for andre som er blitt kjent med den, som om Forsvaret har behandlet skadede på en lite medfølelse og meget knapp og avvisende måte. Vi kjenner skadede som en meget arbeidsom og flink gutt i alle år, og regner med at han også under sin tjeneste i Forsvaret har vært pliktoppfyllende og grei. Rent skjematisk er ikke invalideprosenten etter ulykken særlig stor, men foruten at vi ser at skaden hemmer ham i det daglige arbeide, er hånden blitt meget stygg, og det betyr en hel del for en ung mann. Det er ikke å undres på at skadede er meget bitter på Forsvaret på grunn av den avvisende behandling han har fått. Jeg tror bestemt at en rimelig erstatning ville gi skadede selv moralsk trøst og oppreisning, og oss andre som kjenner saken en noe hyggeligere oppfatning av Forsvarets ansvar og forpliktelser overfor sine mannskaper.

Jeg tillater meg derfor å håpe at herr Ombudsmannen vil ta seg tid til å undersøke saken, og om mulig utvirke en etter vår mening riktigere avgjørelse.»

Etter de opplysninger som forelå i saken var det på det rene at det etter yrkesskadetrygdlovens og folketrygdlovens bestemmelser ikke forelå noen erstatningsplikt for staten, idet det ikke var utvist forsett eller grov uaktsomhet. Ombudsmannen svarte søkeren slik:

«Jeg viser til tidligere korrespondanse.

Forsvarets sanitet har den 18. sep. skrevet til Ombudsmannen som vedlagte gjenpart viser. Jeg har hatt til gjennomsyn dokumentene i saken. Det er riktig som opplyst av Forsvarets sanitet at erstatningsplikt først foreligger når det foreligger forsett eller grov uaktsomhet. Selv om bilen var påmontert en ukurant del vil dette neppe kunne karakteriseres som grov uaktsomhet.

Når forsett eller grov uaktsomhet som gir et selvstendig krav på erstatning i henhold til lov om yrkesskadetrygd § 42, 2 c, ikke foreligger, er det yrkesskadetrygdlovens øvrige bestemmelser som kommer til anvendelse, også for vernepliktige mannskaper som gjør sin førstegangstjeneste. Skaden er i dette tilfelle godkjent som yrkesskade, men da uføregraden er fastsatt til mindre enn 15 pst. ytes det ikke uførepensjon.

Jeg er enig i at det er bittert å sitte igjen med en varig skade etter pliktig militærtjeneste uten noen mulighet for å få erstatning, men slik gjeldende bestemmelser er vil det bli resultatet i et tilfelle som dette. Det er flere forhold som virker urimelig, bl. a. at det er Rikstrygdeverket og de lokale trygdekasser som overtar sakene slik at man ikke har følelsen av at Forsvaret i tilstrekkelig grad har ansvaret, dernest at man selv med ytelsesene etter yrkesskadetrygdloven kan bli sittende igjen med et udekket tap etter å ha utført en tjeneste som er en samfunnsplikt. Ombudsmannen har lenge vært opptatt av disse spørsmål, men hittil er det ikke gjort endringer i den bestående ordning.

Den eneste mulighet i dette tilfelle synes å være en søknad om billighetserstatning. Jeg henleder også oppmerksomheten på det som er sagt om muligheten for en ny operasjon.»

Siden ulykken hadde en viss sammenheng med et motorkjøretøy som var forsikret, forelå det en mulighet for erstatning etter bilansvarsloven. Det ble derfor også anbefalt at saken ble tatt opp med det forsikringsselskap hvor bilen var forsikret.

Det ble samtidig søkt om billighetserstatning. Søknaden ble innvilget, og det ble tilstått en billighetserstatning på kr. 5 000,—.

En vernepliktig var under tjenesten blitt smittet av fotvorter. Han var uvanlig sterkt angrepet og hadde bevegelsesvanskeligheter lenge etter at han var dimittert. Han var av Forsvarets lege henvist til en fotklinikk som ikke var godkjent av Folketrygden. Da han søkte Forsvaret om å få refundert behandlings- og reiseutgifter, ble han henvist til sitt trygdekontor som tok saken opp med Rikstrygdeverket som avslo søknaden om refusjon.

Trygdekontoret anmodet Ombudsmannen om å se på saken, idet trygdekontoret fant det åpenbart urimelig at den vernepliktige ikke fikk dekket sine utgifter.

Ombudsmannen tok derfor saken opp med Forsvarets sanitet som med en gang erklærte at utgiftene ville bli dekket av Forsvaret. Behandlingsutgiftene beløp seg til kr. 490,—. Reiseutgiftene ble kr. 342,— med offentlig befordringsmiddel, og kr. 864,— ved bruk av egen bil. Bruk av egen bil ble ikke godkjent, men behandlings- og bussutgifter ble dekket med kr. 832,—.

En vernepliktig var ved fremmøte kjent udyktig til militærtjeneste på grunn av dårlig rygg. Han protesterte mot denne avgjørelse, idet han ikke hadde noen vanskeligheter med ryggen. Han ble senere fremstillet for to spesialister. Den ene kunne ikke finne at det var noe galt med ryggen. Den andre fant ikke situasjonen så alvorlig at vedkommende ikke kunne gjøre militærtjeneste. Han ble derfor

kalt inn igjen, men først til neste inntak, 3 mndr. senere. Han hevdet at han ikke hadde kunnet få noe arbeid i ventetiden. Han forlangte erstatning for det økonomiske tap han var påført i ventetiden, idet han hevdet at de militære leger ikke hadde behandlet ham overensstemmende med gjeldende bestemmelser, dessuten at saksbehandlingen hadde tatt alt for lang tid.

Søknaden om erstatning var avslått av Forsvarsdepartementet med denne begrunnelse:

«En kan ikke se at det i forbindelse med angjeldende legeundersøkelser og bedømmelse av tjenestedyktighet er utvist noe uaktsomt forhold fra Forsvarets side som kan begrunne erstatningsansvar for staten. Når det gjelder saksbehandlingen, vil denne i enkelte tilfelle kunne trekke noe ut i ankesaker da Forsvaret som påpekt av Forsvarets sanitet, er avhengig av sivil medisinsk ekspertise. På denne bakgrunn kan det ikke ses å ha gått lang tid fra soldatens anke til anken ble behandlet av den faste legenemnd. Departementet finner etter dette ikke å kunne imøtekomme det fremsatte erstatningskrav.

Når det for øvrig gjelder klagerens henvisning til forvaltningsloven hva angår vedtaket om dimittering, viser en til at forvaltningslovens saksbehandlingsregler ikke kommer til anvendelse ved behandlingen av saker etter vernepliktsloven, jfr. vernepliktslovens § 47 a.»

Ombudsmannen fant etter å ha undersøkt saken nærmere at det ikke forelå noen ansvarsbetingende opptreden fra Forsvarets side, hverken når det gjaldt legenes undersøkelse og avgjørelse eller når det gjaldt tiden for saksbehandlingen. Ombudsmannen fant imidlertid saken så spesiell at det kunne være grunnlag for søknad om billighetserstatning. Det er senere søkt om billighetserstatning, men saken er ikke avgjort.

En vernepliktigs far hadde tatt opp med sønnens avdeling spørsmålet om dimittering p. g. a. sønnens helsetilstand. Sønnen hadde vært inne til tjeneste tidligere, men var kjent midlertidig udyktig. Han hadde til stadighet måttet søke lege og kiropraktor i forbindelse med en rekke plager, og faren ba om at det måtte bli tatt hensyn til dette slik at ikke sønnen ved hard militærtjeneste ble ødelagt for livet. Faren hadde også anmodet en advokat om bistand, og advokaten hadde søkt om at den vernepliktige måtte bli overført til Sivilforsvaret.

Saken ble også tatt opp med Ombudsmannen som kontaktet avdelingen. Det var avdelingens oppfatning at situasjonen ikke var så alvorlig som faren ville ha det til. Soldaten var stridende C, og avdelingen anså ham for en normalt utrustet soldat som imidlertid helt manglet tiltro til seg selv. Avdelingen hevdet

at han medisinsk var under kontroll, men at han måtte gjøre sin tjeneste på linje med de andre mannskapene. For sikkerhets skyld ville han ca. 1 mnd. senere bli fremstillet for legenemnd. Slik saken lå an, anmodet imidlertid Ombudsmannen om at han måtte bli fremstillet for legenemnd med en gang. Dette ble gjort. Han ble kjent arbeidsdyktig B og overført til Sivilforsvaret.

En vernepliktig anmodet om Ombudsmannens bistand til å få ordnet opp i sine vanskeligheter som hang sammen med at han ikke ble ferdig med sin militærtjeneste p. g. a. midlertidig udyktighet.

Han var ferdig med sin utdanning våren 1973, men fikk ikke annet enn småjobber frem til våren 1974 da han skulle begynne sin militærtjeneste. Like før fremmøte fikk han isjias og gikk sykmeldt til juni. Han fikk ny innkalling til oktober 1974, men ble sendt hjem første dag p. g. a. ryggglidelse og ble kjent udyktig frem til april 1975. Ved fremmøte da gjorde han tjeneste i 5 dager, men ryggen plaget ham slik at han ble lagt inn på sykestua. Etter 8 dager ble han dimittert og kjent midlertidig udyktig frem til april 1976. Han hadde således gått tre år uten at han ble ferdig med tjenesten og kunne skaffe seg en tilfredsstillende jobb. Etter den siste udyktighetskjennelsen ville det minst gå to år til og situasjonen var nå vanskelig.

Ombudsmannen tok opp saken og pekte på at soldaten med dette hendelsesforløpet nå måtte ha krav på å få endelig beskjed om hvordan det ble med militærtjenesten og at man ikke kunne fortsette med midlertidige udyktighetskjennelser. Ombudsmannen anmodet om at han nå ble fremstillet for legenemnd som måtte ta endelig standpunkt til hans tjenestedyktighet. Dette ble gjort.

En vernepliktigs far anmodet om Ombudsmannens bistand til å få dimittert sønnen som ikke klarte å tilpasse seg militærtjenesten. Sønnen var innesluttet og nervøs. Han hadde vanskelig for å få kontakt, hadde ikke venner, var aldri ute. Han hadde nå begynt militærtjenesten, men fant seg ikke til rette. Han fikk ikke sove, fikk kramper og hadde gått meget ned i vekt. Han hadde ligget på sykestua og hadde fått tabletter, men var ikke blitt noe bedre.

Ombudsmannen kontaktet avdelingen som var klar over hans situasjon. Lege, psykolog, kompanisjef og troppssjef var alle opptatt av å hjelpe ham til rette, og avdelingen ville forsøke en stund til, idet det ville være av stor betydning for den vernepliktige om han kunne gjennomføre tjenesten. Familien ble orientert

om dette. Noen dager senere fikk Ombudsmannen oversendt et brev den vernepliktige hadde sendt sine foreldre. Innholdet var slik at Ombudsmannen fant grunn til å gjøre avdelingen kjent med det. To dager senere ble den vernepliktige kjent udyktig og sendt hjem.

Under en av Nemndas befaringer ble spørsmålet om hensikten med og betydningen av den egenerklæring mannskapene måtte undertegne ved dimisjon. I protokollen fra befaringen ble følgende protokollert om dette:

«Spørsmålet om egenerklæring ved dimisjon ble så reist. Det ble sagt at dimittenter undertegner en erklæring om at vedkommende kjenner seg frisk og ikke har pådratt seg varig mén i tjenesten. Noen undertegner denne erklæringen trass i at de ikke føler seg vel for å unngå å bli sendt på sykehus og få dimisjonen utsatt på grunn av det. Videre var mange redd for at de i og med denne erklæringen hadde fraskrevet seg rett til erstatning for skade oppstått i tjenesten.

Flere etterlyste verdien av denne erklæringen. Den er ikke å oppfatte som at Forsvaret dermed avskriver seg sitt ansvar for skade, og den forteller neppe annet enn hva vedkommende vpl. selv mener ut fra sitt lekmansskjønn om dette.

Oblt. X ønsket å få klarlagt dette fra sentralt hold, f. eks. Forsvarets sanitet.»

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets sanitet. Ombudsmannen gikk ut fra at mannskapene fikk en orientering, men reiste spørsmålet om den orienteringen var god nok.

Forsvarets sanitet svarte slik:

«Forsvaret nytter en blankett nr. 4212, Militær legeundersøkelse av vernepliktige. Blanketten er på fire sider, og gir en oversikt over den vernepliktiges helse ved sesjon, ved innrykk og ved dimisjon.

Et eksemplar av blanketten følger vedlagt.

Blankettens side 4 er reservert opplysninger i forbindelse med legeundersøkelse ved dimittering.

Opplysningene fra den undersøkte er ikke å oppfatte som at Forsvaret fraskriver seg noe ansvar. Hvis den dimitterte skriver at han føler seg frisk, er det en subjektiv vurdering av en legmann, og fratar ham ikke retten til erstatning for skade/sykdom oppstått i den tiden han var inne til tjeneste.

De omhandlede rubrikker er ment å gi den dimitterte anledning til å presisere hvilke skader/sykdommer han mener han har pådratt seg i tjenestetiden, f. eks. hørselskade, vond rygg, høysnue osv.

Da det synes å råde en viss uklarhet med hensyn til betydningen av egenerklæringen, vil FSAN sende ut et rundskriv til de militære legekantorene, slik at avdelingslegene kan orientere mannskapene. Vår orientering vil også bli kunngjort i KtF I.»

Tillitsmannsutvalget ved den avdeling som hadde tatt opp saken ble orientert.

En vernepliktig klaget over at han ikke hadde fått den tannbehandling han mente å ha krav på under tjenesten. Dette hadde ført til at han etter dimisjon hadde måttet få tannbehandling hos sin private tannlege for vel kr. 1 000,—. Vedkommende kommandotannlege hadde samtykket i at det ble utbetalt kr. 300,— til delvis dekning. Dette hang sammen med at det hersket endel uklarhet om hvor mye tannbehandling det hadde vært mulig å gi vedkommende. Videre hadde den militære tannlege brukt mye tid på en spesiell tann som skapte problemer isteden for å fylle andre hull.

Ombudsmannen gjorde klageren oppmerksom på at han ikke hadde noe ubetinget krav på å få reparert tennene under militærtjenesten. Han hadde bare krav på å få gjort det som var mulig med den kapasitet tannlegjetjenesten til enhver tid hadde. På grunn av andre spesielle omstendigheter var han innvilget en stønad på kr. 300,—. Ombudsmannen fant intet å bemerke til denne avgjørelse.

En vernepliktigs far klaget til Ombudsmannen over at han ikke hadde fått utlevert de reglementer han mente å ha krav på i forbindelse med sønnens sykesak under militærtjenesten. Det hadde vært en ganske omfattende korrespondanse med militære myndigheter om saken, men faren mente fortsatt at Forsvaret ikke hadde oppfylt sin opplysningsplikt. Det reglementet faren ville ha var Del A av «Veiledning i bedømmelse av militær tjenstedyktighet».

Ombudsmannen uttalte at Forsvaret hadde plikt til å orientere om bestemmelser som angikk sønnens sykdom og som det ikke var mulig å gjøre seg kjent med på annen måte. Han kunne imidlertid ikke ha krav på å få utlevert hele reglementet. Dette kunne by på praktiske vanskeligheter for myndighetene, og reglementet omfattet mye som overhodet ikke hadde noen betydning for sønnens sak. Faren hadde fått kopi av de aktuelle avsnitt av reglementet og var blitt gjort kjent med de bestemmelser som var anvendt i sønnens sak. Etter Ombudsmannens oppfatning hadde Forsvaret med dette oppfylt sin opplysningsplikt.

Sosiale saker.

Det er behandlet 4 saker samt 1 fra tidligere år. To saker gjelder problemer vernepliktige har fått med sine arbeidsgivere på grunn av sin militærtjeneste. Dette er forhold som for så vidt ligger utenfor Ombudsmannens arbeidsområde. Ombudsmannen har allikevel funnet grunn til å hjelpe de vernepliktige med å få ordnet opp i sine vanskeligheter.

En vernepliktig som påbegynte sin militære førstegangstjeneste i juli 1975 hadde i november 1974 kjøpt seg en innskuddsleilighet i Oslo for kr. 75 000,—. Den vernepliktige studerte i Oslo. Han var ikke gift. Han søkte om å få dekket utgiftene til husleie og denne søknad ble innvilget med kr. 494,— pr. måned. For å finansiere kjøpet av leiligheten hadde han fått et banklån på kr. 75 000,— med sin far som selvskyldnerkausjonist. Han var innvilget utsettelse med avdragene til han var ferdig med militærtjenesten, og søkte om hjelp til betaling av renter på lånet. Renteutgiftene var kr. 590,— pr. mnd. Forsvarets overkommando fant ikke å kunne innvilge søknaden. Hvis søkeren ønsket saken lagt frem for departementet, ble han bedt om å redegjøre for hvorfor han hadde skaffet seg en relativt kostbar leilighet såvidt kort tid før innkallingen til militærtjeneste.

Den vernepliktige opplyste at han først og fremst hadde skaffet seg leiligheten for å ha et sted å bo i studietiden. Han hadde to år igjen av studiene etter at han var ferdig med militærtjenesten. Han var forlovet og hadde tenkt å gifte seg snart. Han hadde også til hensikt å skaffe seg arbeid i Oslo-området når han var ferdig med utdannelsen. Det var derfor nødvendig å skaffe seg en leilighet. Saken ble tatt opp med Forsvarsdepartementet som avslo søknaden. Departementets begrunnelse var at soldatens økonomiske situasjon før innkallingen til militærtjeneste tydet på at han hadde økonomisk støtte fra annet hold og at det var urimelig at Forsvaret skulle overta disse forpliktelser.

Den vernepliktige anmodet om Ombudsmannens bistand til å få departementets avgjørelse endret. Han hevdet at han selv hadde betalt rentene i første halvår 1975. Han hadde et studielån på kr. 6 900,—, han hadde hatt en arbeidsinntekt på kr. 5 866,—. Etter at han hadde betalt renter og avdrag med kr. 5 730,— hadde han hatt kr. 7 000,— å leve for inntil han ble innkalt til tjeneste.

Saken ble tatt opp med Forsvarsdepartementet som fastholdt sin tidligere avgjørelse som var begrunnet med at den vernepliktige hadde hatt støtte fra annet hold og at det var urimelig at Forsvaret skulle overta disse forpliktelser. Ombudsmannen kan slutte seg til denne begrunnelse i de tilfelle hvor det er tale om urimelig høye utgifter for å opprettholde en levestandard utover det vanlige. Det synes imidlertid ikke å være tilfelle i denne saken. Den vernepliktige hadde riktignok skaffet seg en leilighet større og dyrere enn vanlig for studenter, men den var anskaffet ikke bare for studietiden men også med tanke på å sikre sine boligforhold for fremtiden. Det var åpen-

bart at departementet «med støtte fra annet hold» mente at den vernepliktiges far hadde hjulpet ham. Om faren hadde funnet grunn til å støtte sønnen økonomisk i studietiden, kunne man ikke etter Ombudsmannens oppfatning uten videre forlange at faren også skulle yte ham den samme økonomiske støtte i den tiden sønnen utførte pliktig militærtjeneste.

Forsvarets skolevirksomhet.

Det er behandlet 11 saker samt 1 fra tidligere år. En del av disse saker gjelder elever ved forskjellige befalsskoler som dimitteres fra skolen fordi de får for dårlig karakter i faget «Militært forhold».

En elev ved en av Hærens befalsskoler klaget over at han var dimittert fra skolen. Etter å ha vurdert den begrunnelse som ble gitt for dimisjonen, følte han seg urettferdig behandlet og ba om at avgjørelsen måtte bli omgjort. Han sendte gjenpart av sin klage til Ombudsmannen. Han hevdet bl. a. at han ikke hadde vært fraværende i 15 dager som anført. Han hevdet videre at han ikke hadde vært klar over at han hadde vært på prøve.

Saken var behandlet på foreskreven måte. Saken hadde vært behandlet i skolerådet som var sammensatt slik det var bestemt i Skoleplan for Hærens befalsskoler. Det var bl. a. anført følgende om eleven:

«Tilrettevist av skolesjef 17. okt. 1974 (opp-tatt på prøve).

Ble ilagt uniformsplikt til 2. jan. på grunn av sin opptreden på — — —

Eleven viser liten interesse for skolen. Dette merkes best ved at han oppnår meget svake karakterer, spesielt i faget stridsteknikk og felttjeneste. Han har nå gått 15 dager som syk/delvis sykmeldt. Har ikke tro på ham som leder.

Anbefales dimittert.

Er anbefalt av psykolog.

Konklusjon:

Rådet besluttet enstemmig å anbefale at eleven dimitteres fra skolen.»

Fra skolen fikk han følgende svar på sin klage:

«I Deres brev av 25. jan. 1975 har De bedt om at avgjørelsen om dimisjon fra Befalsskolen for Y blir vurdert på nytt.

I den anledning må først anføres at momentet vedrørende 15 dagers fravær ikke har vært tillagt avgjørende vekt fra skolens side i vurderingen som førte til avgjørelse om dimisjon.

Det er den samlede vurdering av holdning og innsats som har vært bestemmende for avgjørelsen.

Fremmøtet for Deres vedkommende ved skolen var 17. sep. 1974, etter aspiranttid ved X og ca. 2 uker etter at elevperioden begynte ved Y.

I løpet av den første måneden markerte De Dem ved enkelte anledninger i negativ retning. For å få et best mulig grunnlag for bedømmelse ble det derfor i ekstraordinært opp-taksråd den 17. okt. 1974 besluttet å gi Dem forlenget prøvetid og tilrettevisning fra Skole-sjefens side.

Videre oppnådde De til dels meget svake karakterer, spesielt i faget stridsteknikk og felttjeneste, men også i instruksjon og ga generelt inntrykk av manglende interesse for skolen.

I den samlede vurdering av Dem er skolen derfor kommet til at De ved Deres tjeneste og militære forhold ikke har avdekket en legning som tilsier at utdannelsen til befalingsmann burde fortsette.

I skoleråd 13. jan. 1975 ble det derfor fattet enstemmig beslutning om å anbefale dimisjon.

En beklager å måtte meddele at skolen ikke finner grunnlag for å omgjøre denne beslutning.»

Ombudsmannen fant ikke at den avgjørelse som var truffet kunne sies å være åpenbart urimelig.

En elev ved et av Hærens sersjantkurser var like før kurset var ferdig frabeordret kurset fordi han hadde for dårlig karakter i faget «Militært forhold». Han klaget over avgjørelsen på formelt grunnlag, idet han hevdet ikke å ha fått de advarsler og den prøvetid han etter gjeldende bestemmelser hadde krav på. De bestemmelser han henviste til kunne etter Ombudsmannens oppfatning ikke anvendes i forbindelse med de karakterer som ble gitt ved kurssets avslutning, idet det på det tids-punkt ikke var mulig å gi ham prøvetid med mulighet for å forbedre seg. Etter at han var frabeordret forelå resultatene fra en teoretisk prøve. Det viste seg at han hadde strøket også i denne prøve. Sammen med tidligere stryk i en prøve ga dette et selvstendig grunnlag for frabeordring.

Saken var behandlet korrekt i henhold til skoleplan for USK-kurser. Avgjørelsen var vurdert både av skolen og Infanteriinspektøren. Ombudsmannen fant ikke avgjørelsen åpenbart urimelig.

En vernepliktig som søkte opptak på en av Forsvarets skoler henledet Ombudsmannens oppmerksomhet på et biografisk spørreskjema hvor han mente at et av spørsmålene måtte komme i konflikt med gjeldende bestemmelser om religionsfrihet.

I det biografiske skjema var det stillt flere spørsmål om søkerens oppvekst. Det spørsmål det var tale om var formulert slik:

- «7. Hvor mye var din oppvekst preget av religiøs påvirkning?
1. Sterkt preget, 2. Noe preget, 3. Lite preget. 4. Ikke preget.»

Det skulle settes kryss ved ett av svarene.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets psykologitjeneste, som bl. a. uttalte dette om hensikten med spørreskjemaet:

«Det biografiske spørreskjema er ikke en psykologisk test, men brukes som hjelpemiddel for de spørsmål en ønsker å ta opp i det psykologiske intervju med den enkelte søker. Spørreskjemaet er som sådan et hjelpemiddel for psykologen i intervjuet, der en ønsker å få en så god kartlegging som mulig av søkerens motivasjon og kvalifikasjoner.»

Om det spørsmål som var stillet av den vernepliktige, uttalte FPT:

«X tar i sitt skriv til Ombudsmannen opp det juridiske aspekt ved spørsmål 7 i spørreskjemaet. Til dette er å si at spørsmålet med hensikt fra FPT's side er formulert slik at det ikke går på den enkeltes personlige religiøse overbevisning, men en klarlegging av religiøs påvirkning i oppveksten. Vi mener dette er den etisk mest riktige formulering, og at FPT har inntatt nødvendig forsiktighet ved denne spørsmålsformulering. Når det gjelder X's spørsmål om religionsfrihet, er FPT av den mening at denne må være absolutt så lenge den religiøse oppfatning ikke er til hinder for å gjøre tjeneste i Forsvaret.»

Ombudsmannen ba også om Feltprostens vurdering av det spørsmål som var reist. Han kunne ikke se at dette spørsmål hadde noen annen karakter enn de øvrige spørsmål i det biografiske spørreskjema.

Ombudsmannen svarte den vernepliktige at det spørsmål saken dreide seg om ikke kunne sies å være i konflikt med gjeldende bestemmelser om religionsfrihet, og at saken ikke foranlediget ytterligere forføyninger fra Ombudsmannens side.

En vernepliktig som var meget opptatt av å komme inn på en bestemt av Forsvarets skoler var ikke kommet inn fordi han på sesjon var kjent Arb.dyktig A. Det var noen tvil og uklarhet om det kunne dispenseres fra kravet til tjenestedyktighet. Han hadde nå påbegynt sin førstegangstjeneste, idet skolen startet først noe senere. Ved fremmøte til tjenesten var han igjen gitt kjennelsen Arb.dyktig A. Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende DK-lege. Den siste kjennelsen ble opphevet, og den vernepliktige ville bli fremstillet for Den faste legemnd i Oslo for endelig bedømmelse.

En vernepliktig som hadde gjennomgått aspirantperioden ved en befalsskole var blitt tatt opp som elev. Han sto meget svakt, og var sammen med noen andre elever i samme stilling innkalt til skolesjefen hvor de fikk kjennskap til sin situasjon. Skolesjefen hadde

samtidig opplyst dem om at de kunne få slutte hvis de ville, og de var i den sammenheng blitt orientert om hvilke muligheter de hadde i forbindelse med avtjeningen av førstegangstjenesten. To dager senere søkte den vernepliktige om å få slutte.

Han hadde senere fått høre at hvis han hadde blitt ved skolen i 92 dager kunne han fått resten av førstegangstjeneste i Heimevernet, og han beklaget at han ikke hadde fått denne opplysning av skolesjefen.

Ombudsmannen svarte ham at han ikke hadde noe ubetinget krav på overføring til Heimevernet og at det ikke syntes å være noen grunn til å bebreide skolesjefen for den orientering han hadde gitt.

Vervet personell.

Det er behandlet to saker i denne gruppe.

En grenader som ikke hadde bestått fagprøven mente han var blitt urettferdig behandlet, idet han ikke hadde fått opplæring i det arbeid han var pålagt i en av de 7 prøver han skulle utføre. Avdelingen han hadde tjenestgjort ved ga en utførlig redegjørelse for den praktiske og teoretiske utdanning grenaderen hadde fått og som fullt ut skulle dekke de krav som stilles til en aspirant som ønsker å fremstille seg for fagprøven. Tidligere hadde 76 aspiranter med den samme utdanning som klageren gjennomgått og bestått fagprøven. Fagprøven utføres ved den militære avdeling, men den bedømmes av en sivil prøvenemnd. Prøvenemndas formann og de faglærere som var inspektører ved prøven, uttalte om klageren at helhetsinntrykket som fagarbeider—praktisk mekaniker var under den standard som regnes som «habil mekaniker». Prøvenemndas avgjørelse var påanket, men anken ble forkastet. Avdelingen opplyste at lærlingeloven hjemler adgang til ny fagprøve når som helst, og klageren ville hvis han ønsket det, få nødvendig veiledning og tilleggsopplæring i det arbeid han ikke besto i sin fagprøve.

Saken synes å være omhyggelig behandlet både av militære og sivile myndigheter, og Ombudsmannen fant ikke at grenaderen hadde noe annet å gjøre enn å fremstille seg for ny fagprøve.

En del vervede i Sjøforsvaret som etter skoleutdanning hadde en 3 års kontrakt som skulle føre frem til telegrafistsertifikat kl. 2, hadde ved en tilleggskontrakt fått forlenget kontraktstiden med 2 mndr. De hevdet at de var dårlig informert om grunnen til dette og at myndighetene ikke hadde gjort det de kunne for å få dem inn på kurs som ville være ferdig innen den opprinnelige kontraktstid var ute. De vervede hevdet at det her var tale om et

kontraktsbrudd. De forlangte erstatning for det tap de var påført ved å komme i lønnet arbeid i handelsflåten 2 mndr. senere enn beregnet.

Undersøkelser i saken viste at kontraktsforlengelsen skyldtes at Sjøforsvarets adgang til å avvikle eksamen var blitt vesentlig redusert etter at ansvaret for eksamensavvikling var overført fra Teledirektoratet til Sjømannsskolerådet. For det kull klagerne tilhørte, førte dette til at de enten måtte forlenge kontrakten 2 mndr. eller gå opp til eksamen tidligere enn det var forutsatt i den opprinnelige kontrakt. Klagerne hadde fått denne valgmulighet og syntes også forøvrig å ha fått den orientering som var nødvendig i den aktuelle situasjon som Sjøforsvaret ikke hadde noe herredømme over.

Ombudsmannen fant ikke at det forelå et kontraktsbrudd eller noe grunnlag for krav om erstatning.

Befalssaker.

Det er behandlet 49 saker samt 26 fra tidligere år, 11 av disse er ikke ferdig behandlet. Avgjørelsen er endret i 10 saker.

Trettifem saker gjelder forbigåelse, ansienitetsspørsmål, beordringer, forhold knyttet til gjeldende befalsordning. De fleste saker gjelder klager fra befal som mener seg urettferdig forbigått. Dette er som nevnt i tidligere beretninger klager det er ytterst vanskelig å ta standpunkt til. Det er imidlertid Ombudsmannens oppfatning at opprykksrådene er et meget samvittighetsfullt arbeid. Opprykksrådene er allsidig sammensatt bl. a. med representanter for befalet og befalsorganisasjonene, og de får seg forelagt alle nødvendige opplysninger om det befal som skal vurderes. Det protokolleres imidlertid lite fra opprykksrådenes møter, og det er i realiteten ikke mulig å ta standpunkt til rådets vurderinger og avgjørelser med mindre en selv har det materiale som opprykksrådet har og følger den samme fremgangsmåte som rådet selv gjør i sine vurderinger. I en del av sakene er det tale om klage over at man er forbigått av en eller flere navngitte kolleger. I slike saker har Ombudsmannen bedt om å få utlånt personellmappene slik de har vært presentert for opprykksrådet for det personell det gjelder. I andre saker har Ombudsmannen bedt om å få utlånt personellmappen for klageren og sistemann som har avansert for om mulig å kunne vurdere om det er begått noen urett mot klageren. I enkelte klager er grunnlaget for klagen at befal fra senere kull, som klageren mener er dårligere kvalifisert, har fått opprykk. Når de kull som vurderes sammen er ferdig vurdert og har fått sine opprykk

overensstemmende med de fastsatte opprykksprosjenter, kan ikke det befal fra disse kull som ikke har fått opprykk uten videre sammenlikne seg med befal i senere kull slik systemet er lagt opp. Som nevnt i tidligere beretninger skaper det problemer for endel av befalet å vite at de er ferdig vurdert i relativt ung alder med det resultat at de i fremtiden ikke har muligheter for ytterligere avansement.

En offiser var opprykksvurdert i tiden 1968—70 uten å få opprykk. Det viste seg senere at det var feil ved hans tjenesteuttalelse, men korrigert tjenesteuttalelse forelå først i juni 1971 etter at han var ferdig vurdert. Da korrigert tjenesteuttalelse ikke forelå hverken i 1969 eller 1970 fant Forsvarsdepartementet at offiseren skulle vurderes på ny mot de offiserer som var rykket opp. Denne vurdering førte imidlertid heller ikke til opprykk. De opplysninger offiseren fikk om den ekstraordinære vurdering ga ikke klar beskjed om hvordan vurderingen var foregått, og det var brukt endel argumenter for å forklare resultatet som offiseren ikke kunne godta. Han anmodet om Ombudsmannens bistand til å få bragt klarhet i saken og vurdert saksbehandlingen og de argumenter som var anført.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende forsvarsgren, men fant at den redegjørelse som ble gitt ikke klart viste at den ekstraordinære vurdering var gjennomført overensstemmende med Forsvarsdepartementets forutsetning. Saken ble derfor også tatt opp med departementet som skrev slik til Ombudsmannen:

«Forsvarsdepartementet viser til Ombudsmannen for Forsvarets brev av 15. mai 1975 i ovennevnte sak og kan bekrefte at den avgjørelse som er truffet er overensstemmende med departementets forutsetninger for den «ekstravurdering» av orlogskaptein X som ble pålagt Sjøforsvarsstaben av departementet i brev av 7. juni 1973.

Hensikten med «ekstravurderingen» var som kjent å fremskaffe grunnlag for vurdering av hvorvidt de mangelfullt utfylte tjenesteuttalelser — som ble fremlagt for opprykksrådene ved 2. og 3. gangs vurdering for opprykk til kommandørkaptein — kunne ha forårsaket en rangering som hadde satt orlogskapteinen utenfor konkurranse om opprykk.

Departementet fant det rimelig ved den tidligere vurdering av saken å ta utgangspunkt i 1. gangs vurderingen av orlogskaptein X. Den gang var hans papirer i orden, og han ble rangert som nr. 12 av ialt 12 rangerte hvorav 6 ble gitt opprykk. Alle disse 6 tilhørte hans eget kull, og opprykksprosent (60 pst.) for kullet ble derved fylt. Det er å merke at 5 offiserer som ble rangert foran X ikke ble gitt opprykk ved denne anledning — og heller ikke senere. En av dem tilhørte hans eget kull, rangert som nr. 11, altså foran X.

I et slikt tilfelle — hvor kullets opprykksprosent er fylt, var og er det praksis at for å kunne konkurrere seg til et opprykksnummer fra andre kull må det foreligge en markert avansementsmessig skjevhet. Dette vil si at vedkommende må ha bedre skikkethetskarakter enn befal fra andre kull som får opprykk.

Ved den «ekstraordinære» vurdering ble X rangert foran en offiser (fra et yngre kull) som ble gitt opprykk i 1971. De hadde samme skikkethetskarakter. Sammenholdt med resultatet fra 1. gangs vurderingen av X fant verken Generalinspektøren for Sjøforsvaret eller departementet grunnlag for å innstille ham for opprykk.

Foranlediget av Ombudsmannen for Forsvarets henvendelse har departementet igjen gått igjennom saken og saksbehandlingen. En ser det som maktpåliggende i saker av denne art å yte rettferdighet såvel overfor vedkommende offiser som overfor de av hans kolleger han er vurdert sammen med. Mangler/feil i papirene må verken føre til at vedkommende «tjener» eller «taper» på det når mangelen/feilen rettes opp.

En har funnet grunn til å be Generalinspektøren for Sjøforsvaret se på saken på ny, og i vedlagte notat av 7. juli 1975 har han utdypet sitt syn.

Departementet mener å kunne konstatere at saksbehandlingen har vært betryggende og at det har vært foretatt en samvittighetsfull vurdering av orlogskaptein X i forbindelse med opprykk til kommandørkaptein.

Departementet er av den oppfatning at mangelen i hans papirer ved opprykksvurderingene i 1969 og 1970 ikke har hatt noen betydning for sluttresultatet, og en kan derfor ikke se at det er begått noen urett overfor orlogskaptein X.»

På bakgrunn av denne redegjørelse og kjennskapet til behandlingen av opprykksaker i alminnelighet, uttalte Ombudsmannen at det ikke syntes å være noe å bemerke til behandlingen og avgjørelsen i saken.

En offiser som var vurdert for opprykk uten å få det, anmodet Ombudsmannen om å vurdere nærmere den praksis som ble fulgt ved at flere årskull ble vurdert sammen. Han hevdet at dette forrykket det innbyrdes konkurranseforhold slik at opprykkene ble fordelt ujevnt på kullene, enkelte kull kunne få 100 pst. opprykk, mens andre ikke fikk avansement i det hele tatt slik det var tilfelle med det kull han tilhørte.

Saken ble tatt opp med vedkommende forsvarsgren som redegjorde for gjeldende bestemmelser:

«Hvert årskull skal normalvurderes 3 ganger. Senest etter tredje opprykksbehandling skal hvert årskull ha fått det opprykk til den høyere grad som er angitt i tabellene nedenfor. Opprykksprosentene er i tabellene angitt som ca. 60 pst., ca. 65 pst., 25—30 pst. osv. og prosentene skal ikke nødvendigvis gjøres gjeldende for det enkelte kull, men være tilnærmet

den fastlagte, for f. eks. 3—5 påfølgende kull. Begrepet ca. kan ikke bøyes ut over det rimelige, 5 pst. avvik på begge sider av det oppgitte prosenttall bør være maksimum for det enkelte kull i avansementskretsen. For små årskull kan prosentsatsen ikke anvendes direkte, men må tillempe i det enkelte tilfelle.

Antall opprykk beregnes på bakgrunn av antall beordringsbefal i aktiv tjeneste fra vedkommende årskull, inkludert befal som er permittert uten lønn.

Befal som etter søknad er innvilget avskjed — med eller uten redusert lønn — skal ikke vurderes for, eller innstilles for opprykk.»

Det ble deretter redegjort for de kull denne saken gjaldt. Det viste seg bl. a. at klageren var alene i sitt årskull.

Forsvarsgrenen avsluttet sin redegjørelse slik:

«På den annen side er det uten videre klart at på det gradsnivå som her behandles, blir utslagene i såvel positiv som negativ retning vesentlig større for «kull» på 1—2 offiserer med opprykk 25—30 pst. enn for kull på størrelsesorden 10—20 med opprykk 60 pst. For et «kull» på 1 offiser finnes det således bare to muligheter — 0 eller 100 pst. opprykk — uansett normal opprykksprosent.»

Forsvarsgrenens redegjørelse førte til en del kommentarer fra klagerens side. Disse ble på ny forelagt forsvarsgrenen som svarte slik:

«Det kan ikke sees at orlogskapteinens brev inneholder nye momenter. Tvert imot synes uthevelsen av behandlingsmåten for små kull nettopp å understreke det som SST la frem i sitt brev av 24. jan. 1975. En tillempling av prosentsatsen i hvert enkelt tilfelle må for «kull» av en mann bety enten 0 eller 100 pst. opprykk. Regelen kan ikke tolkes dit hen at alle slike «kull» skal ha 100 pst. opprykk.»

Ombudsmannen fant intet å bemerke til forsvarsgrenens redegjørelse og meddelte dette til klageren som deretter klaget på Ombudsmannens saksbehandling, spesielt at saken ikke var forelagt for Forsvarsdepartementet. Ombudsmannen skrev slik til klageren:

«Jeg viser til Deres telefonsamtale med kontorsjefen hvor De ga uttrykk for misnøye med Ombudsmannens saksbehandling. Såvidt jeg har forstått kontorsjefen var begrunnelsen for Deres syn at saken ikke var forelagt Forsvarsdepartementet.

I den instruks som er vedtatt av Stortinget for Ombudsmannens virksomhet er det intet sagt om saksbehandlingen, bortsett fra at det er forutsatt at Ombudsmannen kan ta en sak opp med hvilken som helst myndighet i Forsvaret. Hvis Ombudsmannen får et svar hvor det tas et standpunkt som Ombudsmannen ut fra sine forutsetninger ikke kan dele, er det vanlig praksis å ta saken opp med høyere myndighet, i siste omgang FD.

I Deres tilfelle ble det klaget på SST's anvendelse av opprykksreglene og det var naturlig å ta saken opp med SST. SST ga et svar

som stort sett stemmer med min oppfatning av reglene og den måte reglene må praktiseres på. Såvidt jeg har forstått har det aldri vært meningen at reglene om opprykksprosent skulle følges slavisk, man har åpnet for avvik begge veier og man har åpnet for en viss gjennomsnittlig vurdering av flere kull. Denne praktisering av reglene anvendt på Deres og de nærmeste kull har da såvidt jeg forstår gitt et resultat som ikke er i strid med reglene. Jeg vil i denne sammenheng gjerne ta med en uttalelse fra befalsordningsutvalgets innstilling forsåvidt angår utvalgets vurdering av dette forhold:

«Utvalget mener det er av vesentlig betydning at administrasjonen er restriktiv i anvendelsen av de fastlagte opprykksprosenter. Dersom man gjennom flere år benytter høyere opprykksprosenter enn den befalsordningen til en hver tid gir hjemmel for vil dette medføre en uheldig og utilsiktet gradstruktur i yrkesbefalskorpset.»

På denne bakgrunn fant jeg intet grunnlag for å forelegge saken for FD.

Jeg har i dag tatt saken opp med departementet allikevel, og har oversendt Deres to skriv og SST's svar med anmodning om departementets uttalelse.»

Saken ble deretter forelagt Forsvarsdepartementet som intet hadde å bemerke til Sjøforsvarsstabens praktisering av gjeldende opprykksregler.

En offiser som hadde gått over til beordringssystemet hadde sendt sin erklæring om overgang så sent at han ble registrert etter den frist som var satt for at han skulle bli vurdert som beordringsbefal ved årets opprykksvurdering. Dette hadde han ikke fått melding om. Han var nå i den situasjon at han ikke kunne få opprykk hverken som søknads- eller beordringsbefal. For å finne en løsning på dette søkte han om å bli tilbakeført som søknadsbefal, men dette ble avslått. Av forsvarsgrenen ble han foreslått til en spesiell stilling hvor han ville fått opprykk. Dette samtykket imidlertid ikke Forsvarsdepartementet i. Gjennom sin organisasjon, som hadde drøftet saken med Ombudsmannen, ba han om at Ombudsmannen måtte se nærmere på saken.

Ombudsmannen skrev slik til departementet:

«Major X har, gjennom sin forening, anmodet om Ombudsmannens bistand idet han mener seg urettferdig og urimelig behandlet. Jeg har i den sammenheng fått oversendt den korrespondanse han og foreningen har hatt med Luftforsvarsstabens og Forsvaredepartementet.

Major X sto på søknadssystemet inntil 1. aug. 1970 da han ble registrert som beordringsbefal. Han ble vurdert for opprykk til oberstløytnant i 1968—69—70 med dette resultat:

- 1968 — vurdert 34 majorer, rangert 10, major X nr. 3.
 1969 — vurdert 11 majorer, rangert 8, major X nr. 2.
 1970 — vurdert 7 majorer, rangert 4, major X nr. 1.

Det er opplyst at 88,8 pst. av hans årskull er gitt opprykk til oberstløytnant. Det kan således ikke herske tvil om at han som beordringsbefal for lengst ville fått opprykk til oberstløytnant.

Som nevnt ble han registrert som beordringsbefal fra 1. aug. 1970. Vurderingen dette året fant sted flere måneder senere, og Generalinspektørens innstilling til FD er datert den 11. des. 1970. Det er her uttalt om X:

«Major X var pr. 1/6-1970 registrert som søknadsbefal. Søknadsbefalet forutsettes å konkurrere om stillinger som kan gi mulighet for avansement og vil bli vurdert i slik forbindelse. Sjefen for Luftforsvaret anser det derfor for nærværende ikke aktuelt å ta standpunkt til eventuell rangering av dette befall med henblikk på senere avansement.»

Jeg forstår det slik at major X ikke er gitt opprykk til oberstløytnant ved denne siste gangs vurdering fordi han ikke var registrert som beordringsbefal den 1. juni samme år, men først fra 1. august. Jeg er klar over at det i bestemmelsene er satt en frist til 1. juni. Denne bestemmelse er det imidlertid gitt dispensasjon fra i andre tilfelle. Jeg viser i den sammenheng til skriv av 8. juni 1971 fra HST til lt. Y hvor det er uttalt at man kan gi utsettelse med fristen 1. juni til å gå over på beordringssystemet og allikevel bli vurdert som beordringsbefal samme år.

Dette burde vært gjort også i X's tilfelle, idet årets vurdering fant sted på et langt senere tidspunkt. X opplyser selv at det skyldes en misforståelse at meldingen kom for sent. Major X gikk selvsagt over til beordringssystemet for å få opprykk til oberstløytnant, han gjorde dette foran 3. gangs vurdering. Han ble rangert som nr. 1 og ville fått opprykk om det ikke var lagt avgjørende vekt på formalia. Nå står han i den situasjon at han er ferdig vurdert og at overgangen faktisk bare påfører ham beordringssystemets ulemper uten noen mulighet til å få noen av systemets fordeler. Samtidig er han vel fratatt mulighetene for opprykk som søknadsbefal. Dette er en følge av LST's strenge håndhevelse av overgangsfristen. Dette kunne ikke major X forutse og han burde av LST vært gjort oppmerksom på følgene når overgangsfristen ble håndhevet så strengt. Major X har senere søkt om tilbakeføring til søknadssystemet. Søknaden er anbefalt av LST, men avslått av departementet. Hensett til omstendighetene er dette avslaget etter min oppfatning åpenbart urimelig. Han må i alle fall ha krav på å bli tilbakeført til søknadssystemet.

LST har i innstilling til FD av 17. januar 1972 innstilt X til stillingen som sjef for — — med opprykk til oberstløytnant og har gitt en meget solid begrunnelse for sin innstilling. Departementet har ikke funnet å kunne godta LST's forslag som ville innebære at man hadde funnet en tilfredsstillende løsning på saken.

Situasjonen i dag er derfor at en av kullets beste offiserer rangert henholdsvis som

nr. 3—2—1 ved de normale vurderinger, ikke får opprykk. Samtidig har han mistet de fordeler både søknadssystemet og beordringssystemet er ment å gi ham. Dette må etter min oppfatning representere en så åpenbar skjevhet at det er nødvendig å gjøre noe med det.

Jeg tør be om departementets uttalelse.»

En tid senere ble klageren gitt opprykk til oberstløytnant.

I beretningen for i fjor redegjorde Ombudsmannen for en sak tatt opp med bl. a. Ombudsmannen av aksjonskomiteén for krets II/T befall, hvor det var pekt på de urimelige avansementsregler som er gjort gjeldende for befall med ingeniørutdannelse.

Dette er et spørsmål som Forsvarsdepartementet senere har vært opptatt av sammen med en vurdering av de andre avansementskretsene med sikte på, i samarbeid med befalsorganisasjonene, å finne frem til en tilfredsstillende helhetsløsning på avansementsforholdene. Dette arbeid er nå kommet så langt at departementet tar sikte på å legge saken frem for Stortinget i 1976.

En vernepliktig sersjant som gikk på lærerskolen annet år hadde søkt om utsettelse med en repetisjonsøvelse. Han hadde fått avslått søknaden. Han anmodet om Ombudsmannens bistand, idet han hevdet at han ville tape et skoleår og dessuten studielån. Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende lærerskole som mente at klagerens fremstilling var misvisende. Skolen bekreftet imidlertid at 1 måneds fravær ville skape store vanskeligheter for klageren. På dette grunnlag tok Ombudsmannen saken opp med klagerens avdeling som etter fornyet vurdering fant å kunne innvilge søknaden om utsettelse.

En vernepliktig fenrik innkalt til repetisjonsøvelse reiste spørsmålet om hvor mange repetisjonsøvelser hans plikttjeneste omfattet. Han hadde gjennomført 5 lange repetisjonsøvelser med forkurs og mente at han dermed var ferdig med sin tjeneste.

Nærmere undersøkelser i saken viste at han hadde gått på befalsskolen i 1954/55 med 4 mndr. etterfølgende plikttjeneste. Etter gjeldende bestemmelser skal vernepliktig befall utdannet i årene 1954—64 følge sin årsklasse når det gjelder tjeneste. Han kunne således ikke pålegges mer enn 5 lange repetisjonsøvelser slik at innkallingen ble trukket tilbake.

En kaptein hadde søkt avskjed på redusert lønn, men fått sin søknad avslått. Ifølge kravene fra 1974 var det forutsatt 6 år igjen til

aldersgrense for befal uten krigstjeneste og 8 år for befal med krigstjeneste. Klageren fant det betenkelig at man i relasjon til bestemmelsene om avskjed på redusert lønn skjeldnet mellom befal med og uten krigstjeneste. Etter hans oppfatning burde alderen alene være avgjørende. På dette grunnlag ba han Ombudsmannen vurdere om det kunne være grunnlag for fornyet vurdering av hans søknad.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarsdepartementet som uttalte følgende:

«Ombudsmannen for Forsvaret har i refererte skriv bedt om å bli gjort kjent med departementets begrunnelse for de krav til resterende tjenestetid på henholdsvis 6 og 8 år som praktiseres i forbindelse med vurderinger av søknader om avskjed på redusert lønn.

Bestemmelsene om avskjed med redusert lønn som fremgår av TFF kl. 5 G II ble vedtatt av Stortinget 13. juni 1966. Det fremgår av vedtaket at det er Forsvarsdepartementet som i hvert enkelt tilfelle avgjør om søknad om avskjed med redusert lønn skal innvilges.

Det er således på det rene at departementet kan regulere avgangen bl. a. ved å fastsette nærmere kriterier for slik avskjed.

Ved fastsettelsen av de alderskriterier som nå praktiseres, har en vurdert personellsituasjonen i Forsvaret og tatt hensyn til at avgangen av befal må stå i rimelig forhold til rekrutteringen av yngre befal.

Det vises i denne forbindelse til Stortingsmelding nr. 9 (1973—74) «Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet i tiden 1974—78» kapittel VII pkt. 2 «Personell».

Kaptein X har i sitt skriv også gitt uttrykk for betenkelighet når det i kriteriene skjelles mellom befal med og uten krigstjeneste. Departementet kan ikke se noe urimelig i at befal med krigstjeneste gis denne fordel. Det kunne snarere være grunn til å utvide kriteriet for krigsbefal med det kjennskap en nå har til de medisinske problemer som denne kategori personell kan få som følge av sin krigstjeneste.

Tjeneste i hjemmestyrkene vil av departementet bli vurdert som angitt i Stortingsprp. nr. 132 (1969—70) «Om lønnsopprykk og avansement for befal med krigstjeneste» hvorav bl. a. fremgår:

Med krigstjeneste forstås i første rekke deltakelse i de væpnede styrker utenlands. I spesielle tilfelle kan også tjeneste kun i Heimestyrkene regnes med. I slike tilfelle forutsettes deltakelsen å være ved oppsatt avdeling eller av særlig aktiv karakter, og den må være tilfredsstillende dokumentert.

På forespørsel til Luftforsvarsstaben har departementet fått opplyst at en der ikke har registrert at kaptein X har tjeneste i hjemmestyrkene.

Når kapteinen anfører at han vil fremme ny søknad om avskjed med redusert lønn inneværende år, bør han sørge for å få denne eventuelle tjeneste i hjemmestyrkene behørig dokumentert.»

Ombudsmannen fant ikke at klagerens innvendinger kunne gi grunnlag for fornyet behandling av søknaden.

En offiser som hadde tjenestefri utenfor nummer ble tilbudt en offisersstilling ved en spesialstab. Staben hadde på dette tidspunkt bruk for ham. Han skulle få bruke en del av tjenestetiden til å gjøre ferdig sine studier, for dette skulle det fastsettes en plikttjeneste. Det var en forutsetning at plikttjenesten skulle avtjenes ved nevnte spesialstab. Senere ble imidlertid offiseren beordret til tjeneste som kompanisjef ved en avdeling i Nord-Norge. Offiseren fant denne beordring i strid med forutsetningene for hans tjeneste i spesialstaben.

Hærstaben og Forsvarsdepartementet fant imidlertid at beordringen var i orden. Hærstaben hevdet at den ikke kjente til at plikttjenesten skulle avtjenes på en måte som skulle være i strid med tjenesteplanene. Hærstaben fant det også urimelig at vedkommende offiser skulle bli fritatt for den obligatoriske tjeneste som alt befal måtte ha for å kvalifisere seg til tjeneste i Hæren. Departementet hevdet at offiseren hadde misforstått den inngåtte avtale og at han måtte følge de gjeldende tjenesteplaner.

Offiseren fant denne avgjørelse urimelig og anmodet om Ombudsmannens bistand. Etter Ombudsmannens oppfatning måtte det være på det rene at den plikttjeneste vedkommende skulle avtjene skulle avtjenes ved den spesialstab hvor han hadde hatt den tjenestefrihet som resulterte i plikttjenesten. Det var forøvrig bekreftet av spesialstaben at avtalen var slik å forstå. Hærstaben hadde også hevdet at avtalen var inngått av en myndighet som ikke var personellforvaltende slik at avtalen av den grunn måtte være ugyldig. Etter Ombudsmannens oppfatning hadde imidlertid offiseren all grunn til å tro at avtalen var klarert med Hærstaben, at dette ikke var gjort kunne ikke gå ut over ham. Hærstaben og departementets argumenter om at det ville være urimelig overfor andre offiserer om han ble fritatt for obligatorisk tjeneste fant ikke Ombudsmannen burde tillegges vesentlig vekt. Det at offiseren ikke fulgte tjenestemønsteret ville gå ut over ham selv i neste omgang når det ble tale om avansement, forøvrig hadde offiseren allerede forlatt det vanlige tjenestemønster. På denne bakgrunn ba Ombudsmannen departementet vurdere saken på ny.

Formelt sett ble beordringen opprettholdt. Det ble ikke tatt endelig standpunkt til hvordan plikttjenesten skulle avtjenes. Dette spørsmål ble holdt åpent inntil det var klarlagt om vedkommende offiser ville få en stilling ved en av Forsvarets skoler som han var søker til.

En stabssersjant i Luftforsvaret klaget over sin ansiennitetsfastsettelse. Han ble tjenestepliktig sersjant i 1953. Etter ett års plikt-

tjeneste gikk han som engasjert teknisk sersjant frem til februar 1958. Ved ansiennitetsfastsettelsen hadde han ikke fått medregnet sin tjeneste fra 1953. Dette hang sammen med en bestemmelse som ble gitt i 1955 hvor det ble bestemt at bare de som ble fast ansatt innen 1. januar 1956 ville få godkjent den tid de tidligere hadde vært engasjert eller vervet. Sersjanten fant ikke denne bestemmelse juridisk holdbar, idet tjenestemenn vanligvis fikk opptjene ansiennitet enten de var faste eller midlertidig ansatte. Han ville prøve dette spørsmål for domstolene, men anmodet først om Ombudsmannens bistand.

Saken ble tatt opp med Luftforsvarsstaben som uttalte:

«Luftforsvarsstaben viser til Ombudsmannens skriv av 2. april 1975 vedrørende ovennevnte sak.

Stabssersjant X har grunnansiennitet fra 28. november 1953 og fylte de formelle utdannelsesmessige krav for yrkestilsetning fra samme dato. Etter avtjent plikttjeneste var han engasjert som sersjant frem til 31. januar 1958.

I henhold til BFV 190-1 av 26. januar 1955, som bl. a. omhandler Forsvarsdepartementets midlertidige avansements- og ansiennitetsregler, ville sersjantbefal få godskrevet den tid de hadde vært engasjert (vervet) dersom de ble tilsatt fast eller på åremål innen 1. januar 1956.

Han søkte imidlertid om fast tilsetning først 17. januar 1958 og ble på bakgrunn av denne søknad fast tilsatt som sersjant fra 1. februar 1958. Hans konkurranseansiennitet ble derved etter dagjeldende regler lik dato for yrkestilsetning.

I skriv av 21. juli 1966 anket stabssersjanten sin ansiennitetsplassering inn for Aalborgutvalget. Stabssersjanten anførte i sin anke at han ikke var gjort kjent med ansiennitetsreglene nevnt i BFV 190-1 av 338 skvadronen hvor han tjenestegjorde på daværende tidspunkt.

Utvalget fant ikke å kunne ta påstanden til følge, da nevnte BFV ble gjort kjent ved en henvisning på Y flystasjons dagsordre den 16. februar 1955. Utvalget fant således ikke grunnlag for å endre hans konkurranseansiennitet.

I samsvar med de regler om ansiennitetsjustering som Forsvarsdepartementet og de berørte befalsorganisasjonene ble enig om i mai 1972, ble stabssersjant X's konkurranseansiennitet justert til 1. juli 1957 etter pkt. 76 i «Orientering om den nye befalsordning i Forsvaret» som tilsier opprykk til stabssersjant etter 14 års tjeneste som befal.

I skriv av 18. september 1972 anket stabssersjanten denne avgjørelse inn for «Ankenemnda for justering av ansiennitet for Luftforsvarets personell i avansementskrets III».

Ankenemnda fant ikke å kunne imøtekomme stabssersjantens anke.

I skriv av 4. juni 1973 til Luftforsvarsstaben godkjente Forsvarsdepartementet ankenemndas innstilling og uttalte bl. a. følgende:

«Idet Forsvarsdepartementet viser til protokollens pkt. 4, vil departementet under-

streke at nærværende tiltak er forutsatt å representere den siste justering av ansiennitetslisten i relasjon til Aalborgutvalgets ansiennitetsfastsettelse.

Ankeutvalget representerer en voldgiftsavgjørelse som heretter ikke kan appelleres. Dette gjelder selv om det skulle kunne påvises urettferdigheter eller feil i utvalgets skjønn, eller eventuelle nye dokumentasjoner m. v. kan fremskaffes idet siste frist er å anse som utløpt.»

Stabssersjant X ble meddelt ankenemndas avgjørelse i LST's skriv av 26. juni 1973.»

Ombudsmannen pekte på at de regler som var fulgt ved fastsettelsen av ansiennitet for det omhandlede personell var gitt i samråd med befalets organisasjoner. Ombudsmannen bekreftet at klageren var behandlet overensstemmende med gjeldende regler, og at Ombudsmannen intet kunne gjøre for å få endret avgjørelsen. Det syntes ikke å være noen annen utvei for klageren enn å få de spørsmål han hadde reist rettslig vurdert.

Tillitsmannsutvalget ved et HV-område reiste spørsmålet om hvordan pliktene til kurs for HV-befal og spesialister skulle forstås i relasjon til bestemmelsene om total 19 mndr.s tjeneste i forsvarsgren og HV. Spørsmålet var tidligere reist, og det var gitt forskjellige tolkninger av gjeldende bestemmelser.

Ombudsmannen uttalte at det syntes å være helt på det rene at tjeneste etter HV-lovens § 12 skal komme i tillegg til den ordinære tjeneste på 19 mndr. Ombudsmannen gjorde tillitsmannsutvalget kjent med følgende skriv om spørsmålet fra Generalinspektøren for Heimevernet av 25. okt. 1967:

«I anledning av et spørsmål fra en HV-mann om spesialopplæring i Heimevernet regnes med i den samlede tjeneste i Forsvaret, har Forsvarsdepartementet skrevet slik til vedkommende HV-mann med gjenpart til Generalinspektøren for Heimevernet:

«Forsvarsdepartementet viser til Deres brev av 5. oktober 1967 hvor De ber opplyst om spesialopplæring i Heimevernet regnes med i den samlede tjenesteplikt i Forsvaret som er fastlagt av Stortinget til 19 måneder.

I den anledning kan departementet opplyse at dette spørsmål er omtalt to ganger i Budsjettproposisjonen.

I St. prp. nr. 1 (1966—67) side 14, v. spalte uttaler Forsvarsdepartementet:

«Departementet er lite stemt for å pålegge det personell som har utført 18 måneders førstegangstjeneste ytterligere tjenesteplikt utover de 19 måneders ordinære tjeneste som gjeldende bestemmelser tillater. I tillegg kommer at befal og spesialister er pliktige til å ta slik opplæring som Heimevernsloven fastsetter, nemlig 14 dager over perioder à 3 år.»

I St. prp. nr. 1 (1967—68) side 70, v. spalte er dette gjentatt slik:

«Tjenestetiden i Heimevernet er forutsatt bli av samme varighet som fastlagt for terminen 1967. Innen rammen av en maksimal samlet tjenesteplikt i forsvarsgrenene og Heimevernet på 19 måneder er den årlige tjenesteplikt satt inntil 50 timers fritidsøvinger eller inntil 6 dagers sammenhengende øvinger eller en kombinasjon av disse pr. år. I tillegg kommer befals- og spesialistopplæring med inntil 14 dager hvert 3. år.»

Som det fremgår av dette har det vært departementets forutsetning ved fastsettelsen av den maksimale tjenestepliktsgrense på 19 måneder at befals- og spesialistkurs av 14 dagers varighet hvert 3. år skulle komme i tillegg.

Stortinget har ikke gjort noen meknader til dette forbehold.»

Hvilket meddeles.»

En vernepliktig feltprest var blitt syk etter kort tids tjeneste og ble sykmeldt inntil videre. Han hadde fått lønn for juni og juli, men hadde så fått beskjed om at det skulle vurderes nærmere om han skulle ha sykepenger eller militær trygd. Senere hadde han ikke hørt noe og i september anmodet han om Ombudsmannens bistand idet han hadde det vanskelig økonomisk.

Saken ble tatt opp med Forsvarets sanitet som opplyste at det var hjemmel for utbetaling av sykkelønn i inntil ett år. Denne kunne utbetales så snart de nødvendige attester ble sendt inn. Nødvendige attester ble skaffet til veie og saken ordnet tilfredsstillende.

En offiser som var beordret til tjeneste utenfor Oslo hadde problemer med å få fremleiet sin aksjeleilighet. Han hadde fra 1972 søkt om slik tillatelse for ett år ad gangen. I 1973 vedtok styret at det bare skulle tillates fremleie i inntil 3 år, et vedtak som ble godkjent av generalforsamlingen. I 1975 fikk så offiseren avslått to søknader om ytterligere fremleie, og selskapets forretningsfører antok det var nødvendig for offiseren å selge leiligheten. Offiseren ba i den sammenheng om Ombudsmannens bistand.

En slik sak ligger utenfor Ombudsmannens arbeidsområde, men en fant grunn til å gjøre boligselskapet kjent med de spesielle problemer befalet har på grunn av beordringssystemet. Ombudsmannen skrev slik til selskapet:

«Ovennevnte har i brev av 10. okt. d.å. henvendt seg til Ombudsmannen i anledning av at han har fått avslag på søknad om fortsatt tillatelse til fremleie av sin leilighet i X Byggeselskap II A/S. Avslag er meddelt ham i brev av 8. juli og 16. september i år. Styret

begrunner avslaget med henvisning til enstemmig beslutning på generalforsamling om retningslinjer ved tillatelse til fremleie.

Ombudsmannen forstår godt at det kan være gode motiver for et styre til å ta et prinsipielt standpunkt til begrepet fremleietid. Befal i Forsvaret er imidlertid på det såkalte beordringssystemet og blir beordret til nytt tjenestested for en periode av 3—5 år. Løytnant Y ble beordret i 1972 fra — — — til — — — for en slik periode.

Ombudsmannen ønsker for ordens skyld å gjøre oppmerksom på at spørsmålet om utvidet fremleietid for en rekke tjenestemenn, bl. a. i Forsvaret og i utenriksetaten, ble tatt opp i Stortinget i 1969, og den 13. okt. 1969 henvendte Kommunal- og arbeidsdepartementet seg til bl. a. Norske Boligbyggelags Landsforbund og Husbanken med anbefaling om normal fremleietid på 5 år med mulighet for utvidelse på inntil 6—7 år sammenhengende for disse tjenestemenn. Husbanken har for sitt vedkommende tatt konsekvensen herav, og i en konkret sak bl. a. uttalt i brev av 20. juli 1971:

«Fra høsten 1969 ble det gjennomført en liberalisering i Husbankens praksis ved samtykke til fremleie av leiligheter i borettslag. I følge gjeldende praksis er det regulert at befal som beordres til stilling utenom bosted gis adgang til å fremleie sin leilighet i inntil 5 år, og Husbanken motsetter seg ikke at styret i det enkelte borettslag på egen hånd samtykker i fremleie for hele perioden under ett.

Dersom en befalsmann blir gjenstand for ny beordring ved utløpet av første beordringsperiode, er Husbanken villig til å vurdere søknad om adgang til fortsatt fremleie såfremt styret i borettslaget samtykker.»

Det er således fra fagdepartementet for boliger og fra Husbankens side klart gitt uttrykk for at disse ikke har noe å bemerke til en normal fremleietid for bl. a. befal på 5 år. På grunn av beordringssystemet har befal særlige problemer med å skaffe seg egen bolig. Det vil derfor være ekstra beklagelig at en befalingsmann p. g. a. den tjeneste samfunnet pålegger ham, får problemer med å beholde den bolig det har lyktes ham å få tak i.

Som det fremgår av foranstående, vil det i noen tilfelle være behov for fremleie ut over tre år. En antar at det for X Byggeselskap II A/S bare vil være spørsmål om noen meget få tilfelle.

Ombudsmannen tillater seg derfor å be Dem ta opp spørsmålet om å gjøre unntak i slike tilfelle, forøvrig etter samme retningslinjer som Kommunaldepartementet og Husbanken har godkjent, og konkret slik at løytnant Y får godkjennelse på fortsatt fremleie for ett å to år.»

Byggeselskapets forretningsfører svarte slik:

«Jeg har mottatt Deres skrivelse av 20/10 d. å.

Grunnlaget for styrets behandling av søknader om fremleie er å finne i generalforsamlings beslutning av 11/4 1973 hvor følgende er protokollert:

- «a) Styret har anledning til å meddele en aksjonær rett til fremleie av sin leilighet til en person som på forhånd er godkjent av styret.
- b) Fremleie gis aldri for mer enn et år ad gangen.
- c) Ved fornyet søknad gis tillatelse for ytterligere fremleie i et år. Sådan tillatelse bør ikke gis mer enn 2 ganger, således at fremleieforholdet ikke overstiger 3 år.
- d) Har en aksjonær fremleiet sin leilighet for en periode bør styret ikke samtykke i ny fremleie før aksjonæren har bodd i leiligheten like lenge som fremleieperioden varte.»

Grunnen til at man har innført begrensninger av fremleierett for aksjonærer er bl. a. gjeldende skatteregler. Boligselskaper skattes på en gunstig måte, og denne beskatningsform bortfaller i tilfelle mer enn 15 pst. av leilighetene i et bygg bebos av folk som ikke er aksjonærer. Det er stadig press på styret om fremleietillatelse, og når en meddelt fremleietillatelse skal løpe gjennom flere år, vil den sperre adgangen for andre som kan ha et legitimt behov for å fremleie sin leilighet.

Styret har påny behandlet Y's søknad og har under tvil godkjent fremleie for et år til frem til 1. november 1976.

Styret er selvsagt ubundet av de sammenligninger De anfører vedrørende Norsk Boligbyggelags forbund og Husbankens håndtering av tilsvarende saker.

Et forhold som også har gjort at styret har vært og er tilbakeholdende til Y's søknad er at han har gitt uttrykk for at det er tvilsomt om han overhodet kommer til å flytte tilbake til leiligheten.

Jeg har sendt gjenpart av nærværende skrivelse til løytnant Y og bedt ham eventuelt sende inn søknad om godkjennelse av ny leieboer for en periode frem til 1. november 1976.»

En offiser hadde søkt om tildeling av en leilighet hvor innstilling om fordeling skulle foretas av bolignemnda i det boområdet han tilhørte. Han var eneste søker, for så vidt skulle tildelingen være grei. Vedkommende DK hadde imidlertid bestemt at flere boområder skulle sees i sammenheng slik at offiserer fra andre avdelinger etter dette også kunne være aktuelle. Denne ordning var imidlertid i strid med en tidligere bestemt ordning fra Forsvarsdepartementet. Den uklarhet som oppsto hadde ført til at leiligheten hadde blitt stående tom i 4 mndr. Saken var tatt opp med departementet, men den offiser som mente seg berettiget til leiligheten ba om Ombudsmannens bistand.

Ombudsmannen tok saken opp med departementet og ba om at saken måtte bli behandlet så raskt som mulig. Departementet uttalte at den tidligere ordning måtte praktiseres inntil det var tatt standpunkt til om det skulle opprettes en felles bolignemnd for de boligområder det er naturlig å se i sammenheng. Etter

denne avgjørelse ville leiligheten bli tildelt klageren.

En offiser hadde ikke fått godtatt sin selvangivelse for 1972. Uenigheten mellom ham og likningsmyndighetene skyldtes forståelsen av hva et tilstått utenlandstillegg egentlig skulle dekke. Offiseren hevdet at likningsvesenet, uavhengig av skattefritt utenlandstillegg, måtte godkjenne til fradrag de utgifter som var en følge av utenlandsoppholdet, som f. eks. merutgifter ved å bo utenfor hjemmet samt reiseutgifter ved besøk i hjemmet fordi familien var blitt igjen i Norge. Likningsmyndighetene hevdet at slike utgifter skulle dekkes av dette tillegget. Offiseren anmodet om Ombudsmannens assistanse, idet han gikk ut fra at dette var en sak som kunne få konsekvenser for andre offiserer, og fordi han regnet med at dette var et spørsmål som ble avgjort ulikt i de forskjellige kommuner. For om mulig å få bragt klarhet i hvordan utenlandstillegget skulle betraktes i relasjon til de forskjellige ekstrautgifter som utenlandsoppholdet kunne medføre, tok Ombudsmannen saken opp med Direktøren for skattevesenet som uttalte seg slik:

«Vedlagt tilbakesendes de bilag som fulgte med Deres brev av 5. mars d. å.

Når en tjenestemann som er familieforsørger velger å la sin familie bli igjen i Norge og derfor krever fradrag i selvangivelsen for merutgifter ved arbeidsopphold borte fra hjemmet, kan en ikke ved ligningen se bort fra det utenlandstillegg som han har oppbåret under sin tjeneste i utlandet.

I slike tilfeller må utenlandstillegget regnes som en del av skattyterens inntekt og så må en gi skattyteren fradrag for samtlige merutgifter som antas å ha påløpt for ham på grunn av hans tjenestefravær, så som faktisk påløpne losjoutgifter, matutgifter og reiseutgifter.

De samlede faktiske utgifter reduseres med et skjønsmessig fastsatt beløp for kostbesparelse i hjemmet. Det er egentlig bare når skattyteren tar sin familie med til tjenestestedet i utlandet, at en ved ligningen av praktiske grunner uten videre går ut fra at utenlandstillegget i sin helhet er gått med til dekning av fradragsberettigede merutgifter uten å avkreve skattyteren noen legitimasjon for merutgiftene.

Men skulle en skattyter i et slikt tilfelle kreve fradrag for ytterligere utgifter, vil også han måtte finne seg i at ligningsmyndighetene vurderer samtlige påløpne merutgifter og sammenholder disse med hans samlede inntekter inklusive utenlandstillegget.»

En vernepliktig lønnet kaptein anmodet Ombudsmannen om å ta opp med myndighetene de avlønningmåter som ble brukt ved tjeneste henholdsvis over og under 30 dager. Han skrev slik til Ombudsmannen:

«Det er for tiden 3 forskjellige former for kortvarig tjeneste for vpl./utskr. befal, nemlig:

1. Engasjement.
2. Vernepliktig lønt plikttjeneste.
3. Plikttjeneste i henhold til Vernepliktsloven (rptøv. o. l.).

Det er nå innført 2 forskjellige former for avlønning av befal ved utførelse av ovennevnte tjeneste, nemlig:

1. Ved tjeneste under 30 dager — daglønn beregnet etter årslønn dividert med 252.
2. Ved tjeneste over 30 dager — vanlig månedslønn.

Jeg skal kort redegjøre for hvordan dette virker i praksis.

Ved avd. X har jeg i tiden 24/7—12/8-1974 utført 20 dg. plikttjeneste som vpl. lønnet.

Det utbetales på forespørsel til Økonomiavdelingen i tillegg til den faste årslønn pr. dag:

Lønn inkl. 17/4 etter 252 dg. beregning	kr. 225,81
+ feriepenger	» 21,45
+ militært tillegg	» 12,57
	kr. 262,83

Jeg er i tiden 16/9—27/10 beordret til rptøv. med samme grad og lkl., i alt 42 dager. Det utbetales da pr. dag kr. 161,30. Lønnsdifferansen: Over ett hundre kroner pr. dag.

Samlet sum for perioden 161,30 à 42 dg. kr. 6 774,60

Mens en beordring inntil 30 dg. à kr. 225,81 ville blitt » 6 774,30

En må derfor som foran påvist kunne anta at den enkelte befalingsmann så vel som oppsettende avdeling ikke vil utelukkes for spekulative handlinger i lønnsøymed.

Når det i Forbruker- og administrasjonsdepartementets brev av 29. mars 1974, ref. 6265/73/D til Forsvarsdepartementet er nevnt «omhandlet befal» og siste ledd «dersom tjenesten er av mindre varighet enn en kalendermåned», må årsaken bak være at felles lønnsgrunnlag under beordret tjeneste ikke skal variere fra avdeling til avdeling med ulik tjenesteplikt. Dersom siste ledd i skrevet hadde vært mer konkretisert til: Dersom tjenesten er av varighet inntil en rptøv. — maks. 45 dg. — ville det ikke kunne fremkomme unødige tolkninger:

Avlønning slik den nå tolkes er mer egnet til å splitte enn å samle befalet i mobhæren.

For meg utgjør lønnsdifferansen på over/under 30 dg. i denne ene rptøvelse kr. 2 706,42.

Jeg ber Ombudsmannen for Forsvaret om å ta dette forhold opp på prinsipielt grunnlag med de rette myndigheter.

Repetisjonsøvelser er den form for tjeneste som berører den største gruppen av vpl./utskr. befal.

Nøkkelpersonell ved oppsetningene som har den største arbeidsbyrden, vil nesten alltid få over 30 dagers tjeneste.

Urimeligheten ved avlønning av dette personell mener jeg er redegjort for ved mitt foran beskrevne forhold.»

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende DK som kunne bekrefte at avlønningsmåten kunne gi meget urimelige resultater. Saken var derfor tatt opp med Forsva-

rets overkommando av DKen. En av befalsorganisasjonene hadde tatt det samme forhold opp med Forbruker- og administrasjonsdepartementet. Etter å ha vurdert saken nærmere, fremmet Forsvarets overkommando til Forsvarsdepartementet et nytt forslag til regler for beregning av daglønnsatser som man regnet med ville eliminere de påpekte urimeligheter.

Sivilt personell i Forsvaret.

Det er behandlet 7 saker samt 5 fra tidligere år, 4 saker er ikke ferdig behandlet.

En kvinne som var ansatt ved et av Hærens intendaturverksteder mente seg urettferdig behandlet ved at hun ikke var tildelt en ledig leilighet og anmodet om Ombudsmannens bistand. Verkstedet disponerte to leiligheter som var reservert for driftsbestyrer og maskinsjef. Når disse ikke hadde behov for leilighet, var det vanlig å utlyse leilighetene til fordeling blant de øvrige ansatte etter de vanlige husfordelingsregler. Den ene leiligheten var nå ledig, men klageren som eneste søker hadde ikke blitt tildelt leiligheten fordi man hadde til hensikt å endre reglene for fordeling av leilighetene. Klageren hadde også påanket denne avgjørelse.

Denne anke var behandlet av den regionale bolignemnd som hadde uttalt:

«Den regionale bolignemnd anbefaler at Forsvarets 2-familiebolig i X blir innlemmet i den ordinære boligmasse til fordeling blant befal i området, og kunngjøres ledig på vanlig måte. Sivile — unntatt driftsbestyrer og maskinsjef ved verkstedet som er fortrinnsberettiget til leie av nevnte boliger — kan i likhet med vervede konkurrere om ledige boliger når det ikke skjer til fortregelse for befal.

På bakgrunn av ovenstående anbefales at Y's anke ikke blir tatt til følge.»

Høyere myndighet bemerket imidlertid at det ikke var opprettet noen felles lokal bolignemnd til fordeling av leiligheter som foreslått av den regionale bolignemnd. Det måtte derfor fortsatt være de enkelte avdelinger som forvaltet sine boliger. Leiligheten kunne ikke fortsatt stå ledig, den ble derfor tildelt klageren som eneste søker.

En sivil som hadde sagt opp sin stilling ved en av Forsvarets avdelinger, klaget over forskjellige forhold i forbindelse med sin tjeneste, bl. a. krav om tilbakebetaling av kursavgifter han var tilstått.

Klageren hadde i mars 1970 søkt om støtte til kursavgifter i forbindelse med at han hadde påbegynt kurs ved NKI som skulle føre frem til høyere fagingeniøreksamen. Han ble inn-

vilget stønad for det beløp han hadde søkt om mot at han forpliktet seg til 24 mndr. plikt-tjeneste etter endt eksamen. I den skriftlige avtale var det bestemt at han skulle tilbakebetale den mottatte støtte hvis han sluttet i tjenesten eller avbrøt kurset. Avdelingen hevdet i november 1974 at den ikke hadde mottatt noen melding om at klageren hadde sluttet kurset. Klageren på sin side hevdet at han flere ganger hadde meddelt at han hadde sluttet kurset uten at det fra avdelingens side var gjort noe for å få kostnaden tilbakebetalt.

Det sto således påstand mot påstand når det gjaldt opplysninger om kurset. Det var imidlertid på det rene at klageren hadde slut-

tet på kurset allerede i desember 1971. Det var derfor Ombudsmannens oppfatning at avdelingen forlengst burde vært klar over at klageren hadde sluttet kurset og at rimelighets-hensyn kunne tale for at kravet om tilbakebetaling burde frafalles fordi det var gått så lang tid uten at krav var fremsatt. Klageren ble anbefalt å ta avdelingens avgjørelse om tilbakebetaling opp med Forsvarsdepartementet. Dette ble gjort, og departementet samtykket i at kravet ble frafalt.

De øvrige forhold klageren hadde tatt opp i sin klage, fant Ombudsmannen intet å bemerke til.

III. Ombudsmannsnemndas befaringer.

Ombudsmannsnemnda har i 1975 besøkt 18 avdelinger i løpet av 14 reisedager etter følgende program:

8—10. april:

Hærens våpentekniske korps skole- og øvingsavdeling, Helgelandsmoen
Ingeniørvåpnets skole- og øvingsavdeling, Hvalsmoen
Infanteriets skole- og øvingsavdeling, Heistadmoen
Luftforsvarets skoler Stavern.

28.—29. mai:

Kavaleriets skole- og øvingsavdeling, Trandum
Infanteriets øvingsavdeling nr. 1, Sessvollmoen
Forsvarets gymnas, Halden.

21.—27. september:

Garnisonen i Sør-Varanger, Kirkenes
Luftforsvarets stasjon Vardø
Banak flystasjon
Garnisonen i Porsanger
Luftforsvarets stasjon Honningsvåg
Luftforsvarets stasjon Kautokeino
Finnmark landforsvar, Alta.

4.—5. november:

Luftforsvarets stasjon Kongsvinger
Feltartilleriets skole- og øvingsavdeling, Haslemoen
Skyte- og vinterskolen for Infanteriet, Terningmoen
Hærens sambands skole- og øvingsavdeling, Jørstadmoen.

Under disse befaringer har Nemnda møtt følgende høye militære sjefer:

Kommandanten på Fredriksten festning — generaløyntant Eriksen.

Sjefen for Hærens våpentekniske korps skole- og øvingsavdeling, oberst Dale.

Sjefen for Ingeniørvåpnets skole- og øvingsavdeling, oberst Holmern.

Sjefen for Infanteriets skole- og øvingsavdeling, oberst Breidlid.

Sjefen for Luftforsvarets skoler Stavern, oberst Notland.

Sjefen for Kavaleriets skole- og øvingsavdeling, oberst Bowitz.

Sjefen for Finnmark landforsvar, oberst Bjørshol.

Sjefen for Feltartilleriets skole- og øvingsavdeling, oberst Langebraaten.

Sjefen for Hærens sambands skole- og øvingsavdeling, oberst Veie Rosvoll.

Besøket ved de enkelte avdelinger er stort sett lagt opp som tidligere år. Også i år er det lagt stor vekt på samtaler med tillitsmenn og befal for å få drøftet generelle spørsmål.

Hærens våpentekniske korps skole- og øvingsavdeling, Helgelandsmoen.

Besøket ble innledet med et møte med det sentrale tillitsmannsutvalg, hvorunder sjefen ga en orientering om avdelingen og virksomheten.

Siden Nemndas forrige besøk var yrkes-skolen flyttet til Helgelandsmoen, og i den anledning var det reist ny kaserne og nytt undervisningsbygg, mens befalsmessens var utvidet. Mangelen på velferdsbygg skapte vansker for denne tjenesten.

Yrkesskoleelevenes tillitsmann mente at de var dårligere stillet etter endt utdanning enn de som gikk befalsskolen, idet de måtte avtjene de tre pliktårene som sersjanter, mens

befalselevne ble fenriker etter ett års tjeneste.

Samtlige elever syntes de fikk for sen melding om hvor de skulle tjenestgjøre etter endt utdanning.

Tillitsmannsordningen fungerte godt ved avdelingen, men tillitsmennene var reservertet mot virksomheten i landsutvalget.

Det ble for tiden arbeidet med å bygge et bilhobbyverksted. Arbeidet skjedde som dugnad og var ventet ferdig senhøstes 1975.

Befaringen i leiren viste at det nye undervisningsbygget var av meget høy standard med utmerket utstyr. Den nye kasernen var også av høy standard. Befalsmessene var på bygget og utvidet vesentlig.

Ingeniørvåpnets skole- og øvingsavdeling, Hvalsmoen.

Da avdelingens sjef var fraværende i tjenesteoppdrag, ble Nemnda mottatt av nestkommanderende.

Først ble det holdt møte med det sentrale tillitsmannsutvalg. Nestkommanderende ga en orientering om avdelingen og virksomheten. Det var reist nytt depot og ny befalsforlegning siden Nemndas forrige besøk.

Tillitsmennene spurte om hvilken rett soldatene hadde til overtidsgodtgjøring. Ombudsmannen svarte at det ikke var hjemmel for slike utbetalinger. Det var imidlertid ikke uvanlig at det ble gitt kompensasjon i en eller annen form når mannskapene fikk ekstraordinær lang tjeneste.

En del permisjonsspørsmål ble så drøftet, likeså den fremtidige tillitsmannsordning i Forsvaret. Det ble gitt uttrykk for at tillitsmannsordningen ved avdelingen fungerte godt. Interessen for politisk virksomhet var svært liten blant mannskapene.

Nestkommanderende ga uttrykk for at det var ønskelig med ny forlegning for befalskolen, nytt kontorbygg på Eggemoen samt verksted og garasjer. Mangelen på vedlikeholdsmidler og overbelegg på rommene førte til sterk slitasje i kasernene, og forholdene var derfor ikke tilfredsstillende på disse områder.

Infanteriets skole- og øvingsavdeling, Heistadmoen.

Sjefen tok imot Nemnda og ga en orientering om avdelingen. Bygningsmassen i leiren er gammel og selv med godt vedlikehold er standarden for dårlig. Kapasiteten er også for liten både når det gjelder befals- og mannskapsforlegninger. Avdelingen prioriterer derfor elev- og befalsforlegning samt utvidelse av befalsmessene høyest. Svømmebassenget skulle gjøres ferdig og kjøkken og spisesal skulle påbegynnes dette året.

De disiplinære forhold ved avdelingen var gode, og tillitsmannsordningen fungerte tilfredsstillende.

Det ble så holdt møte i tillitsmannsutvalget.

Tillitsmennene hadde ingen spesielle saker de ønsket å drøfte med Nemnda. Spørsmålet om generell nattpermisjon, bestemmelsene i forsvarssjefens direktiv vedrørende tjenestens innhold og St. meld. nr. 73 vedrørende den fremtidige tillitsmannsordningen i Forsvaret ble drøftet.

Tillitsmennene reiste spørsmålet om en utvidelse av fritidsbygget slik at avdelingen kunne få en møtesal med tilstrekkelig kapasitet. Sjefen redegjorde for foreliggende byggeplaner.

Nemnda foretok en befaring i leiren.

Kantinen lå utenfor leiren og var bra med pene møbler.

Det fantes stor, god gymnastikksal kombinert med dusj, badstue og et lite innendørs svømmebasseng.

De gamle kasernene hadde ikke like høy standard som den nye med hensyn til vaskerom etc., men etter oppussing var selve forlegningsrommene tilfredsstillende.

Kjøkken A med spisesal var ikke tilfredsstillende, men her skulle det bygges nytt, så reparasjoner ble ikke foretatt.

Befalets forlegningsforhold var ikke tilfredsstillende, spesielt var møbler og utstyr dårlig.

Luftforsvarets skoler Stavern.

Nemnda ble mottatt av sjef og nestkommanderende som først ga en orientering om skolene. Det er fortsatt en del ubesatte stillinger slik at det er vanskelig å dekke behovet for instruktører. Søkningen til skolene har bedret seg de siste årene og er nå tilfredsstillende.

Undervisningsbygg og administrasjonsbygg mangler og dette skaper vansker for utviklingen av tjenesten. Forlegnings- og messeforholdene er gode både for befal og mannskaper. Familieboliger er det imidlertid mangel på.

Nemnda hadde så et møte med tillitsmennene alene. Vaktordningen ble først tatt opp, herunder tillitsmennes adgang til å øve innflytelse på vaktordningen. Ombudsmannen mente det var naturlig å ta tillitsmennene med på råd når spørsmål som vedrørte mannskapene skulle avgjøres, men at sjefen måtte ta den endelige avgjørelse.

Ellers ble adgangen til nattpermisjon og adgangen til å nytte sivile klær i spisesalen tatt opp. Til slutt hadde man en lengre diskusjon om tjenestens innhold, effektivisering av tjenesten og St. meld. nr. 73 og 74.

Nemnda foretok til slutt en befaring i leiren. Velferdsbygget ligger utenfor leiren. Kinosalen er bra med scene som tilfredsstillende Riksteaterets krav. Kantinen er hyggelig.

Forlegningene er meget tilfredsstillende med godt utstyr.

Kavaleriets skole- og øvingsavdeling, Trandum.

Sjef og velferdsoffiser tok imot Nemnda. Sjefen fortalte at den mangeartede virksomhet gikk bra og at søkningen til befalsskolen var god.

For å sikre en forsvarlig behandling av sosiale og helsemessige problemer er det opprettet et mentalhygienelag og en personalgruppe der avdelingens eksperter på områdene samarbeider for å finne de beste løsninger.

Virksomheten i tillitsmannsutvalget gikk tilfredsstillende.

Befalssituasjonen var ikke tilfredsstillende og ga grunn til bekymring. Den stadig økte virksomhet ble ikke fulgt opp med flere stillinger, og dette resulterte i helt urimelig belastning på det befal man har.

På bygningssiden manglet man tilfredsstillende undervisningsbygg. I dag måtte en bruke en kondemnert brakke som ikke var skikket til formålet.

Kasernene var bra, befalsforlegningen like så. Befalsskolen har imidlertid ikke tilfredsstillende forhold og det arbeides derfor med å finne bedre muligheter.

Nemnda foretok en befaring i leiren.

De nye undervisningsmidler ga et imponerende inntrykk og undervisningsmetoden virket effektiv og fornuftig.

Kjøkkenbygningen var gammel, det samme var utstyret og de tekniske hjelpemidler.

Etter befaringen ble det holdt møte med det sentrale tillitsmannsutvalg. Hovedtillitsmannen viste til at det i den senere tid var reist flere saker som angikk mannskapenes trivsel uten at man hadde lykkes i å få noe gjennomført. En av disse sakene var anledning til å gå til et bestemt sted utenfor leiren i beredskapsperioden. Sjefen viste til at man en tid hadde forsøkt en ordning som antydte av tillitsmennene, men den virket ikke tilfredsstillende. Spørsmålet skulle imidlertid fortsatt vurderes.

Ellers ønsket mannskapene å slippe permisjonsoppstilling samt å skifte fra arbeidstøy til permisjonsuniform foran permisjon når de skulle reise i sivilt tøy. Sjefen viste til at det var gitt melding til avdelingene om at oppstilling foran permisjon skulle bortfalle. Tillitsmennene var ikke fornøyd med ordningen med fri nattpermisjon. Det var imidlertid enighet om å drøfte dette videre i tillitsmanns-

utvalgene for å forsøke å finne bedre løsninger.

Infanteriets øvingsavdeling nr. 1, Sessvollmoen.

Besøket ble innledet med en samtale med sjef og nestkommanderende. Det ble redegjort for avdelingens virksomhet. Foruten å være øvingsavdeling nyttes avdelingen også ved repetisjonsøvelser og HV-kurs.

Undervisningsbygget er bra og dekker behovet. Det var gitt prioritet for et velferdsbygg, men sjefen mente man heller burde få et aktivitetsbygg, med gymnastikksal, noe man manglet i dag. Det var uheldig for tjenesten at avdelingen var spredt på Trandum og Sessvollmoen. Derfor var det foreslått reist kaserner slik at avdelingen kunne samles, men foreløpig syntes det ikke mulig å få dette gjennomført.

Det ble så holdt møte med det sentrale tillitsmannsutvalg. Tillitsmennene viste til at de var innkalt av landsutvalgets sekretariat til en distriktskonferanse for å drøfte St. meld. nr. 73 og landskonferansens sakliste. De var uenige i sekretariatets handling og etterlyste hjemlen for en slik innkallelse. Ombudsmannen kunne bekrefte at gjeldende bestemmelser ikke hjemler slike møter.

Man drøftet spørsmål i forbindelse med nattpermisjon og sivilt antrekk innenfor leirområdet, samt en rekke andre spørsmål knyttet til soldatenes tjeneste og fritid.

Nemnda foretok til slutt en kort befaring i leiren og fant forholdene stort sett tilfredsstillende.

Forsvarets gymnas, Halden.

Nemnda ble møtt av general Eriksen og skolesjefen. Det ble først holdt møte med representanter for elever og hjelpemannskaper. General Eriksen deltok også i dette møtet. Skolesjefen redegjorde for virksomheten ved skolen og de forskjellige skoleordninger. Søkningen til skolen er ganske tilfredsstillende, selv om skolen må konkurrere både med sivile gymnas og befalsskolene.

Hjelpemannskapene var forlagt med 6 mann på rommene, mens skoleelevene bodde 5 sammen. Skoleelever som er befal bor i egen forlegning.

Tillitsmennene for skoleelevene tok opp en del spørsmål som ville øke trivselen og motiveringen for tjenesten. De mente det var viktig innen rimelighetens grenser å gi anledning til større frihet på en del områder, spesielt gjaldt dette elever som senere skulle tjenestgjøre som befal. Ombudsmannen mente disse spørsmål burde tas opp og drøftes i tillitsmannsutvalget.

Disponering av velferdsmidler ble så drøftet.

Det var her spørsmål om befelselevene skulle betraktes som befal eller menige i denne sammenheng. Praksis hittil hadde vært at de deltok ved fordeling av velferdsmidler. Denne praksis hadde ikke skapt problemer, og man fant det ikke nødvendig med noen endring.

Etter møtet foretok Nemnda en befaring. Elevrommene var lyse og trivelige med stort sett bra utstyr. Skolens bibliotek var bra. Bad og badstue har bra standard. Kjøkken og spisesal var tilfredsstillende, det var ingen klager på kostholdet.

Garnisonen i Sør-Varanger, Kirkenes.

Garnisonssjefen tok imot Nemnda og orienterte om tjenesten og forholdene ved garnisonen.

Han ga uttrykk for misnøye med mannskapenes forlegningsforhold, noe som imidlertid ville bedre seg noe når det ble bygget ny befalsmesse. Lokalitetene i den nåværende messe ville bli avgitt til mannskapene. Penger til ny messe var bevilget, men da en foreløpig ikke har fått tilbud innen rammen av det bevilgede beløp var arbeidet ennå ikke kommet igang. Det ble arbeidet for å finne en løsning.

Avdelingen hadde ikke alvorlige disiplinærproblemer. Vanligste refselsgrunn var for sent fremmøte etter permisjon. Grensestasjonene hadde praktisk talt ingen disiplinærproblemer.

Under møtet i det sentrale tillitsmannsutvalg ga tillitsmennene uttrykk for at samarbeidet fungerte bra takket være ledelsen ved garnisonen. Ellers hadde de inntrykk av at det kun var et mindretall av mannskapene som var opptatt av å få innført adgang til politisk virksomhet i Forsvaret. Diskusjon om opprettelse av en interesseorganisasjon for mannskapene var ikke kommet igang ved Garnisonen i Sør-Varanger.

En tillitsmann mente de øvrige tillitsmenn burde få innflytelse over valget av de meniges representant som skulle assistere befal fra GSV ved orienteringene om avdelingen på rekruttskolene. Sjefen hadde ingen innvendinger mot å endre praksis.

Tillitsmennene var godt fornøyd med kjøkkentjenesten og maten var god. Spisesalen var endret, det var innført kafeteriasystem og nytt vaskesystem. Tidligere blikktallerkner og krus var erstattet med krustallerkner og vanlige glass og kopper. Mannskapene har fått anledning til å hente kaffe på kjøkkenet utover kvelden.

Kantinen gikk med overskudd. En hadde få tilfelle med ramponering av møbler o. l. Siden det nye kjøkkensystemet ble innført var det kun knust 6 glass og 5 tallerkner.

Avdelingen hadde for tiden ingen problemer med familieleiligheter for befal.

Både befal og menige var tilfreds med det sentrale turnékontor.

Tillitsmennene klaget over dårlig muligheter for å utnytte helgepermisjonen til hjemreiser, særlig gjaldt dette til Vestlandet hvor det var umulig å reise uten overnatting. De mente det var langt viktigere å løse disse problemer ved å gi flere permisjonsdager enn en generell økning av antall permisjoner.

Nemnda besøkte også grensestasjonene Elvenes og Svanvik. Elvenes hadde for tiden to mann for lite, noe som forringet permisjonsmulighetene. De lokale velferdsmuligheter var gode, og ellers var alle enige om at forholdene var bedre og mer motiverende ved grensestasjonene enn ved garnisonen. En hadde bl. a. større personlig frihet.

Ved Svanvik var alle også fornøyd med tjenesteforholdene.

Permisjonsavviklingen skapte en del problemer p. g. a. avstanden til Kirkenes samt problemer med å få helgepermisjoner tilpasset offentlige kommunikasjoner og oppsatte militærtransporter. På GSV-nivå skulle det vurderes en omlegging av tjenesterutinen ved Svanvik, slik at helgepermisjonene kunne tilpasses gjeldende transportmuligheter.

Luftforsvarets stasjon Vardø.

Nestkommanderende tok imot og orienterte om forholdene ved stasjonen. Vardø isolerte beliggenhet skaper problemer både ved avvikling av permisjoner og tilførsler av materiell.

Forlegningene var gode, mens de tekniske etableringer var av lav standard bygningsmessig. Gymnastikksal manglet. Boligbehovet for befal var dekket, men det skortet på vedlikehold p. g. a. usedvanlig stor slitasje av værmessig art. Dessuten manglet det garasjer til boligene.

Mannskapene ønsket å bytte vakter slik at de kunne få utvidet permisjonene både i lengde og antall. Stasjonen kunne vanskelig gå med på dette som en fast ordning, men hadde intet imot bytting når dette var praktisk mulig.

En viss misnøye med tillitsmannsordningen kom til uttrykk. Det ble hevdet at samarbeidet i for sterk grad var basert på sjefens premisser og at det bare var småsaker som kunne løses innenfor avdelingen.

Banak flystasjon.

I stasjonssjefens fravær ble Nemnda motatt av sjefen for administrasjonsavdelingen, kaptein Hegglund.

Forlegningsforholdene er trange for såvel mannskaper som befal. Ikke minst gjorde hyp-

pige besøk av gjestende skvadroner plassforholdene vanskelige. Til disposisjon for velferdsformål for alle kategorier personell har man kantine og et kombinert TV-, oppholds- og undervisningsrom.

En del hærverk og et par tilfelle av tyveri har forekommet ved stasjonen i det siste. Noen mannskaper hadde reagert på at samtlige ble forbuåt å forlate leiren inntil MP's etterforskning var ferdig, og hadde oppfattet dette som kollektiv avstraffelse. Kaptein Heggland oppfattet det imidlertid som nødvendig for etterforskningen.

Det ble holdt møte med tillitsmannsutvalget. Tillitsmennene var opptatt av å få et eget TV-rom i kasernen for flysoldater. Mannskapene hadde tidligere tatt dette opp i det lokale tillitsmannsutvalget og vist til at et rom i kasernen måtte kunne nyttes til dette formål. Tillitsmennene ville ta dette spørsmål opp i et møte i fellesutvalget ved stasjonen.

Neste sak tillitsmennene tok opp var hva som måtte oppfattes som kollektiv avstraffelse. Det ble nevnt en del eksempler og det ble en lengre diskusjon om dette. Fra Nemndas side ble det presisert at det ikke er adgang til kollektiv avstraffelse, og det ble anbefalt å ta disse saker opp innenfor rammen av tillitsmannsordningen med sikte på å finne en løsning.

Tillitsmennene påtalte videre at det ikke var gitt opplæring for tillitsmennene. De mente stasjonens tillitsmenn burde kunne få delta på de tillitsmannskurs Garnisonen i Porsanger arrangerte hver 3. måned. Kaptein Heggland fortalte at dette allerede var tatt opp med GP og antagelig ville være i orden i løpet av kort tid.

Etter tillitsmennesenes ønske ble det så holdt et møte uten befal til stede. Her ble tatt opp en del forhold ved stasjonen og drøftet tiltak for å få bedret samarbeidsforholdene.

Det ble til slutt foretatt en befarings i leiren. I mannskapsmessa var en gått over til kafeteriasystemet og fått nye stoler, noe som hadde økt trivselen i spiserommene.

En så deretter på noen av forlegningsrommene. En del bord og stoler var under utskifting. Mannskapene kunne få utlevert maling og utstyr til oppussing av rommene, og dette var gjort i flere tilfelle. Orden og renhold var som normalt i mannskapsforlegningene. En så også på biblioteket og brannstasjonen.

Garnisonen i Porsanger.

Det ble først gitt en orientering om garnisonen av sjefen, oberstløytnant Eide. Adgangen til å nytte sivilt antrekk i leiren etter tjenestetidens slutt var diskutert, men oberst-

løytnant Eide hadde inntrykk av at flertallet av befalet var motstander av en slik ordning.

Tillitsmannsordningen fungerte tilfredsstillende. Det var også ellers få problemer ved garnisonen. Velferdsarbeidet ble noe hemmet av at kinoen hadde for liten kapasitet, en utvidelse her var nå den mest presserende oppgave på velferdssektoren.

Nemnda holdt så møte med det sentrale tillitsmannsutvalg. Det første spørsmål som ble reist var retten til å ilegge resttjeneste p. g. a. for stort fravær. Tillitsmannen mente dette i stor grad var basert på skjønn og dermed åpnet for en viss vilkårlighet. Oberstløytnant Eide opplyste at fraværet må være over 30 dager for at resttjeneste skal bli pålagt. Dessuten at dette skjer kun hvis det er klart at oppsatte utdanningsmål ikke er nådd. Avgjørelsen i slike saker blir tatt ved regimentet og ikke i den enkelte avdeling, dette innebar også en viss garanti mot misbruk.

Neste spørsmål gjaldt adgangen til å ilegge straff uten hjemmel i disiplinærreglementet. Garnisonssjefen orienterte om saken. En del andre interne saker ble også drøftet.

Mulighetene for permisjon senere når sykdom inntreffer under permisjon var neste spørsmål. Tillitsmannen viste til at praksis var forskjellig fra avdeling til avdeling i slike saker.

Fra Nemndas side ble det pekt på at gjeldende bestemmelser er uklare på dette punkt, og det ble enighet om at Ombudsmannen skulle ta dette spørsmål opp med Forsvarsdepartementet for om mulig å få ensartede regler.

Spørsmålet om egenerklæring ved dimisjon ble reist. Det ble sagt at dimittentene undertegner en erklæring om at de føler seg friske og ikke har pådratt seg varig mén i tjenesten. Noen undertegner til tross for at de ikke føler seg vel av redsel for å bli sendt til sykehus og dermed få dimisjonen utsatt, mens andre er redde for å undertegne av frykt for at de dermed har fraskrevet seg retten til erstatning for eventuell skade oppstått under tjenesten. Verdien av denne erklæringen ble etterlyst. Eide ønsket å få klarlagt dette fra sentralt hold, og det ble enighet om at Ombudsmannen skulle ta saken opp med Forsvarets sanitet.

Til slutt ble Nemnda vist rundt i leiren og orientert om den bygningsmessige situasjon.

Luftforsvarets stasjon Honningsvåg.

Da stasjonssjefen var fraværende, ble Nemnda mottatt av kaptein Wallin.

Etter at taubanen til Honningsvåg fjell falt ned høsten 1974, har befal og mannskaper vært nødt til å ta seg frem til fots i bratt og farlig terreng i all slags vær. Driften av sta-

sjonen har således vært strabasios og ofte farlig siden taubanen ble nedlagt. En ny 5 km lang vei i bratt ulendt terreng var nå under bygging og beregnet ferdig medio oktober i år. Nemnda så på veianlegget og måtte erklære seg enig med befal og mannskaper i at hele anlegget må sikres for å hindre at ferdselen blir direkte farlig, særlig vinterstid. Det var imidlertid satt av penger til sikring kun av en del av veien.

Lokalitetene ved forlegningen i Honningsvåg var ikke beregnet på nåværende mannskapsstyrke. Det er for lite forlegningsrom, velferdsrommene er for trange og det mangler kantine. For tiden bor 10 mann i Moelvenbrakker. Høsten 1976 skal forlegningen legges ut med ny kantine, mannskapskaserne og større spisesal. Moelvenbrakkene skal da fjernes.

Adgangen til å nytte sivil tøy i fritiden utenom beredskap ble innført våren 1975, og en hadde bare gode erfaringer med dette.

Under møtet med tillitsmennene ble lege- og tannlegetjenesten drøftet. Stasjonen har for tiden ikke lege, og tannlegetjenesten ble ordnet slik at manskapene fikk oppsøke tannlege på hjemstedet.

Sikring av veien til fjellanlegget ble også tatt opp av tillitsmennene. Nemnda var enig med tillitsmennene og stasjonens ledelse i at dette burde gjøres.

Det ble klaget over at det ble servert for mye hermetiske kjøttvarer, at det var for lite frisk frukt og at fisken ikke var god nok fordi den var tatt med trål.

Ellers ble saker som disponering av velferdsmidler, kollektiv avstraffelse og oppstilling på oppstillingsplassen vinterstid diskutert.

Forlegningsforholdene ble diskutert. Det ble pekt på at det var for trangt over alt.

Nemnda har inntrykk av at såvel befal som menige er av den oppfatning at sentrale myndigheter ikke er tilstrekkelig oppmerksomme på hvor strabasios og risikabel tjenesten ved stasjonen har vært siden taubanen ble nedlagt.

Lufforsvarets stasjon Kautokeino.

Nemnda ble mottatt av stasjonssjefen, major Mikalsen som ga en orientering om stasjonen.

Forlegningsforholdene for manskapene hadde bedret seg etter at ny befalsforlegning var oppført. En del av den tidligere befalsforlegning skulle bygges om til mannskapsrom, og kjøkkenet skulle utvides.

Tillitsmannsarbeidet gikk bra. Generell nattpermisjon var innført, men sivil antrekk i leiren var ikke gjennomført, bl. a. fordi kontrollmulighetene var små så lenge det ikke var gjerde rundt leiren. Alkoholkonsumet

kunne synes høyt blant manskapene, men dette hadde ikke skapt problemer og heller ikke ført til flere refselsler.

Aktivitetstilbudene var nå bra. Stasjonens tre hytter på vidda ble flittig benyttet, det var i det hele tatt stort interesse for friluftsliv.

Nemnda møtte så tillitsmennene ved stasjonen. De ga uttrykk for at de var fornøyd med tjenesten ved stasjonen, men at det likevel var en del forhold de ønsket en løsning på.

Moelvenbrakkene som ble brukt som midlertidig forlegning var meget trekkfulle, og tillitsmennene etterlyste den bebudede isolering. Dette ble lovet ordnet før vinteren.

Vaskekummer for vask av sivil tøy manglet. Slike var bestilt. Tillitsmennene fremholdt at det var store problemer med vask og rensing av tøy. Dette ble bekreftet av stasjonssjefen som også sa at forholdet var kjent av fagmyndigheten.

Tillitsmennene mente stasjonen fulgte en stivbent praksis når det gjaldt ekstra fri som kompensasjon for hard tjeneste. Sjefen hevdet at han holdt seg til gjeldende regler. Med den lave mannskapsstyrken man hadde nå var det vanskelig å innvilge flere permisjoner. Hvis man kunne få flere mannskaper i obstjenesten ville situasjonen bli lettere. Dette var det søkt om, men hittil ikke innvilget.

Avviklingen av permisjonsreiser sørover var vanskelig fordi tilknytningen fra Kautokeino til det eksisterende flynett var lang og tidkrevende. Forholdene kunne bli bedre dersom de bebudede faste flyvninger på flystripa i Kautokeino ble gjennomført fra vinteren av.

Til slutt ble det foretatt en befarung i mannskapenes forlegning. De kommende utvidelser vil gi mer tilfredsstillende forhold.

Den nye befalsforlegning var meget bra med høy standard.

Finnmark landforsvar.

Her hadde Nemnda først en samtale med tillitsmennene for Sambandsavdelingen ved FLF. De tok opp de trange forlegningsforholdene som spesielt var vanskelige for de som hadde nattevakt og derfor trengte å sove om dagen. Det var vanskelig å finne løsninger på dette med de begrensninger nåværende bygninger setter.

Bruk av sivil tøy etter endt tjeneste var tillitsmennene opptatt av. Sjefen for Sambandsavdelingen hadde ingen innvendinger til dette, men det var ikke godkjent av høyere instanser ennå.

Ellers ble en del interne saker som søppeltømming for Alta bataljon og for få velferdsmidler til avdelingen drøftet.

Deretter hadde Nemnda et møte med sjefen for Finnmark landforsvar, oberst Bjørshol.

Nemnda redegjorde for inntrykk og erfaringer fra besøkene ved de enkelte avdelinger, og tok dessuten opp et par av de saker tillitsmennene ved Sambandsavdelingen hadde nevnt.

Oberst Bjørshol tok spesielt opp situasjonen for befal forlagt i leirene. En rekke befal reiser nordover alene, mens familien bor sørpå for å slippe avbrekk i barnas skolegang. Dette hadde økt behovet for permisjonsreiser og reisemulighetene sørover, og han etterlyste et særlig opplegg for dette.

Nemnda ba om en orientering om de militære permisjonsruter sørover da det var fremkommet en del klagemål over mulighetene til å utnytte dette, særlig fra de mer avsidesliggende avdelinger. En slik orientering ble lovet sendt Ombudsmannen.

Luftforsvarets kontroll- og varslingskole, Kongsvinger.

Nemnda ble mottatt av nestkommanderende som orienterte om skolen og virksomheten. Her foregår utdannelse til operativ tjeneste ved Luftforsvarets radarstasjoner, en del spesialutdannelse som ledd i befalsopplæringen samt en viss utdannelse av offiserer.

Skolens faste mannskapsstyrke kommer vesentlig fra det nære distrikt slik at de for det meste er hjemme i fritiden. Det er derfor få problemer med disse mannskapene til tross for at forlegningsforholdene er kummerlige. Elevene er ved skolen 1 mnd. etter rekruttskolen. Forlegningskapasiteten er for liten for disse, de må bo 8 mann på rom beregnet for 6.

Nemnda hadde en samtale med tillitsmannen for de faste mannskapene. Han hadde ingen spesielle problemer han ønsket å drøfte med Nemnda.

Det ble foretatt en befarings i leiren. Mannskapsforlegningen for de faste mannskaper er gammel, men forårsaket ikke spesielle problemer da bare et fåtall av mannskapene er til stede samtidig.

Kantinen er alt for liten. Undervisningsrommene er blitt meget tilfredsstillende etter den utvidelse/modernisering som er foretatt. Spisesalen er så liten at det er nødvendig med to bordsetninger ved elevinnrykk.

Feltartilleriets skole- og øvingsavdeling, Haslemoen.

Sjef og nestkommanderende tok imot Nemnda og orienterte om virksomheten ved avdelingen.

Leiren ble bygget i 1953—55 for en stående avdeling og er ikke tilpasset dagens behov, særlig har man problemer med undervisningsrom.

FASØ har innført prøveordning med gene-

rell nattpermisjon og sivilt antrekk i leiren. Begge ordninger fungerer tilfredsstillende.

Nemnda hadde så møte med det sentrale tillitsmannsutvalg. Her ble først diverse permisjonsspørsmål diskutert. Det ble også understreket at kommunikasjonene i distriktet er dårlige, slik at utnyttelse av fritiden utenom leiren blir vanskeliggjort. Sjefen opplyste at dette var diskutert med samferdselsmyndighetene, men uten resultat. En del andre spørsmål av lokal karakter ble også nevnt.

En av tillitsmennene tok opp landsutvalgets virksomhet. Han mente det var høyst skadelig at det gjennom landsutvalget ble drevet politisk undergravningsvirksomhet. Man slo fast at hovedårsaken til tingenes tilstand var at interessen for tillitsmannsordningen er for dårlig blant mannskapene slik at de som ønsker å utnytte systemet i for lett grad slipper til.

Til slutt ble det foretatt en befarings i leiren. Mannskapsforlegningene har varierende standard. Spisesalen er tilfredsstillende.

Skyte- og vinterskolen for Infanteriet, Terningmoen.

Innledningsvis ble Nemnda orientert om avdelingen og virksomheten av skolesjefen og geværkompanisjefen. I tillegg til skole-, kurs- og forsøksvirksomhet har avdelingen også faste mannskaper i form av et geværkompani og en håndrekningsavdeling.

Tjenesten, spesielt ved geværkompaniet, er meget variert, idet kompaniet benyttes som øvingsapparat og markører i kurs og forsøksvirksomhet. De fleste av mannskapene er fra Østlandsområdet og reiser hjem i helgene såfremt de ikke har beredskap. Antallet refsels er lavt. Avdelingens mangel på velferds- og fritidslokaler er følbart.

Nemnda hadde møte med det sentrale tillitsmannsutvalget. Betydningen av å kunne gå i sivile klær i leiren ble nevnt av tillitsmennene, da dette bl. a. ville bevirke et klarere skille mellom tjeneste og fritid. Denne saken er under utredning av en komité bestående av 3 befal og 3 mannskaper.

Det ble ellers snakket om mannskapenes kjennskap til tillitsmanns- og ombudsmannsordningen og forholdet mellom befal og menige. Mangelen på fritidsbygg ble også nevnt.

Befaringen viste at forlegningsbrakkene er gamle og har dårlige muligheter for tørking av tøy. Mannskapsmessa har tilfredsstillende størrelse. Badet trenger årlig oppussing, idet malingen skaller av. Det var ønskelig med flislegging her.

Den nye befalsmessen har meget høy standard og er særdeles rommelig. Dette er imid-

lertid nødvendig på grunn av det store antall befal som til stadighet er inne på kurs.

**Hærens sambands skole- og øvingsavdeling,
Jørstadmoen.**

Sjef og nestkommanderende redegjorde for virksomheten. De hadde inntrykk av at såvel mannskaper som elever stort sett trivdes. Motiveringen er bra. Fritidstilbudene er mange såvel i leiren som i omegnen. Det var hittil sagt nei både til generell nattpermisjon og sivilt antrekk i leiren.

Grunnutdannelsen for de innkalte mannskaper ligger høyere enn det som er vanlig i Hæren. Utdannelsen ved avdelingen synes å virke motiverende, svært mange får en første innføring i et fremtidig yrke, mens andre viderefører et yrke de allerede er inne i.

Det ble holdt møte med det sentrale tillitsmannsutvalg. Av saker som ble tatt opp kan nevnes kantineprisene som mannskapene synes er for høye, permisjonsforholdene for mannskaper fra Nord-Norge, gratis reiser med

offentlige kommunikasjonsmidler, samt endel lokale spørsmål.

Et nytt fritidsbygg står på ønskelisten. Landvernsalen, ble det hevdet, er i dag uegnet. Fritidsbygg sto på fjerdeplass på avdelingens prioritetsliste, men finnes i dag ikke på den sentrale prioritetsliste.

Nemnda foretok en befaring i leiren. Det er bygget et nytt undervisningsbygg, men dette er alt for lite til å dekke behovet. Man må derfor fortsatt nytte undervisningslokaler som er under enhver kritikk.

De to store kasernene er stort sett tilfredsstillende, men trenger vedlikehold, noe som nå gradvis er i ferd med å skje. Spisesalen har tilfredsstillende størrelse og er hyggelig, ikke minst på grunn av det store veggmaleri på den ene kortveggen. Akustikken er dårlig, og dette arbeides det nå med.

Landvernsalen, som nyttes både til kino, andre forestillinger og kompanisamlinger, er langt fra tilfredsstillende ut fra det behov som er til stede for en større forsamlingsal.

Oslo i februar 1976.

Edg. Andreassen
(sign.)

Kåre Hansen
(sign.)

Hans Nordahl Jensen
(sign.)

Eystein Bardal
(sign.)

Odd Holøs
(sign.)

Erlend Rian
(sign.)

Lars Alldén
(sign.)